

Riksdagens protokoll

Nr 17

6 februari 1975

Debatter m. m.

Torsdagen den 6 februari

Svar på frågor:

Nr 55 av fru Kristensson (m) om åtgärder för att förhindra rymning från häkten och kriminalvårdsanstalter	3
Nr 57 av herr Måbrink (vpk) om upprättande av konsularavtal med Tyska demokratiska republiken	5
Nr 51 av herr Hallgren (vpk) om åtgärder för att trygga selsättningen inom varvsindustrin	8
Nr 53 av fru Marklund (vpk) om principerna för statliga företags reklam	10
Nr 22 av fru Ryding (vpk) om statsbidrag till resor för idrottsutövning	11
Nr 39 av herr Clarkson (m) om tillfälligt ekonomiskt stöd åt växthusodlarna	14
Nr 41 av herr Nygren (s) om de planerade kraftverksbyggena i Ångermanälven	15
Nr 52 av herr Andersson i Ljung (m) om bättre registreringskort för motorcyklar	16
Nr 60 av herr Wirtén (fp) om en väg från Sitasjaure till Skjomen i Norge	17
Meddelande om tidpunkt för besvarande av interpellation nr 2 om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet	19
Allmänpolitisk debatt (forts.)	19
Meddelande om frågor:	
Nr 68 av fröken Pehrsson (c) om ökad sjukvårdsutbildning	96
Nr 69 av herr Gustavsson i Ängelholm (s) om maximeringen av läkares ersättning för patientbesök	96

Torsdagen den 6 februari

Kl. 10.00

§ 1 Om åtgärder för att förhindra rymning från häkten och kriminalvårdsanstalter

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara fru *Kristenssons* (m) i kammarens protokoll för den 31 januari intagna fråga, nr 55, och anförde:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig om jag avser att vidtaga några åtgärder – genom utfärdande av särskilda föreskrifter eller på annat sätt – i syfte att förhindra rymning från häkten och kriminalvårdsanstalter när det gäller personer som är misstänkta eller dömda för speciellt grova brott.

Som jag meddelade till svar på en interpellation den 9 december 1974 vidtas särskilda åtgärder för att förhindra att personer som har dömts för grova brott rymmer från häkten eller kriminalvårdsanstalter. Om flera sådana intagna ingår i samma liga placeras de på olika häkten eller anstalter så långt det är möjligt med hänsyn till utredningsarbete och transporter. Vid dessa anstalter företas åtgärder, som kan omfatta ökad övervakning och kontroll av häktes- och anstaltslokaler, skärpta besöksbestämmelser, oregelbundna tider för utevistelse m. m. Personalen underlättas av styresmannen om de speciella förhållanden som berör dessa intagna, och detta kan utmyнна i specialföreskrifter om t. ex. tillsyn, promenad och rörelsefrihet. Kriminalvårdsstyrelsen ägnar särskild uppmärksamhet åt de personalproblem som kan uppstå vid häkten eller kriminalvårdsanstalter med intagna som gjort sig skyldiga till brott av allvarlig art. Det förekommer ofta att man på sådana anstalter för att höja säkerheten förstärker personalen i första hand genom omdisponeringar.

Som framgår av det nu sagda gör kriminalvårdsstyrelsen vad som rimligen kan göras. Med hänsyn härtill är, som jag sade i svaret redan i december, åtgärder från min sida inte behövliga.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret.

Jag är ledsen att behöva återkomma till en fråga som vi debatterade så sent som i december förra året. Men justitieministern sade då med anledning av min fråga att kriminalvårdsstyrelsen hade antagit detaljföreskrifter, och enligt justitieministerns redogörelse i det svaret till mig skulle de föreskrifterna innebära ungefär det som justitieministern även nu redogör för. Jag sade då, att om man verkligen hade utfärdat föreskrifter fanns ingenting mer att tillägga och jag var helt nöjd med

Torsdagen den
6 februari 1975

*Om åtgärder för att
förhindra rymning
från häkten och
kriminalvårdsan-
stalter*

Torsdagen den
6 februari 1975

*Om åtgärder för att
förhindra rymning
från häkten och
kriminalvårdsan-
stalter*

svaret. Men jag tyckte att det var egendomligt att kriminalvårdsstyrelsen skulle ha antagit sådana här föreskrifter, eftersom man där inte kände till dessa vid fråga från riksdagens upplysningstjänst. Därför har jag kontrollerat hur det ligger till med den saken, och några föreskrifter finns fortfarande inte antagna.

Jag har, herr talman, ingenting att invända mot sakinnehållet i herr justitieministerns redogörelse, och jag delar uppfattningen att de här åtgärderna förefaller genomtänkta och bra i sig. Men skulle det ändå inte vara praktiskt och ganska enkelt om kriminalvårdsstyrelsen inte bara satt och tänkte ut detta för sig själv utan också gav ut enkla anvisningar till ledning för personalen på de olika kriminalvårdsanstalterna, så att den bättre visste vad den hade att rätta sig efter? Jag tycker faktiskt inte att det är så märkvärdigt att begära det.

Min fråga kvarstår alltså: Menar inte herr justitieministern att det vore praktiskt att kriminalvårdsstyrelsen inte bara drog upp riktlinjer för sig själv utan också meddelade dessa i form av anvisningar till de berörda kriminalvårdsanstalterna? Det är ändå angeläget att vi gör vad vi kan just för att skydda samhället mot det här klientelet som har begått grova brott och utfärdar föreskrifter just för att kunna gagna det syftet.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag delar fru Kristenssons ledsnad över att fru Kristensson återkommer i denna fråga efter det uttömmande svaret som gavs i december månad. Nu återkommer fru Kristensson till frågan om generella föreskrifter. Jag har försökt förklara för fru Kristensson att man när det gäller denna kategori av intagna måste differentiera åtgärderna. Dessa kan ofta t. o. m. inte lämpligen offentliggöras. Det kan ju inte vara särskilt lämpligt att utfärda en föreskrift om att knarkgrossisten X på torsdag kl. 3 skall transporteras till ett annat fängelse. Det är många gånger nödvändigt att man i de enskilda fallen gör dispositioner för hur åtgärderna skall utformas. Generella föreskrifter finns redan i kriminalvårdsstyrelsens instruktion. Vad det gäller i detta sammanhang är åtgärder i de enskilda fallen i form av extra bevakning och översyn.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Det är alltid roligt att notera att justitieministern och jag någon gång är överens, och som jag sade tidigare är jag verkligen ledsen över att besvara kammaren och herr statsrådet med denna diskussion.

Med anledning av att justitieministern säger att han på min förra interpellation gav ett uttömmande svar vill jag dock för det första konstatera att svaret egentligen var en upprepning av de synpunkter jag hade anfört i min interpellation. För det andra var svaret vilseledande. Jag påstår inte att justitieministern medvetet försökte föra mig bakom ljuset – det vill jag verkligen inte göra. Justitieministern hade kanske själv fått den uppfattningen att dessa riktlinjer hade antagits av kriminalvårdsstyrelsen.

Torsdagen den
6 februari 1975

*Om upprättande av
konsularavtal med
Tyska demokratis-
ka republiken*

Det var nämligen det justitieministern påstod. I själva verket har man inte antagit några riktlinjer.

Nu säger justitieministern till yttermera visso att dessa åtgärder många gånger har sådan karaktär att de inte kan offentliggöras. Men det papper jag fått från justitieministern är verkligen en offentlig handling. Man kan inte begära att kriminalvårdsstyrelsens personal skall gå till riksdagsprotokollet för att se vilka riktlinjer som skall gälla, utan det vore ganska enkelt att skicka ut någon form av föreskrifter.

Jag har full förståelse för att man i vissa fall bör handskas försiktigt med sådana här informationer och att det inte är lämpligt att allting kommer till offentligheten, men det gäller ju då inte generella föreskrifter utan riktlinjer för hur man skall handskas med en viss person som är intagen på fångvårdsanstalt. Jag har självfallet inte ansett att kriminalvårdsstyrelsen vare sig kunde eller borde utfärda några anvisningar för individuella fall.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det väsentliga är att reglerna tillämpas i de enskilda fallen. Formerna för spridningen och hur reglerna tillämpas är sådant som det ankommer på kriminalvårdsstyrelsen att avgöra helt självständigt. Jag vill ännu en gång crinra om att det av säkerhetsskäl kan vara nödvändigt att begränsa spridningen av de nu aktuella uppgifterna.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! När man frågar anstaltsledningarna på de olika anstalterna beträffande dessa föreskrifter visar det sig att de inte har kännedom om sådana. Jag tycker faktiskt att detta är en så pass bagatellartad åtgärd, som ändå har stor praktisk räckvidd, att jag inte kan förstå justitieministerns motstånd mot att informera underställd personal om de riktlinjer som vi alla är överens om.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Om upprättande av konsularavtal med Tyska demokratiska republiken

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Måbrinks* (vpk) i kammarens protokoll för den 31 januari intagna fråga, nr 57, och anförde:

Herr talman! Herr Måbrink har frågat mig av vilka skäl konsularavtal inte har slutits mellan Sverige och DDR och om regeringen har för avsikt att inom den närmaste tiden ta något initiativ för att träffa sådant avtal med DDR:s regering.

Sverige har hittills slutit fyra bilaterala konsularavtal, nämligen med USA, Storbritannien, Frankrike och Sovjetunionen. Alla fyra avtalen in-

Torsdagen den
6 februari 1975

*Om upprättande av
konsularavtal med
Tyska demokratis-
ka republiken*

gicks innan Sverige hade tillträtt den multilaterala Wienkonventionen om konsulara förbindelser. Ett konsularavtal med Rumänien har under tecknats men ännu inte ratificerats. Förhandlingarna om detta avtal inleddes innan Sverige tillträdde Wienkonventionen.

De bilaterala konsularavtal som Sverige har ingått är alltså mycket få till antalet. Med flertalet stater har Sverige under lång tid upprätthållit konsulara förbindelser utan att dessa har varit reglerade genom avtal. Sedan något år tillbaka är Sverige dessutom anslutet till den nyssnämnda Wienkonventionen. De förmåner som följer av denna konvention medger vi i princip inte bara de andra konventionsstaterna utan också de stater som står utanför konventionen.

Mot denna bakgrund anser svenska regeringen att det i allmänhet inte finns behov av att ingå nya bilaterala konsularavtal. Regeringen har därför inte för avsikt att ta något initiativ för att träffa ett sådant avtal med DDR:s regering.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Utrikesministern hänvisar till Wienkonventionen och menar att de länder som anslutit sig till den också reglerar konsulara frågor sig emellan. Detta är i och för sig riktigt. Men sakförhållandet är ju att Tyska demokratiska republiken inte anser sig kunna skriva under denna konvention på grund av – efter vad jag kan förstå – några paragrafer som man betraktar som stridande mot suveränitetsprincipen. I övrigt är man överens i stort med Wienkonventionen.

Denna svårighet för Tyska demokratiska republiken att ansluta sig till Wienkonventionen borde vara skäl nog för att Sverige upprättade ett bilateralt konsulärt avtal med TDR. Det är ändå på det sättet att många viktiga frågor av rättslig natur regleras i ett sådant avtal.

Sverige har ju också ett livligt utbyte med grannlandet TDR, turistmässigt och på annat sätt. Många svenskar använder TDR som transitland för att snabbt komma till kontinenten.

Som bekant har Österrike och TDR nyligen upprättat ett konsularavtal. Vad som är intressant i hela den här frågan är de västtyska myndigheternas agerande. Vi vet att herrarna i Bonn försökte få Österrike att inte sluta konsularavtal med Tyska demokratiska republiken, och Bonn har vidare övat påtryckningar på andra länder som håller på att förhandla med TDR om ett sådant avtal. Österrike har officiellt tillbakavisat dessa västtyska påtryckningar.

Bonnregeringens utrikesminister har sagt att det i den västtyska författningen fastlagda, enhetliga statliga medborgarskapet gäller för alla tyskar oavsett var de bor. Det kan jag inte tolka på annat sätt än att den västtyska regeringen inte erkänner medborgarna i Tyska demokratiska republiken.

Jag skulle vilja fråga utrikesministern om samma slag av inblandning från västtysk sida har förelegat eller föreligger eller kan komma att fö-

religga gentemot Sverige. Tycker inte utrikesministern att det vore motiverat att på ren svenska uttrycka samma mening som uttalats från officiellt österrikiskt håll?

Jag vill också fråga vad det skulle vara för olägenheter med att upprätta ett bilateralt konsularavtal med Tyska demokratiska republiken för att reglera en massa viktiga frågor. Österrike, Schweiz och Finland håller ju på att förhandla om att upprätta ett sådant avtal.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Som jag sade har vi bara konsularavtal – och de är gamla – med fyra stater; ett femte avtal är på väg. Många stater vill ha konsularavtal – det är inte bara DDR utan en hel rad andra – men vi försöker lösa problemen praktiskt. För att slippa få en massa avtal med ett stort antal stater har vi, som jag nämnde, anslutit oss till Wienkonventionen, och det har riksdagen också godkänt. Vi tillämpar bestämmelserna där om konsulära förbindelser lika för de stater som själva har anslutit sig till Wienkonventionen och för dem som inte har gjort det. DDR har icke anslutit sig till Wienkonventionen. Det spelar för oss ingen roll; samma förmåner som anges i Wienkonventionen tillämpas mot DDR.

Detta har ingenting att göra med de tvister mellan Västtyskland och Östtyskland som jag väl känner till och som herr Måbrink har talat om här. Vår principiella inställning var klar långt innan dessa tvister kom i dagen. Såvitt jag vet har Bonn aldrig gjort några försök att trycka på oss – möjligen därför att man känner till vår principiella inställning till en mängd stater, däribland DDR.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vill ha ett klarare besked från utrikesministern när det gäller Västtysklands agerande på den här punkten. Om västtyskarna ännu inte har utövat påtryckningar, så kan man inte utesluta att de kommer att göra det; de har gjort det mot en rad andra länder. Snart kommer ju den västtyske utrikesministern på besök här. Om sådana påtryckningar görs från västtysk sida, är då utrikesministern beredd att officiellt klart tillbakavisa alla sådana påtryckningar?

Jag vill påminna om att Sverige ändå tog hänsyn till de västtyska påtryckningarna när det gällde erkännandet av Tyska demokratiska republiken. Här kan utrikesministern enligt min mening ge klarare besked. Är alltså utrikesministern beredd att skarpt tillbakavisa sådana försök till påtryckningar?

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag sade i mitt förra anförande att såvitt jag känner till har sådana påtryckningar inte gjorts. Nu hör jag från mina medarbetare, som vet vad som sker i nivån under mig i departementet, att det icke har förekommit några sådana påtryckningar eller försök. Vi skulle självfallet ha avvisat dem, dels därför att det inte är – och inte har varit

Nr 17

Torsdagen den
6 februari 1975

*Om upprättande av
konsularavtal med
Tyska demokratis-
ka republiken*

– aktuellt för oss att skriva konsularavtal med DDR, dels av principiella skäl.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om åtgärder för att trygga sysselsättningen inom varvsindustrin

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Hallgrens (vpk) i kammarens protokoll för den 27 januari intagna fråga, nr 51, och anförde:

Herr talman! Herr Hallgren har frågat mig om regeringen ingående diskuterat åtgärder för att trygga sysselsättningen vid Eriksbergs varv och övrig privatägd varvsindustri och, i så fall, om regeringen har för avsikt, om sysselsättningsläget så kräver, att överta Eriksbergs varv eller på annat sätt trygga sysselsättningen.

Jag vill inledningsvis understryka den svenska varvsindustrins starka beroende av den internationella varvskonjunkturen. Är marknadssituationen globalt sett mörk, är utsikterna också mörka för den svenska varvsindustrin. Den svaga beställningsutvecklingen som huvuddelen av den internationella varvsindustrin har upplevt under år 1974 avspeglar i första hand situationen på oljefraktmarknaden. Även om utvecklingen på fraktmarknaderna under de närmaste åren är ytterst svårbedömd kan man – enligt så gott som samstämmiga bedömare – befara att de tidigare mycket gynnsamma efterfrågeprognoserna för stort tanktonnage – sådant tonnage som de svenska storvarven i första hand inriktat sin produktion mot – kommer att visa sig alltför optimistiska.

Dessa globala utvecklingstendenser kunde skönjas redan under år 1973, och det var bl. a. mot denna bakgrund som regeringen i 1974 års statsverksproposition föreslog vissa förändringar i dittills gällande varvspolitiska riktlinjer. Jag anförde i propositionen, som godtogs av riksdagen, att den bästa sysselsättningstryggheten ligger i att branschen genom en effektiv produktionsapparat kan upprätthålla sin internationella konkurrenskraft. Industridepartementet följer noggrant branschens utveckling genom den s. k. styrande kommittén för varvssamarbete samt samrådsgruppen, som också har deltagare från de fackliga organisationerna inom de större varvsföretagen i landet.

Det är i dag för tidigt att närmare precisera vilka statliga insatser som skulle kunna tänkas bli aktuella i en akut krissituation för ett svenskt varv.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

Eriksbergs varv, som ägs av Broströmskoncernen, sägs – som alla vet – ha råkat i ekonomiska svårigheter, och sysselsättningen är hotad. Enligt

arbetarnas representanter i bolagsstyrelsen är detta beroende på att varvsledningen inte har något intresse av att göra nödvändiga investeringar för att modernisera varvet. Arbetarnas representanter hävdar att investeringar på ca 100 miljoner är en nödvändighet för att klara inläggande beställningar. Svaret på arbetarnas krav har blivit att bolagsstyrelsen har annullerat redan ingångna kontrakt.

Man kan inte utsluta att detta är en medveten taktik i syfte att framtvinga samhällsstöd för att – som det alltid heter – rädda sysselsättningen. Det där med att varvet har kommit på obestånd måste också tas med en nypa salt. Det saknas inte kapital för nödvändiga investeringar – därom vittnar de stora investeringar som gjorts i utlandet. En stor del av produktionen har förlagts till Lissnavevarvet i Portugal. Profiten blir naturligtvis större där. Broströmskoncernen investerade inte mindre än 400 miljoner i Holland i slutet på förra året. En del av detta kapital kunde givetvis mycket väl ha använts för utbyggnad här i landet och därmed tryggt sysselsättningen.

Men det hjälper föga med representanter i kapitalisternas bolagsstyrelser. Man lyssnar inte ens på vad arbetarna har att säga.

I den här affären kan man skönja samma tendenser som när det gällde varvet i Uddevalla på 1960-talet. Samhället fick år efter år gå in med stödaktioner för att förhindra nedläggning och arbetslöshet. Slutligen var samhället tvingat att överta varvet. Det föreligger stor risk att förhållandet blir detsamma med Eriksberg, och här måste man även inbegripa Lindholmens Varv som ju har samma ägare.

Vore det inte en bättre politik, herr industriminister, ur arbetarnas synpunkt att regeringen redan nu ingrep och övertog rörelsen? Privatkapitalistiska spekulationer som på sikt ställer tusentals arbetare utan jobb kan väl inte accepteras.

Från vänsterpartiet kommunisterna har vi tidigare rest det här kravet. I dag instämmer arbetarna på berörda varv i kravet. Det har klart uttalats från arbetarna där att Statsföretag AB borde överta varvsnäringen. Jag vill fråga om man verkligen inte är beredd att göra det redan nu, så att vi slipper ett upprepande av Uddevallavarvsaffären, där skattebetalarnas pengar flödade in i företaget år efter år och där staten slutligen ändå fick överta varvet.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag tror inte att man behöver så stor fantasi för att ur mitt svar kunna utläsa att vi är livligt engagerade i de problem som herr Hallgren berör men att det är för tidigt att ge besked om hur en lösning i en sådan här situation skall utformas.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Det är klart att man kan säga att det är för tidigt att ge ett besked. Jag vill bara än en gång erinra om just det privata kapitalets agerande när det gällde Uddevallavarvet. Först krävde man stöd från

staten – dvs: med skattebetalarnas pengar – för att uppehålla sysselsättningen. Det fick man år efter år. Därefter gick staten in som delägare. Inte heller det gav någon som helst lösning på frågan, därför att man manipulerade varven emellan. Samma ägare fanns i Uddevalla som i Eriksberg – man tog vinsten till Eriksberg, förlusten till det varv där staten var delägare.

Sedan tvingades staten överta varvet. Och hör och häpna: Efter alla dessa förlustår gick varvet plötsligt med vinst!

Vore det mot denna bakgrund inte riktigare att redan nu ingripa och spara en massa pengar åt skattebetalarna som man eljest tvingas betala i bidrag för att rädda sysselsättningen? Ett upprepanande av Uddevalla-varvsaffären är inte önskvärt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om principerna för statliga företags reklam

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara fru *Marklunds* (vpk) i kammarens protokoll för den 31 januari intagna fråga, nr 53, och anförde:

Herr talman! Fru Marklund har frågat mig om det är förenligt med de principer som bör gälla för de statliga företagens verksamhet att med annonspengar stödja fascistiska massmediaföretag.

Fru Marklund tar upp frågan med anledning av uppgifter i pressen om att bl. a. det statsägda AB Kabi givit annonsstöd till Francovänliga radioföretag, som vänder sig till svenska turister i Spanien.

Svaret är givetvis att sådant stöd inte är förenligt med principerna för de statliga företagen och inte heller borde vara det för något annat företag.

Det är troligt att flera företag i likhet med det statsägda Kabi i god tro vänt sig till svenska turister via det aktuella radioföretaget. Kabis ledning har meddelat att man också uppmärksammat de aktuella radioutsändningarnas propagandistiska karaktär och därför upphört med vidare annonsering.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga.

I ett tidningsreportage för bara ett par veckor sedan påtalades det förhållandet att det statsägda svenska företaget Kabi i en skrift och genom annonsering stöder det fascistiska propagandamaskineriet i Spanien. Uppgiften var uppseendeväckande i och för sig, men ännu mera uppseendeväckande var att företagets marknadschef uppgav att verksamheten skulle fortsätta, åtminstone till en del. Han uppgav sig inte heller ha några betänkligheter mot denna form av samarbete.

Nu säger industriministern i sitt svar att Kabi har upphört med ifrågavarande annonsering, och det noterar jag som mycket positivt. Jag vill då också uttala förhoppningen att den broschyr som nämndes i tidningsreportaget inte heller kommer att användas i fortsättningen. I den broschyren, Hälsoråd till utlandsresenärer, ägnas två sidor åt reklam för ifrågavarande radiostationer med utförlig redogörelse för deras sändningstider. Även om svenska turister säkert tar de här sändningarna för vad de är värda är det knappast att hänföra till hälsoråd att Sverige påstås vara styrt av tokvänstern och kulturmaffian samt att reformer som genomförts i vårt land sägs ha en direkt nedbrytande effekt på vår ekonomi, undervisning, moral och trivsel. Det system med sociala bidrag som vi har i Sverige angrips också, låt vara på ett sätt som inte heller är helt främmande för reaktionära krafter här hemma.

Jag är alltså nöjd med statsrådets svar rörande den fortsatta annonseringen, och jag förutsätter som sagt att den nämnda broschyren inte kommer att användas vidare.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! På fru Marklunds sista fråga vill jag svara att omnämmandet av den spanska turistradion givetvis utgår ur broschyren, när annonseringen upphör.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för det kompletterande svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om statsbidrag till resor för idrottsträning

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara fru Rydings (vpk) i kammararens protokoll för den 15 januari intagna fråga, nr 22, och anförde:

Herr talman! Fru Ryding har frågat om jag vill ta initiativ till att statliga bidrag i lämplig form kan utanordnas som hjälp till resekostnader för idrottsungdomar som är bosatta på platser utan anläggningar för träningsmöjligheter.

Det statliga stödet till idrotten, som för nästa budgetår beräknas uppgå till ca 190 milj. kr., utgår i flera olika former, bl. a. som stöd till idrottens organisationer, som s. k. lokalt aktivitetsstöd och som stöd till idrottsanläggningar. Vidare utgår ett omfattande kommunalt stöd till idrotten.

Det statliga stödet till idrottsorganisationerna fördelas i enlighet med 1970 års riksdagsbeslut direkt eller efter förslag av riksidrottsstyrelsen. Idrottsrörelsen har alltså givits stor frihet när det gäller att besluta om

Torsdagen den
6 februari 1975

*Om statsbidrag till
resor för idrottsträ-
ning*

användningen och fördelningen av det statliga organisationsstödet.

Den särskilda fråga som fru Ryding tar upp bör därför bedömas av idrottsrörelsen själv, som om behovet bedöms angeläget kan använda medel inom ramen för sitt statsstöd till detta ändamål. I årets budgetproposition föreslås idrotten få hela det belopp som riksidrottsstyrelsen äskat.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Först vill jag tacka statsrådet för svaret.

Statsrådet hänvisar till att det statliga stödet till idrotten utgår i många olika former och säger åt det nästa budgetår beräknas uppgå till 190 milj. kr. Vidare säger statsrådet att idrottsrörelsen själv har givits stor frihet när det gäller att besluta om användningen och fördelningen av det statliga organisationsstödet.

Allt detta är helt korrekt. Men tyvärr är det så att de pengar idrottsklubbarna har inte räcker till att ge sådana resebidrag som jag har talat om i min fråga. I de allra flesta fall får ungdomarna själva betala resekostnaderna, och det anser jag inte vara riktigt.

Inte heller det lokala aktivitetsstödet, alltså det som går direkt till klubbarna, förslår till att betala resekostnaderna. Jag tycker därför att statsrådet skulle kunna inse att det vore klokt och bra att komplettera det lokala aktivitetsstödet med någon form av ersättning för resekostnader när det inte finns träningsmöjligheter på hemorten. Det kommunala stödet rättar sig också i allt större utsträckning efter det stöd som staten ger.

En annan väg att förbättra klubbarnas träningsmöjligheter är att utöka anläggningsstödet. Statsrådet säger i sitt svar att idrotten i årets budgetproposition föreslås få hela det belopp som riksidrottsstyrelsen äskat. Det är riktigt. Men när det gäller anläggningsstödet under H 7 i jordbruksdepartementets huvudtitel, alltså statsrådet Lundkvists eget departement, är det naturvårdsverket som gör äskandena, och de föreslås *inte* bli tillgodosedda. I stället för 6 miljoner föreslås 200 000 kr., och det är skillnad det. Vore det inte bra mycket bättre om man åtminstone fick vad som äskas under posten Mindre idrottsanläggningar att uppföras av idrottsföreningar, nämligen 0,9 miljoner, för att den vägen idrottsklubbarna skall ha större möjligheter att ge sina grabbar och flickor träning utan alltför stora ekonomiska kostnader för dem själva?

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det här kanske inte är rätta tidpunkten att diskutera de dispositioner som gjorts i budgetpropositionen. Dem får vi väl återkomma till när huvudtiteln blir föremål för behandling. Jag vill bara säga att vi har tyckt det vara särskilt angeläget att tillmötesgå de önskemål som riksidrottsstyrelsen framställt när det gäller organisationsstödet därför att vi vet att vi den vägen bäst hjälper de många frivilliga krafterna inom idrottsrörelsen.

Jag kan i och för sig förstå motivet till förslaget om ett stöd till sådan idrottsverksamhet som kan ha vissa svårigheter på grund av att en anläggning av ett speciellt slag inte finns i den kommun där utövarna av sporten är bosatta, men det är trots allt utomordentligt svårt att greppa den typen av stöd generellt och från centralt håll. Jag tror att det är enklare för de kommuner som möter dessa problem att från fall till fall pröva hur de skall se till att ungdomarna kan komma till de anläggningar som finns inom räckhåll för att träna.

Vi har från statens sida i vårt umgänge med idrotten valt linjen att låta idrotten själv ta hand om de pengar vi kan ställa till förfogande över statsbudgeten. Vi tror att idrottens folk själva har de bästa förutsättningarna att bedöma var pengarna gör den största nyttan. Den linjen kommer vi att fortsätta på. Det innebär att idrottsrörelsen inom ramen för våra anslag har möjligheter att, om man så skulle finna önskvärt och lämpligt, göra sådana dispositioner som fru Ryding här har talat om.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag tackar för de kompletterande upplysningarna.

När statsrådet säger att kommunerna från fall till fall får pröva det angelägna i att lämna speciella resebidrag, så vill jag säga att så redan har skett. Jag har papper här på min bänk som visar att en kommun har svarat att man inte har några pengar till sådana resebidrag. Det finns inte heller pengar till de önskade idrottsanläggningarna. Detta förstår jag. Därför har jag ställt den här frågan om inte staten skulle kunna hjälpa till.

Jag är helt överens med statsrådet när han säger att idrotten själv skall kunna bestämma. Det är riktigt och bra. Det är svårt att från statens sida generellt kunna greppa det hela. Men man kan ju vara positiv, man kan undersöka saken och utreda den. Jag är övertygad om att detta är en angelägenhet som rör många flickor och pojkar här i Sverige. De bor på orter som inte har tillgång till exempelvis simhallar och konstfrusna isbanor, och föräldrarna får därför en stor utgift för att ungdomarna skall kunna tillgodose sina intressen inom idrotten.

Därför vore jag tacksam om man på något sätt kunde pröva frågan om det statliga stödet. Att vi sedan får återkomma till budgetframställningarna, det vet jag. Vårt parti har också en motion med önskemål om att de mindre idrottsanläggningarna skall få vad som äskats av naturvårdsverket.

Överläggningen vad härmed slutad.

Torsdagen den
6 februari 1975

*Om tillfälligt
ekonomiskt stöd åt
växthusodlarna*

§ 6 Om tillfälligt ekonomiskt stöd åt växthusodlarna

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Clarksons* (m) i kammarens protokoll för den 21 januari intagna fråga, nr 39, och anförde:

Herr talman! Herr Clarkson har frågat om jag överväger att föreslå riksdagen någon form av tillfälligt ekonomiskt stöd till växthusodlarna.

1974 års trädgårdsnäringsutredning har nyligen redovisat vissa förslag med anledning av kostnadsutvecklingen inom näringen. Innan utredningens förslag har remissbehandlats är regeringen inte beredd att ta ställning i frågan.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lundkvist för svaret på min fråga som jag ställde redan den 21 januari, efter att från flera håll inom branschen ha fått samstämmiga vittnesmål om att läget för växthusodlarna var kritiskt. Nu har sedan dess en tid gått, och den av regeringen i oktober i fjol tillsatta trädgårdsnäringsutredningen har just i dagarna kommit med förslag som är ute på remiss. Jag tror att remissvaren skall vara inlämnade den 17 februari.

Det första jag avsåg med frågan var faktiskt att rikta uppmärksamheten på branschens mycket kritiska läge. För det andra ville jag självklart försöka påskynda regeringens strävan att hjälpa denna utsatta bransch.

Faktum är att framför allt prishöjningarna på olja slår väldigt ojämnt inom branschen. Läget är kanske något så när hyggligt för tomatodlarna men det är mycket dåligt för genomsnittsodlaren. Branschen består till den helt överväldigande delen av små familjeföretag och bara till en liten del av stora företag. När jag säger stora företag då menar jag relativt stora företag i branschen. Ett av de tre största företagen i branschen har en årsomsättning på 5 milj. kr. Det är alltså i och för sig ett litet företag. Jag har i dag hört att odlare ligger i förhandlingar med kommunerna om att försälja sin mark. Det är ju ett synnerligen kritiskt läge för ett företag när man måste sälja sina fasta tillgångar av den arten.

Nu föreslår trädgårdsnäringsutredningen att staten skall lämna ett stöd på 2 kr. per kvadratmeter, dock för högst 10 000 kvadratmeter. Det skulle bli sammanlagt 5 milj. kr., och dessa pengar skall man ta från det som blivit över från clearingavgifter som inbetalades i fjol. Jag vill säga till statsrådet Lundkvist att detta i och för sig är bra. Jag hoppas att statsrådet ställer sig positiv till den åtgärden. Men det behövs mer pengar. Det är i själva verket fråga om överflyttning av pengar från somliga företag inom branschen till andra. Dessutom skulle man – och det är också väldigt viktigt – lämna kortfristiga lån som skulle ge en ränta på 4 milj. kr.

Jag hoppas att vad jag har sagt och vad som har framkommit på andra sätt ger statsrådet anledning att i regeringen plädera för att den här utsatta branschen visas generositet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om de planerade kraftverksbyggena i Ångermanälven

Nr 17

Torsdagen den
6 februari 1975

*Om de planerade
kraftverksbyggena i
Ångermanälven*

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Nygrens (s) i kammarens protokoll för den 21 januari intagna fråga, nr 41, och anförde:

Herr talman! Herr Nygren har frågat mig när ett besked kan meddelas från regeringen om byggstart för de planerade kraftverksbyggena i Ångermanälven.

Herr Nygren torde avse det projekt som benämns Övre Åseleälvens utbyggnad och som omfattar de av statens vattenfallsverk m. fl. planerade kraftverken Volgsjöfors, Stenkullafors och Åsele samt korttidsreglering i den del av Åseleälven som berörs av dessa kraftverksbyggen.

Tillåtligheten av projektet skall prövas av regeringen. Ärendet remissbehandlas för närvarande. Remisstiden utgår den 14 februari 1975. Jag kan för dagen inte säga när beslut i ärendet kan komma att fattas.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag har begärt ett besked om de planerade kraftverksbyggena är att man i de berörda kommunerna Åsele och Vilhelmina börjar bli otålig. Redan hösten 1974 hade man väntat få klartecken för att påbörja arbetena. På senhösten i fjol kom uppgiften att ett besked skulle dröja till den 1 mars i år. Det återstår nu bara tre veckor, och tydligen börjar även detta datum vara inaktuellt.

Jag har tidigare, för ett par år sedan, i kammaren frågat industriministern om planeringsläget för de aktuella projekten. Redan då önskade man i de berörda kommunerna, som då var tre – Åsele, Dorotea och Vilhelmina – mycket snabbt få ett klartecken. Nu känner man oro för att regeringen har tänkt avvakta den s. k. Ekströmska utredningens förslag innan man ger ett besked. En sådan försening skulle mycket allvarligt förrycka sysselsättningsplaneringen i området. Jag hoppas att statsrådet kan ge ett lugnande besked åtminstone på den punkten.

Inom en inte alltför avlägsen tid börjar byggnationerna i Stekenjokk att trappas ned och sedan också kraftverksbygget i Juktan. Arbetarna där hoppas på en chans att ganska snart gå över till byggena i Åseleälven.

Ett uttryck för kommunalmännens önskan att snabbt erhålla ett besked fick man nyligen i Åsele kommunfullmäktige. Där föreslog en ledamot att man skulle begära att ett avgörande skulle få dröja till dess Ekströmska utredningen var klar med sitt arbete. Förslaget avvisades så kraftfullt att förslagsställaren inte ens fann det mödan värt att begära votering.

Det finns ledig arbetskraft i dag. Vilhelmina har för närvarande den största arbetslösheten av regionala centra i landet.

En särskild vädjan vill jag rikta till statsrådet, nämligen att bygglovet förses med villkoret att kraftverken inte påbörjas samtidigt. Om de byggs ett och ett får man i de områden det gäller den balans i sysselsättningen som är önskvärd. Och sysselsättningen är ett mycket viktigt argument för kravet på ett snabbt besked om de planerade byggena.

Torsdagen den
6 februari 1975

*Om bättre registre-
ringsskyltar för
motorcyklar*

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Generellt sett kommer det att finnas förutsättningar att sätta i gång vissa kraftverksbyggen som inte bedöms vara av sådan kontroversiell natur att de faller inom ramen för den mera översiktliga bedömning som skall ske i anslutning till den Ekströmska utredningen. Huruvida de företag som vi talar om i dag hör till den gruppen får bedömas när remisshandlingarna kommer in. Och remisstiden utgår som sagt den 14 februari, och därför finns det förutsättningar att göra den bedömningen ganska snart.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Jag vill till detta bara säga att det intryck jag fått av diskussionerna i de berörda fullmäktigeförsamlingarna – och dessa kan väl sägas uttrycka opinionen i områdena – är att det råder enighet om att man vill ha ett snabbt och positivt besked. Det hoppas jag skall vara vägledande för regeringens fortsatta agerande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om bättre registreringsskyltar för motorcyklar

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Anderssons* i Ljung (m) i kammarens protokoll för den 31 januari intagna fråga, nr 52, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Ljung har frågat om jag avser att vidta åtgärder för att få fram en för motorcyklar lämplig registreringsskylt.

Statens trafiksäkerhetsverk har fått i uppdrag att kartlägga i vad mån problem föreligger vid användningen av registreringsskylt på motorcykel och att för regeringen lägga fram de förslag till åtgärder som undersökningen kan föranleda. Verket kommer inom kort att redovisa sin utredning.

Herr ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Frågan kan förefalla alltför liten för att man skulle besvara kommunikationsministern med den. Den har emellertid ställts mot bakgrunden av en massiv kritik från mc-folket, en kritik som synes mig vara väl befogad.

De skyltar som nu erbjuds har, så långt jag kan förstå, i första hand tagits fram för en viss typ av bilar. Ett rationellt framställningsförfarande synes ha spelat en större roll än det speciella behov som föreligger just för motorcyklar. Den relativt stora skylt som nu erbjuds för motorcyklarna skulle rent av kunna sägas vara farlig i trafiken; det finns risk för fasthakning och andra olycksorsaker. Mot detta kan möjligen sägas att skylten är av så pass dålig kvalitet att olycksrisken just av det skälet inte

är så stor. Men detta är ju ändå ingen lösning av problemet.

Hur det än må vara med detta kvarstår förhållandet att mc-grabbarna har förorsakats betydande kostnader på grund av en onormalt stor sönderkörning av skyltarna. Här kommer en allvarligare sida av saken in i bilden. Som en följd av de höga skyltkostnaderna har en illegal tillverkning fått en marknad. Det kan ju möjligen vara fråga om något slags hemmatillverkning och då endast för eget bruk, och det är kanske en något mindre förseelse. Men detta är ändå en otillåten hantering, och det olämpliga i denna hantering blir alltmer uppenbart om vi erinrar oss att ett av de bärande motiven för det centrala tillhandahållandet av skyltar var att man ville försvåra falskskyltning av motorfordon.

En olämplig mc-skylt har alltså bidragit till att vi fått en otillåten tillverkning av registreringsskyltar här i Sverige. Detta förhållande kan vi medverka till att eliminera genom att erbjuda mc-folket en för motorcyklar väl lämpad skylt.

Det framgår av statsrådets svar att denna fråga är föremål för översyn. I svaret används uttrycket "i vad mån problem föreligger". Problemet torde vara klart dokumenterat, och vi kan därför med viss tillförsikt se fram emot det förslag som kommer att framläggas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om en väg från Sitasjaure till Skjomen i Norge

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Wirténs* (fp) i kammarens protokoll för den 31 januari intagna fråga, nr 60, och anförde:

Herr talman! Herr *Wirtén* har frågat mig om en väg genom fjällområdet från Sitasjaure till Skjomen i Norge står i överensstämmelse med riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen.

Riksdagen har 1972 beslutat om riktlinjer för hushållningen med mark och vatten. Därvid uttalades att t. ex. vägbyggnad och vattenkraftutbyggnad bör undvikas inom vissa angivna väglösa vildmarksområden i fjällen i avvaktan på närmare utredning om dessa områdens avgränsning. Statens planverk och statens naturvårdsverk bedriver på regeringens uppdrag ett gemensamt utredningsarbete rörande utnyttjandet av de svenska fjällområdena och beräknas under våren 1975 lämna förslag till närmare avgränsning av vildmarksområdena.

En väg i den sträckning som herr *Wirtén* avser berör, i varje fall enligt gällande preliminära avgränsning, ett vildmarksområde inom vilket de av riksdagen fastställda riktlinjerna gäller och står alltså inte i överensstämmelse med dessa riktlinjer.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Jag får tacka statsrådet Carlsson för svaret, som jag uppfattar såsom klart och positivt. Jag skall emellertid senare peka på en viss reservation som finns med där.

Innan dess vill jag bara erinra om att vad statsrådet här säger om att riksdagsbeslutet 1972 innehöll en beställning av en fortsatt detaljplanering i fjällområdet naturligtvis är riktigt. Men, herr Carlsson, såväl regeringsrapporten Hushållning med mark och vatten som propositionen från statsrådet Lundkvist, som då var ansvarig för det här fögderiet, innehöll också mycket klara deklamationer om hur man skulle förfara med de få kvarvarande väglösa fjällområdena. Inte minst FN-konferensen, som hölls i gamla riksdagshuset för några år sedan, slog fast att detta är områden av utomordentligt internationellt värde och att de därför måste bevaras. De synpunkterna fanns också med i den nämnda rapporten. Låt mig som exempel citera ett par rader: "Som ett led i strävan att bevara de väglösa vildmarksområdena i fjällregionen bör alla former av tyngre exploatering undvikas inom dem. Vidare bör vägdragningar undvikas från nuvarande vägsystem in mot dessa områden." I propositionen framhöll statsrådet Lundkvist att han ansåg det vara en utomordentligt viktig uppgift att skydda våra sista vildmarker från exploatering. Jag anser att dessa uttalanden bör finnas med när vi diskuterar detta och att man inte bara får konstatera att vi skall ha en fortsatt planering.

För någon vecka sedan kom ett meddelande från Vattenfall som överraskade mig rätt mycket. Där sades att man hade planer på att bygga den här vägen upp mot Norge och att beslut om vägprojektet skulle fattas inom den närmaste tiden. Då undrar man ju om riksdagsbeslutet skall frångås på något konstigt sätt. Statsrådets svar här har givit klart besked om att något sådant inte kan hända utan att frågan i varje fall kommer upp till förnyad prövning.

Nu undrar jag vad som döljer sig bakom formuleringen i statsrådet Carlssons svar när han säger "i varje fall enligt gällande preliminära avgränsning". Bakom denna formulering anar man möjligen att statsrådet Carlsson eventuellt skulle kunna tänka sig att så småningom ompröva det här.

Jag hoppas, herr talman, att riksdagens ursprungliga intentioner verkligen ligger fast.

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! Som svar på herr Wirténs fråga vill jag bara meddela att bakom formuleringen om preliminär avgränsning döljer sig endast det utredningsarbete som planverket och naturvårdsverket bedriver, dvs. det utredningsarbete som jag nämner omedelbart före de här raderna i svaret. Något annat dolt motiv finns inte.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Jag tackar för den deklARATIONEN, och jag stryker än en gång under att detta kan inte tolkas på annat sätt än att riksdagens ursprungliga intentioner i det här avseendet bör ligga fast.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Meddelande om tidpunkt för besvarande av interpellation nr 2 om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningen 6 kap. 1 § får jag meddela att bl. a. på grund av resor för förhandlingar i Sovjetunionen, överläggning inom ramen för nordiskt samarbete och arbete med energipropositionen har jag icke varit i tillfälle att inom föreskriven tid besvara herr Hermanssons interpellation till statsministern, inlämnad den 10 januari i år, som överlämnats till mig. Med herr Hermansson har jag överenskommit att besvara interpellationen den 27 februari i år.

§ 11 Föredrogs och hänvisades

Proposition

Nr 15 till civilutskottet

§ 12 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag känner ett särskilt behov att delta i den allmänpolitiska debatten i år för att få en diskussion med herr justitieministern med anledning av hans anförande för några dagar sedan på Runöskolan beträffande kriminalpolitiken. Nu har jag informerats om att herr statsrådet inte har möjlighet att närvara här. Om detta är i och för sig ingenting att säga, men jag beklagar att den diskussionen alltså inte kan komma till stånd.

Herr justitieministern gjorde i anförandet några häpnadsväckande uttalanden som jag tycker inte bör stå oemotsagda. Han menade för sin del att primitiva rop på fler poliser och strängare straff inte hjälper, och att fängelse som straffform i princip bör avskaffas utom för ett fåtal personer som samhället måste skydda sig mot.

Min fråga skulle ha varit: Är det inte just under herr justitieministerns tid – låt vara inför trycket av en stark opinion – som brottskommissionen tillsattes, vars förslag enligt vad åtminstone herr justitieministern själv förmenade innebar en kraftfull förstärkning av polisen? Är det inte också under Lennart Geijers tid som vi fått se det ena förslaget efter det andra om straffskärpningar, där man också skärpt fängelsestraffen för vissa brott?

Nr 17

Torsdagen den
6 februari 1975

*Meddelande om
tidpunkt för
besvarande av
interpellation nr 2
om maktkoncentrationen inom det
privata näringslivet*

*Allmänpolitisk
debatt*

Jag tycker att justitieministern talar med kluven tunga. Jag vet inte om det är han själv som inte riktigt kan bestämma sig för vad han tycker, eller om det är ett uttryck för att man inom regeringen har delade meningar om vilka åtgärder man eventuellt skall vidta för att förstärka rättstryggheten.

Jag tycker att Lennart Geijers oklara och onyanserade uttalanden är ägnade att skapa förvirring. Detta är särskilt allvarligt när det gäller det juridiska området, där man verkligen borde eftersträva klarhet, stabilitet och konsekvens.

Att stifta lagar, herr talman, utan att man samtidigt stadgar påföljder är naturligtvis meningslöst. Det innebär att respekten för lagarna skulle upphöra. Några påföljder behövs. Jag vill dock gärna säga att jag också kan ifrågasätta fängelsestraffet som påföljd. Jag delar dock inte herr justitieministerns uppfattning att fängelsestraffet som påföljd skulle vara ett uttryck för vedergällning. Det är en teori som vi här i landet övergett för många decennier sedan.

Jag tycker att man inte bara kan allmänt uttala att fängelsestraffet måste bort utan att samtidigt fundera över vad som kan sättas i stället. Vi kan inte bortse ifrån, menar jag, att de som döms till fängelse har gjort sig skyldiga till brott som i många fall är personligt ödeläggande för dem som drabbas av det.

Många gånger visar dessa brottslingar förakt för människoliv, och somliga brottslingar drar sig inte för att slå ned gamla och värnlösa människor för några futtiga tiors skull.

När får man höra landets justitieminister uttala medkänsla och förståelse eller tala om och engagera sig för de många brottsoffer som den stegrade brottsligheten i alla fall medfört? När får man höra justitieministern tala om den enskildes ansvar för sina gärningar? I stället ägnar han sig åt ett diffust tal om att det är samhällets fel att människor begår brott.

Jag hinner inte här ingå på den problematiken. Visst kan det finnas fel i dagens samhälle. Föräldrarna har fått mindre möjligheter att själva ta vård om och fostra sina barn. I skolan har man fått allt större problem när det gäller att upprätthålla disciplinen. Vi har fått boendemiljöer som sannerligen inte är ägnade att utgöra en god uppväxtmiljö för våra ungdomar.

Men är det samhällets fel i och för sig, herr talman? Är det inte den förda politikens fel? Är det inte den socialistiska politiken som bär det yttersta ansvaret för dessa missförhållanden?

Jag vänder mig alltså mot det diffusa talet om att det är samhällets fel och att det är samhället som måste ändras. Jag tycker det är den socialistiska politikens fel. Det är här man måste sätta in sitt angrepp.

Jag skulle, herr talman, vilja fråga: När får vi höra landets justitieminister säga att lagar är till för att efterlevas, att polisen gör en ovärderlig samhällsinsats till skydd för medborgarna, att normbildningen i ett samhälle är väsentlig och att den måste utgå från den enskildes ansvar?

Jag tycker att herr justitieministern med sina oklara uttalanden medverkar till en rättsosäkerhet som är ägnad att motverka denna normbildning. Det är ju ändå denna som är grunden för ett rättssamhälle.

I detta anförande instämde herrar Oskarson (m) och Schött (m), fru Lindquist (m) fru Troedsson (m) och fru Sundberg (m) samt herr Kristiansson (c).

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Det är ju så i en allmänpolitisk debatt att var och en tar upp frågor som ligger en närmast hjärtat. Jag följde gårdagens debatt mycket ingående. Där behandlades en lång rad olika ämnesområden. Det var regionalpolitik, det var energipolitiken, det var ekonomiska frågor, Hagaöverenskommelser, oppositionens roll osv. Men det var ett genomgående drag i nästan samtliga inlägg, nämligen att talarna i ett eller annat sammanhang nämnde kvinnoåret. Man tog kvinnoåret till intäkt för att plädера för den ena eller den andra reformen. Man föreslog t. o. m. sent på natten att med kvinnoåret som utgångspunkt skulle man "ordna bidrag och kompensation för de sämst betalda inom jordbruket". Jag måste ärligt tillstå, herr talman, att detta gör mig en aning bekymrad. Kvinnoåret får inte ses som en helt isolerad företeelse. Jag ser det snarare så att 1975 så att säga blivit ett årtal då man sätter strålkastarljuset på vissa problem som berör människorna i ett samhälle men som kanske framför allt berör de kvinnor som lever och verkar i detta samhälle.

Jag tror det vore mycket farligt om vi inte ser de frågor som vi diskuterar när det gäller familjepolitik och socialpolitik som en långsiktig process, där vi långt tidigare gjort våra överväganden och kommit med förslag som sedan diskuteras – i fjol, i år, och under de år som kommer.

Jag tror också att vi skall vara på det klara med att det internationella kvinnoåret först och främst har betydelse internationellt sett, har betydelse för de kvinnor som lever i u-land, de delegationer som kommer till de internationella församlingarna för att ta ställning.

Jag hade i fjol förmånen att representera mitt parti och mitt land vid FN:s generalsession. Jag upplevde i andra kommittén en diskussion om kvinnofrågorna och jämlikhetsfrågorna som är helt väsensskild från den vi för här i landet och den som delvis fördes också här i kammaren i går. Man kan naturligtvis – och det gör vi från vårt håll – sätta mycket stora frågetecken för tanken på vårdbidrag som folkpartiet förde fram. Den är ungefär lika mycket könsrollsbevarande som den Europarådskonvention nr 741 som i varje fall mitt parti har tagit starkt avstånd från när det gäller kvinnornas rättsliga ställning, eftersom den är helt emot all den diskussion som vi för här i landet. Men i övrigt är allt det vi diskuterat – arbete åt alla, en kortare arbetsdag, samhällets skyldighet att ge alla individer, föräldrar och barn, den service som behövs – verkligen mycket väsensskilt från de problem man har på andra håll i världen, från de problem som kommer att ventileras vid mötet i Mexico City

och delvis från de synpunkter som fördes fram i andra kommittén. Då var det främst Norge, Sverige och Amerika som lyckades få igenom ett beslut, grundat på ECOSOC:s berättelse, om att nästa års generalförsamling och den extra församlingen i sina överväganden och utvärderingar av andra utvecklingsårtonedets strategi också skall integrera kvinnorna. Det fanns verkligen stora och allvarliga risker för att kvinnorna och deras problem annars helt hade blivit glömda.

Jag tror att vi skall ha klart för oss att vi här i landet för en helt annorlunda debatt. Vi för en debatt utifrån våra egna utgångspunkter, och jag är mycket glad att kunna notera att jämställdhetsdelegationen – som står i ledningen för hur vi firar kvinnoåret här i Sverige – har börjat med att ge ut en bok och nästa vecka kommer att starta en vandring utställning. Den kallas Rätten att vara människa, och den ställer först och främst männens problem – mansrollen i fokus. Jag delar inte den uppfattning som framgår av det förord som Marit Paulsen skrivit till den skrift som är grundvalen även för utställningen. Där skriver hon: Det pratas och debatteras om jämställdhet. Med ord och handling visas en ensidig belysning av nackdelarna i kvinnorollen. Männens liv och könsroll sägs ingenting om. Det påpekas ideligen hur mannen förtrycker kvinnan, aldrig ett ord om hur kanske båda förtrycker eller rättare håller varandra kvar i ett stelt och kanske förlegat rollmönster.

Jag delar som sagt inte den uppfattningen. Redan för åtskilliga år sedan, då regeringen gjorde ett förord till rapporten till FN om kvinnans ställning i Sverige, diskuterades i detta förord ganska ingående om mannens roll och om hur mannen måste ha möjligheter att på ett helt annat sätt delta i, ta ansvar för och få glädje av barnens uppfostran, hur männen kanske måste göra avkall på sin karriärlust, hur männen på ett helt annat sätt än hittintills måste integreras i jämlikhetsdebatterna.

Det är, som sagt, stor skillnad mellan den debatt som förs här i Skandinavien och den som förs på andra håll i världen. Eftersom jag på många plan och i många internationella sammanhang följt denna debatt vågar jag påstå att det är utmärkande för oss här i Norden, och kanske speciellt för oss här i Sverige, att vi icke talar enbart om kvinnans roll, om kvinnofrågor. Vi talar om föräldrafrågor. Vi har männen med i diskussionerna. Vi ser individerna som en grupp, som behöver varandra och som alla måste få större möjligheter att förverkliga sig själva. Därför tror jag att det viktiga med kvinnoåret är att vi för ut denna diskussion inte bara i riksdagen, inte bara i aktiva politiska och ideella organisationer utan ut på arbetsplatser, ut i blandade församlingar, där man tidigare kanske aldrig tänkt på frågorna. Det är för det mesta på det sättet att opinionen kommer uppifrån och sakta sprids utåt.

För att få jämställdhet krävs det helt klart förändrade attityder. Ibland befinner man sig i en ond cirkel där man inte kan få förändrade attityder utan direkta beslut och där besluten kanske aldrig kommer till stånd om inte attityderna förändras. Men det förefaller mig som om vi här i landet med den kvotering vi gjort inom vissa utbildningsvägar och

med den syn vi har på att locka kvinnor över till områden som tidigare ansetts förbehållna männen eller att få männen att t. ex. övergå mer till vårdrken har kommit en bit på väg. Vi har lyckats fatta en hel del beslut, som vi tror kommer att förändra attityderna till det bättre.

Jag har begärt ordet i denna allmänpolitiska debatt för att något kommentera bilaga 7 i budgetpropositionen, som berör socialdepartementets verksamhetsområde. Där talas det om att familjestödsutredningen skall få i uppdrag att överväga ett förslag om att en förlängning av föräldrapenningens ersättningstid utöver sju månader skulle förenas med en bestämmelse om viss uppdelning av ersättningstiden mellan föräldrarna. Jag ser det som en stor seger för den organisation jag företräder – Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund – att den uppvaktning vi i höstas gjorde hos socialminister Sven Aspling har lett till detta resultat. Vi anser nämligen att tiden för ersättning endast bör förlängas till åtta månader under förutsättning att fadern – i de fall han sammanbor med familjen – tar ut minst 30 dagars ledighet. Mödrar som inte bor ihop med barnets far bör självfallet få rätt till åtta månaders ledighet. Ett motsvarande krav på modern att ta ut minst 30 dagar för att familjen skall få rätt till åtta månader behövs knappast eftersom det endast i mycket speciella fall blir aktuellt för kvinnan att återgå till arbetet tidigare än en månad efter förlossningen.

Fördelarna med detta förslag är att man skapar förutsättningar för en tidig och nära kontakt pappa–barn. Fördelar med ett krav på fäderna att ta ut minst 30 dagar jämfört med enbart övertalning i samma riktning är att ingen behöver vara ovanlig eller pionjär. Det kommer snart att bli självklart att fäderna är med och tar hand om de minsta barnen. Arbetsgivarna har inte heller samma möjlighet att utöva utpressning mot en far som vill vara hemma med sitt spädbarn om arbetsgivaren vet att fadern måste vara hemma om familjen alls skall få föräldrapenning.

Det är min och alla de kvinnors, som är med i vårt förbund, starka förhoppning att detta förslag skall övervägas och leda till konkret beslut i riksdagen så småningom. Vi tror att det är ytterligare ett steg på vägen mot att ändra attityderna och att ge föräldrar samma chans till närkontakt med barnen, känslan av att med samhällets stöd ha samma möjlighet att dela uppgifterna inom familjen.

Vi hoppas att familjestödsutredningen mycket snabbt tar upp diskussionen omkring dessa frågor. Men vi är också medvetna om att det här gäller ett tidigt skede i ett barns liv och ett tidigt skede i föräldrarnas samvaro med barnen. Det kommer en tid när barnen har vuxit upp, en tid som kan vara mycket svår och besvärlig i familjer där båda arbetar. Vi delar den oro, vilken givits uttryck åt från denna talarstol åtskilliga gånger, över att skattestoppet i kommunerna möjligen kommer att innebära att daghemskrisen blir ännu mer akut än den varit tidigare. Vi är bekymrade över att det fördubblade anordningsbidraget inte kan utgå även i fortsättningen.

Vi delar socialstyrelsens och alla organisationers farhågor för att pla-

neringen av den kommande daghemsutbyggnaden skall stanna upp helt. Det kommer på lång sikt att bli vårt absolut bestämda krav att staten tar över det ekonomiska huvudansvaret för barndaghemmen genom att befria kommunerna från personalkostnaderna. Det innebär att staten skulle svara för 70–75 % av kommunens driftkostnad för daghemmen. Vi tror inte att man i längden kan låta kommunerna prioritera ett så viktigt avsnitt. Vi tror att det är statens skyldighet att se till, att det blir jämställdhet och lika villkor för föräldrar som behöver daghemsplatser runt om i landet.

Fru TROEDSSON (m):

Herr talman! Statsminister Palme sade i sitt anförande i går att det var en av socialdemokratins viktigaste uppgifter att successivt minska klyftorna i levnadsvillkoren mellan olika grupper. Det är ett uttalande som jag gärna vill ta fasta på. Stora grupper barnfamiljer har nämligen under senare år fått det allt svårare att följa med i välståndsutvecklingen och ofta t. o. m. fått se sin standard direkt försämrad.

För att helt kort belysa barnfamiljernas trängda situation skall jag göra en jämförelse med de socialbidragsnivåer som tillämpas i en del kommuner, bl. a. i Stockholm och i Uppsala, de s. k. bruttonormerna. De har arbetats fram med hjälp av budgetexpertis, som har räknat ut vilka belopp som behövs för en någorlunda acceptabel standard vad gäller mat, kläder, fritid osv.

Låt oss ta en familj med tre barn i olika åldrar, där en av föräldrarna är hemma hos barnen. Låt oss anta att hyran är 800 kr. i månaden. Skall den här familjen av egen kraft komma upp till socialbidragsnivån, dvs. till en acceptabel standard, när skatten har betalats och efter erhållna bostadstillägg, måste den ha en förvärvsinkomst på lägst 60 000 kr. Har familjen i stället fyra barn och en hyra på 900 kr., krävs en inkomst av ungefär 80 000 kr. för att den skall nå upp till den här nivån. Har familjen i stället två yngre barn och en hyra på 750 kr., "räcker det" med en inkomst på 38 000 kr. – räcker det inom citationstecken därför att, som vi alla vet, ett mycket stort antal barnfamiljer ligger under den inkomsten.

Det här visar att ett stort antal barnfamiljer – framför allt de med flera barn – ligger långt under en nivå som kan betraktas som godtagbar. Man har gjort justeringar av barnbidrag och bostadstillägg då och då, men de har uppenbarligen varit helt otillräckliga.

En av anledningarna torde vara just skattesystemet. 1971 års skatteomläggning innebar ju en enda skatteskala. Det betyder att hur få eller hur många som än skall leva på en viss inkomst är skatten på varje ytterligare hundralapp precis densamma. Men lägger man till detta effekterna av de avtrappade bostadstilläggen, får man det ur jämlikhetssynpunkt verkligt remarkabla resultatet att den som har störst behov av en inkomstökning, därför att det är flera som skall leva på inkomsten, också får behålla minst av varje inkomstökning. Så länge barnfamiljer

med låga eller vanliga inkomster på det här viset får vidkännas större avbränningar på samma löneökningar än andra kommer barnfamiljerna helt naturligt att fortsätta att halka efter andra grupper i samhället.

Detta gäller de familjer där en av föräldrarna är hemma. I många familjer söker man klara av både ekonomin och barnvården genom att hemmamaken deltidsarbetar. Men också här är förhållandet detsamma; barnfamiljerna får genom de avtrappade bostadstilläggen oftast behålla mindre än barnlösa familjer av vad deltidsarbetet ger. I många fall återstår som enda alternativ för att klara ekonomin att båda föräldrarna tar heltidsarbete. – Detta gäller naturligtvis än mer den ensamstående föräldern.

En förutsättning för att det skall vara lönsamt är ofta att barnen får plats i den kommunala barntillsynen. Men många får inte plats för barnen där eller kan av olika skäl inte utnyttja denna tillsyn. Det gäller inte minst flerbarnsfamiljerna, där vård i det egna hemmet ofta är det enda realistiska alternativet. Dessa barnfamiljer måste då själva på egen bekostnad skaffa fram en ersättare, något som kan bli nog så svårt och nog så dyrt därför att förvärvsavdraget är begränsat till 2 000 kr. per år. De barnfamiljerna måste tjäna ihop betydligt mycket mer än en ersättare kostar för att arbetsbytet ens skall gå ihop. Många familjer är därför helt utestängda även från den möjligheten att själva förbättra sin inkomst. Denna bristande möjlighet att av egen kraft förbättra eller ens behålla sin standard upplevs i dag som djupt deprimerande av många, många barnfamiljer i vårt land.

Herr talman! En av samhällets viktigaste uppgifter är att se till att barnen får så goda uppväxtförhållanden som möjligt. Vi vet att de första åren kan vara helt avgörande för en människas kommande liv. Vi vet också att det finns ett starkt samband mellan harmonin hos barnen och harmonin hos föräldrarna. Bara det borde vara skäl nog att verkligen arbeta för en politik som ger föräldrarna så stor frihet som möjligt att välja den livsform och den arbetsfördelning sinsemellan som de finner bäst. Det får inte vara så att allt fler föräldrar av rent ekonomiska skäl skall vara tvungna att förvärvsarbeta även om de hellre vill vara hemma hos barnen och kanske också gör en väl så stor samhällsinsats där. Lika viktigt är att de föräldrar som önskar förvärvsarbeta får en möjlighet till detta och en möjlighet att skaffa fram den vård åt barnen som de anser vara bäst.

Den skatteomläggning som genomfördes 1971 avsågs ha sin tyngdpunkt förlagd på låginkomsttagarna. Men uppenbarligen glömde man från regeringens sida helt bort den låginkomstgrupp som barnfamiljerna till stor del måste sägas utgöra. Moderata samlingspartiet har därför år efter år krävt särskilda skattelättnader för framför allt de barnfamiljer där en av föräldrarna är hemma hos barnen. Detta krav på ett extra familjeavdrag upprepas också i år, men vi begär dessutom tilläggsdirektiv till skatteutredningen att utarbeta förslag, ägnade att mer långsiktigt förbättra situationen i dessa barnfamiljer.

Utgifter för inkomsternas förvärvande skall vara avdragsgilla. Det är

en grundläggande princip för vårt skattesystem. Men denna princip gör halt utanför barnfamiljens dörr. Det är helt orimligt att barnfamiljerna, som svarar för samhällets allra viktigaste produktion, skall nöja sig med en till 2 000 kr. per år begränsad avdragsrätt, helt oberoende av hur stora barn tillsynskostnaderna verkligen är. Det är desto orimligare som samhället direkt ålägger föräldrarna en vårdnadsplikt gentemot sina barn.

Barn tillsynskostnader som är direkt nödvändiga för att föräldrar skall kunna förvärvsarbeta måste därför bli avdragsgilla. Med en sådan avdragsrätt skulle föräldrarna få betydligt större möjligheter att betala den ersättning som krävs för att dagmamman, praktikanten eller barnvårdaren skall ställa upp. Naturligtvis måste det sättas ett tak för avdragsrätten, lämpligen vid verkliga kostnaden för motsvarande vård inom den kommunala barn tillsynen. En sådan avdragsrätt för styrkta och nödvändiga barn tillsynskostnader måste också ses som ett rättvisekrav för de barnfamiljer som av olika anledningar inte kan utnyttja den kommunala barn tillsynsverksamhet som de ändå – liksom alla andra – är med om att betala på sina skattsedlar.

Det finns vidare all anledning understryka att en avdragsrätt för verkliga vårdkostnader är en oundgänglig förutsättning för att en eventuellt utvidgad föräldraförsäkring verkligen skall ge valfrihet mellan olika vårdformer för barnen. Eftersom föräldraförsäkringen beskattas skulle ju resultatet annars kunna bli en dubbelbeskattning av föräldraförsäkringen, nämligen i de fall föräldrarna väljer att med den betala en ersättare.

Naturligtvis krävs mycket annat för att förbättra barnfamiljernas situation. Jag vill här bara peka på vikten av att de föräldrar som själva vårdar sina barn får rätt att räkna ATP. Jag vill också understryka vikten av att statsbidragen till daghemmen får en sådan utformning att kvaliteten på vården stimuleras. På många håll är det i dag alltför många barn på alltför få vårdare.

Herr talman! Jag vill sluta där jag började, nämligen med att ta fasta på vad statsminister Palme sade i går om angelägenheten av att minska klyftor i levnadsvillkor. En rättvisare beskattning av barnfamiljerna, som verkligen tog hänsyn till deras lägre skatteförmåga, skulle vara väl ägnad att minska de växande klyftorna i levnadsvillkoren mellan barnfamiljer och andra grupper. Jag vågar därför uttrycka en förhoppning om en öppnare attityd från socialdemokraternas och regeringens sida till att frågan om barnfamiljernas beskattning får en tillfredsställande lösning.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande ta upp några frågor som rör det sociala området.

Bristen på gemenskap, på verklig social samhörighet människor emellan, det är ständiga inslag i utländska betraktares kritiska omdömen om Sverige. De ger höga betyg åt vår organisationsförmåga, förnuftsriktade framtidstro, effektivitet, arbetsamhet etc. men menar att frånvaron av mänskliga dimensioner känns överallt. Många socialarbetare har gjort

samma iakttagelse. Vad det handlar om är en reaktion mot en överrationell, mekaniserad samhällssyn.

Under 1960-talet väckte folkpartiet flera motioner om psykisk hälsa som bl. a. ledde till en utredning från socialstyrelsen. Diskussionen har sedan tillförts även andra inslag. Den har handlat om närdemokrati och människors möjligheter att påverka sitt samhälle och sin egen livssituation. Men reaktionen mot en överrationell, mekaniserad samhällssyn är alltså befogad. Folkpartiets politik för ett mänskligare samhälle spänner över vida fält. Det är nödvändigt att större intresse ägnas samhällsförändringar som kan minska utstötningseffekter och vårdbehov – det gäller både kroppssjukvård och socialvård i vid mening. Men det bör också handla om vilka som får vård och på vilket sätt de får denna vård.

Som en röd tråd genom många personliga inlägg om sjukvården går anklagelsen att vården blivit alltför teknisk, att patienterna betraktas som objekt, att de saknar kontakt med vårdpersonalen och att deras psykiska situation lämnas åsido. Folkpartiet har uppmärksammat dessa problem i en partimotion till årets riksdag.

Liksom förra året föreslår folkpartiet också en betydande ökning av anslagen till nykterhetsvård och narkomanvård. Den ökningen skulle medge en kraftigare satsning på de frivilliga organisationernas insatser och på försöken med nya behandlingsformer i små enheter.

Även inom kriminalvården bör man enligt vår mening sträva efter att ge vården ett mera meningsfullt innehåll. Vi har bl. a. föreslagit ökade anslag till behandlings- och stödåtgärder.

Polisens arbete bör få en ändrad inriktning mot ökad fotpatrullering och flera kvarterspolisier, så att den direkta kontakten mellan polisen och allmänheten på det sättet kan förbättras.

Även om det således är angeläget att större uppmärksamhet ägnas åt de psykologiska och emotionella dimensionerna i den offentliga verksamheten kan man naturligtvis inte bortse från människornas levnadsvillkor. En god ekonomisk grundtrygghet har i själva verket många gånger avgörande betydelse för att människornas personliga resurser skall kunna frigöras. Enligt folkpartiets mening är det därför av stort värde att riksdagen efter förslag från bl. a. vårt håll har begärt utredning om en allmän arbetslöshetsförsäkring och om grundtryggheten i socialförsäkringssystemet över huvud taget.

Hur det sociala försäkrings- och bidragssystemet utformas är också av intresse från rättvisesynpunkt. För strävandena att skapa rättvisa åt kvinnorna är det t. ex. av stor betydelse att barnavårdande insatser i hemmet uppvärderas. Detta kan bl. a. ske inom socialförsäkringen genom att barnavårdande är i hemmet ger rätt till ATP-poäng. Vårt förslag om detta har nu lett till ett utredningsuppdrag. Möjligheterna för hemarbetande att få sjukpenning vid sjukdom är fortfarande alltför begränsade.

Det viktigaste i detta sammanhang är kanske ändå hur efterlevandepensionen utformas. Det är därför glädjande att riksdagen förra året

begärde en utredning även av änkepensionens framtida utformning. Nuvarande system vilar på värderingar som inte stämmer med en modern syn på jämlikhet mellan män och kvinnor och mellan gifta och ogifta. Sedan 1966 har vi från folkpartiet föreslagit att likställdhet mellan män och kvinnor inom familjepensioneringen skulle åstadkommas genom allmän egenpension. Det skulle innebära en lösning av pensionsfrågan för betydande grupper i samhället, framför allt för de frånskilda kvinnorna, de hemarbetande husmödrarna, hemmadöttrarna och änklingarna. Jag hoppas att pensionsålderskommittén skall arbeta så snabbt att beslut kan fattas inom en nära framtid.

Också i år för folkpartiet fram en rad förslag till förbättrade möjligheter att förena familjeansvar och yrkesinsatser utanför hemmet för både män och kvinnor. Den viktigaste åtgärden i det fallet är kanske, som vi har framhållit från folkpartiets sida och föreslagit i en motion, att införa ett vårdnadsbidrag på 300 kr. skattefritt för varje barn under tre år.

Att pensionsförmånerna förbättras, pensionsåldern sänks och skillnaden i pensionsbelopp mellan gifta och ogifta minskar är av betydelse också från rättvisesynpunkt. Riksdagen kommer i vår att besluta om rörlig pensionsålder. Det är ett förslag som folkpartiet länge har ställt och som vi har arbetat för sedan slutet av 1960-talet. Ett beslut i den riktningen är ett viktigt steg mot ett större hänsynstagande till den enskilde i pensionssystemet. Det blir då möjligt att gå i pension vid en tidpunkt som är lämplig från den enskildes synpunkt. Likaså blir det möjligt att sluta förvärsarbetet successivt och att få delpension. Enligt vår mening blir detta en viktig reform och en reform i rätt riktning.

De aktuella pensionsreformerna innebär också angelägna förbättringar för dem som invalidiserats i unga år. De har ju inga eller små möjligheter att tjäna in ATP-poäng. Genom beslut vid fjolårets riksdag bifölls också ett gammalt folkpartikrav om statsbidrag till den kommunala färdtjänsten för handikappade. Folkpartiet har vid flera riksdagar väckt många utförliga riksdagsmotioner för att förbättra de handikappades situation. I några fall har regeringen tagit upp dem, sedan socialdemokraterna först röstat ned dem i riksdagen. Genom riksdagsbeslut i fjol bifölls som sagt ytterligare en del av kraven. Det kommer emellertid att krävas ännu fler beslutsamma insatser för att de handikappade skall få verkliga förutsättningar för en stimulerande gemenskap och ett rikare personligt liv.

De psykiskt handikappade har kanske den svåraste situationen. Utan tvivel har omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda blivit väsentligt bättre sedan den nya omsorgslagen trädde i kraft. Det finns emellertid fortfarande många utvecklingsstörda som inte får erforderliga omsorger. Kvaliteten i omsorgerna måste höjas väsentligt i flera avseenden.

Herr talman! Årets socialhuvudtitel och även justitiehuvudtiteln bär prägel av de reformbeslut som fattats av de närmast föregående riksdagarna. 1975 synes bli något av ett mellanår när det gäller sociala reformer. Det sociala reformarbetet måste emellertid ständigt fortgå. Det måste syfta till mänskligare vård, rättvisa åt kvinnorna och åt barnfa-

miljerna, respekt för den enskilde och fortsatta insatser för eftersatta grupper i vårt samhälle.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! Jag vill till att börja med något beröra det avbytarsystem för jordbrukare som nu håller på att ta form. Under hösten 1974 blev enmansutredaren klar med sitt betänkande, som nu i vederbörlig ordning är ute på remiss. Utredningsmannen uttalar som sin önskan att avbytarsystemet påbörjas den 1 juli 1975. Det förutsätts att den nu i LRF:s regi bedrivna verksamheten då inlemmas i det nya systemet.

Jag hälsar med tillfredsställelse att vi nu kan skönja en hygglig lösning på detta långt ifrån lättlösta problem. Jag tycker mig märka att vi nu har brutit igenom det avgörande hindret, nämligen uppfattningen att det är omöjligt att organisera ett avbytarsystem för jordbrukare vid ledighet och sjukdom. Det är ett framsteg att såväl jordbrukets organisationer som staten är villiga att få en reform i hamn på det här området.

Jag är väl medveten om att det är åtskilliga hinder som måste forceras ännu. Här kan nämnas svårigheten att för denna verksamhet skapa ett avgiftssystem som är till belåtenhet för brukaren både av en liten gård och av en större. Men vad som framför allt är avgörande för reformen är att man får tag på duktiga människor som kan fungera som avbytare. Varje gård har sitt särdrag – djurstallen är olika, djurbesättningarna och arbetsmiljön likaså. Ja, jag vill nästan påstå att det måste till ett slags "supermänniska" för att klara avbytarjobbet. Men jag har stor förtröstan att detta skall lyckas. Det måste helt enkelt lyckas för att vi framöver skall få unga människor att t. ex. fortsätta med mjölkproduktionen.

Den yrkesgrupp som tidsmässigt är starkast bunden till sitt arbete är jordbrukarna. De har små möjligheter till semester. Det talas ibland om jordbruket som en fri och självständig näring. I realiteten är emellertid denna frihet högst illusorisk. Den tidsmässiga bundenheten till djurskötsel medför att det krävs en daglig insats från brukarens sida. Många jordbrukare har under sina aktiva år haft få lediga dagar. Där sjukdom inträffat har det varit hustruns lott att träda till, och där detta inte varit möjligt har grannar fått bistå. Jag vill understryka att man även i ett system med avbytare måste räkna med grannarna. De måste också fortsättningsvis i vissa fall fungera som avbytare. I dag är det nämligen ofta grannens insats som ger möjlighet till ledighet.

Herr talman! Det är väl inte förmätet av mig att jag inhöstar frågans utveckling som en personlig framgång. Då Tage Sundkvist och jag vid 1969 och 1970 års riksdagar motionerade om ett avbytarsystem för jordbrukare fick förslaget mycket litet gehör i kammaren. De båda hedersmännen Hansson i Skegrie och Persson i Skänninge hade den gången inte stor förståelse för att det skulle bli en utredning. De förstod frågans vikt och ville visst ha den löst, men de menade att detta skulle göras upp inom jordbrukets organisationer och att en statlig utredning inte skulle ta upp de här problemen. Jag tror dock att såväl herr Hansson

Nr 17

Torsdagen den
6 februari 1975

---

*Allmänpolitisk
debatt*

i Skegrie som herr Persson i Skänninge och vi motionärer alla är lika belåtna med att det nu – som vi tror – kommer att hända något rejält på detta område.

1971 bifölls vår motion. Den kom då till sambruksutredningen och vilken nytta den gjorde där det vet jag inte. Senare tillsattes i alla fall denna särskilda enmansutredning som kom fram till det egentliga resultatet. Jag vill emellertid inte slå mig själv för bröstet inför denna utveckling. Vi som tog upp frågan visste att den liksom låg i tiden, att det måste ske någonting på det här området. Många har dragit sitt strå till stacken.

Så, herr talman, till en helt annan sak. Jämviktsläget i riksdagen vållar tydligen visst "huvudbry" för socialdemokraterna även när det gäller propagandan utåt. För socialdemokraterna tycks det vara angeläget att tala så sparsamt som möjligt om uppgörelser i utskott, om kompromisser osv. Jag kan väl ha viss förståelse för det, man har under tidigare valperioder ej behövt ta så mycket hänsyn. Den första valperioden i enkammaren kunde man ju med kommunisternas hjälp vinna omröstningarna, men nu hjälper inte ens deras draghjälp. Går vi tillbaka till tvåkammerssystemets tid så kunde man i de fall där man ej hade majoritet i den direkt valda andra kammaren mestadels förlita sig på vinst vid de gemensamma omröstningarna med den indirekt valda första kammaren och dess s. k. "eftersläpande" effekt.

Men nu har vi fått en ny riksdagsordning och alla partier är väl i stort sett överens om att det är en riktig reform som tillämpas på sitt femte år. Och då folket i val har uttryckt sin mening och resultatet blev hälften socialdemokrater och kommunister och hälften icke-socialister, så måste helt naturligt visst samförstånd ske i de olika frågorna om man inte i alltför många frågor vill ta lotten till hjälp. Ett annat sätt är att utlysa nyval, men det har ju inte regeringen visat någon större entusiasm för.

Nu vill jag i ärlighetens namn säga att man från socialdemokratiskt håll saluför sin propaganda på två sätt. Man låter statsministern agera landsfader och tala om samförståndslösningar och om socialdemokraternas önskan att få breda majoriteter. Ja, det har blivit breda lösningar i många fall genom uppgörelse i utskotten mellan socialdemokraterna och ett eller flera av de icke-socialistiska partierna. Men många uppfattar Palme som om han menar att förslagen redan när de kommer från regeringen accepteras av de borgerliga partierna. Så har det ju mestadels inte varit.

Det är emellertid en annan sorts saluföring från socialdemokratiskt håll vad gäller resultatet av riksdagsarbetet som jag reagerar mot. Varje söndag har socialdemokraterna en helsida i Aftonbladet, där man lovordar partiets insatser och skriver minst sagt nedlåtande om oppositionen. Visst är vi alla angelägna att framhålla det egna partiets förträfflighet och nog vill vi gärna dänga på våra politiska meningsmotståndare. Att ge och ta i sådana sammanhang hör till det politiska spelet, och sådant måste

vi politiker tåla. Men vi bör väl i alla fall eftersträva att sådana här reklamsidor inte förvanskar verkligheten så till den grad som de socialdemokratiska annonserna gör. Det finns dock visst material som man inte kan ha någon erinran mot. Annonserna är bl. a. komponerade med bildmaterial i form av teckningar som är både roliga och har en stor portion av politisk satir. Men textmaterialet går mestadels stick i stäv mot vad som förevarit i Sveriges riksdag eller också publiceras vissa delar av riksdagsbeslut och man utelämnar det som ej passar. Låt mig ta ett par exempel.

Vid nyårstid skrev man bl. a. på en annonsida, att de borgerliga partierna krävde att AP-fonderna skall bara få äga en mindre procentandel av ett företags aktier. Så långt var det i stort sett rätt. Men sedan påstods att centern accepterade att det inte var nödvändigt med några sådana begränsningar och att motionerna avslogs. Är det ett korrekt återgivande av vad som hände här i riksdagen på vårkanten i fjol? Nej, ingalunda. Alla vet vi om att det blev en uppgörelse mellan centern och socialdemokraterna om den fjärde AP-fonden. Men verkligheten var en helt annan än den som den socialdemokratiska annonsen här återger. Låt oss rekapitulera vad som hände.

I vår partimotion i fjol anfördes att riksdagen skulle avgöra fondens storlek och att riksdagen årligen skulle få en redogörelse för verksamheten. Vi vidhöll också vad som anfördes i den motion som väcktes den gången när fjärde AP-fonden kom till, nämligen att köpen i varje företag ej fick överstiga 5 % av den samlade aktiestocken. En kompromiss innebär ju att både ge och ta, och som regel kan inte en sida få igenom alla sina önskemål. Men i det här fallet vill jag nog påstå att centern av tre punkter fick igenom två.

Kompromissen innebar att riksdagen skulle besluta om fondens storlek, ej som tidigare regeringen, och att den årliga redovisningen över vilka företag man köpt aktier i också skulle ske till riksdagen. Men även på återstoden blev det en hygglig skrivning, där man menade att den fjärde fonden endast har varit i verksamhet en kort tid. Frågan bör därför enligt utskottets uppfattning kunna anstå tills närmare erfarenheter vunnits, varvid också fondens placeringsprinciper kan bli föremål för prövning. Så var det alltså med den saken. Men därom ingenting i annonsen.

Den tillfälliga momssänkningen i fjol kan naturligtvis inte heller lämna socialdemokraterna oberörda. Men hur skall man tackla denna i en annons utan att behöva tala om hela sanningen? Jo, då skriver man att alla de borgerliga partierna krävde att momsens skulle sänkas med 5 % för att stimulera köpkraften men att centern och folkpartiet fann att köpkraften lika väl lät sig stimuleras vid en momssänkning på 3 som på 5 %. Ja, låt så vara, det var bättre att stimulera med någon lägre procentsats än som socialdemokraterna från början ville, ingen momssänkning alls.

Bästa kammarledamöter! Jag är övertygad om att det skulle tjäna politikens anseende bättre om man förklarade att jämviktsläget i riksdagen

gör partierna mera samarbetsvilliga. Någon har sagt att det nuvarande parlamentariska läget i vårt land ger hela svenska folket möjlighet att regera. Påståendet är inte helt osant.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag skall be att få använda mina minuter här till att korrigera en felaktighet som har förekommit i den europeiska tidningspressen och som också givit vissa utslag i svenska tidningar.

För ungefär 14 dagar sedan stod det i de flesta större europeiska tidningarna och i några svenska – inte så många därför att problemet i och för sig inte är särskilt aktuellt här i Sverige, men man hade observerat det ändå – att Europarådets juridiska kommitté rekommenderar dödsstraff för terrorister. Jag vill, herr talman, verkligen korrigera detta. Jag tillhör kommittén. Vi har absolut inte på något sätt rekommenderat att man skulle använda dödsstraffet.

Vad som ligger bakom är det förhållandet att jag har haft uppdraget att i denna kommitté utarbeta en rapport som gäller frågan om avskaffande av dödsstraff. Den rapporten utmynnade i en rekommendation till medlemsländerna att avskaffa dödsstraffet. Detta är en kontroversiell fråga ute i Europa – inte hos oss, vi har dess bättre passerat den diskussionen. Det fanns ledamöter i denna kommitté som ansåg att det inte är Europarådets sak att skapa opinion i en sådan fråga, att det inte är den rätta tiden att föra fram dessa tankegångar när man har en mängd nya brott – terrorism, flygplanskapning, bankrån med tagande av gisslan etc. Man har andra argument också.

Jag skall inte beröra dessa argument. Det enda beslut som fattades vid detta tillfälle var emellertid att man inte i nuläget skulle föra fram frågan till Europarådets rådgivande församling för en diskussion. Jag tror att det är viktigt att detta slås fast här i vår kammare. Vi har, som jag tidigare sagt, tradition när det gäller avståndstagande från dödsstraffet.

Brottsutvecklingen i Europa med dessa s. k. nya brott och inte minst den speciella terrorism som förekommer i Storbritanien gör att man kanske kan förstå att det finns människor som grips av hämndkänslor och inte heller kan hitta på något annat avskräckande medel än det yttersta av alla straff. Men som jag ser det och som jag tycker att vi måste se det har hämnd över huvud taget ingen legitimerad plats i ett straffrättssystem. Straffrätten skall inriktas på andra mål, den skall vara rehabiliterande, och man skall ha siktet inställt på att den som har förbrutit sig mot de normer vi har i samhället på bästa sätt skall återanpassas i samhället. Men hämnden som sådan har ingen plats i den diskussionen.

Herr talman! Om man har den inställningen – och jag hoppas att den omfattas av alla kammarens ledamöter – inser man också hur viktigt det är att främja en kriminologisk forskning som inriktar sig på frågan hur man skall ta hand om den som förbrutit sig och föra de synpunkterna vidare till de länder som fortfarande diskuterar detta grymma och fruktansvärda straff.

Vårt land har varit med om att underteckna den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. I artikel 3 sägs att medlemsstaterna inte skall använda grymma och förnedrande straff. Som jag ser det är dödsstraffet ett grymt och förnedrande straff. Det är inte bara de 13 medlemsstater som har detta straff kvar i någon form som skall rätta sig efter konventionen, utan de fyra stater som avskaffat dödsstraffet måste utöva påtryckning och en ständig utpressning – om jag får uttrycka mig på det sättet – på de andra länderna för att få dem att befria sig från detta inslag av bristande humanitet.

Ni kan naturligtvis fråga: Vad kommer detta oss vid här i Sverige – här är det ingen som funderar på att återinföra dödsstraffet? Nej, inte i dag – och vi skall väl hoppas inte heller i framtiden. Men låt oss erinra oss den debatt som i mitten av december i fjol fördes i det engelska parlamentet. I England avskaffade man dödsstraffet 1965, men två gånger därefter – 1973 och alltså i slutet av förra året – har man i parlamentet diskuterat ett återinförande under trycket av en våldsam opinion.

Jag känner det nödvändigt att säga att vi måste för oss själva och över hela världen söka förhindra att sådana opinioner kan komma till stånd. Det kan man bara genom att konstruera nya former för omhändertagandet av dem som gör sig skyldiga till mycket grova brott – former av omhändertagande som i bästa fall leder till återanpassning i samhället. I andra fall blir det väl ungefär så som justitieministern sade, att det får finnas möjligheter att ta dem om hand för att förhindra dem att begå brott i fortsättningen.

Herr talman! Jag skall sluta här. I ett anförande för en tid sedan gjorde justitieministern gällande att hämnd fortfarande är ett inslag i kriminologin. Jag bestrider detta. Jag har deltagit i diskussioner utomlands i denna fråga och jag har alltid hävdat att hämnd icke har någon plats i sammanhanget. Jag har gjort det oemotsagd. Vi skall då inte heller föra in hämnaden som motiv för straff i vårt svenska system.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! I det här inlägget tänker jag inskränka mig till att ge några synpunkter på den bekymmersamma situation som redare för mindre fartyg befinner sig i, detta så mycket mer som vi här i riksdagen kanske alltför sällan diskuterar denna för vårt land så viktiga näring. Här torde det gamla ordspråket att "man saknar inte kon förrän båset är tomt" vara på sin plats. Som framgår av vad jag kommer att säga är det också angeläget med snabba samhällsåtgärder, om vi inte snart skall stå där med "tomt bås" inom denna viktiga transportsektor.

Kustsjöfarten i Sverige har alltsedan andra världskriget varit på tillbakagång och har inte fått den del av det allmänna uppsvinget inom transportsektorn som vore rimligt. Medlemsregistret för Rederiförening för mindre fartyg är mycket betydande för utvecklingen.

Den 1 januari 1972 hade föreningen 193 fartyg i sin medlemskader och dessa omfattade 113 000 dödviktston. Den 1 januari 1974, alltså två

år senare, hade antalet fartyg minskat med 15 och var nere i 178, men dödviktstonnaget hade ökat till 129 000 ton. Mycket oroande är emellertid att den 1 september 1974 har fartygens antal minskat med inte mindre 27 till 151, och lastkapaciteten har reducerats till 103 500 dödviktston. Detta är alltså en minskning under ett par år i fråga om båtantalet med 20 %, dvs. en femtedel. Tonnaget har också under bara tre kvartal reducerats med ungefär lika mycket.

Denna utveckling måste inge stora farhågor. Under de första kvartalen 1974 har inte mindre än 34 fartyg försålts. Av dessa har 21 köpts av utländska redare. De finns alltså inte kvar i den svenska handelsflottan. Under samma tid har visserligen 10 fartyg anskaffats, men av dem hänför sig 8 till interna transaktioner mellan svenska redare. I realiteten är det alltså bara två nya fartyg som har tillförts handelsflottan, nämligen ett på 3 187 dödviktston och ett på 960 dödviktston.

Vilka är anledningarna till denna oroande utveckling? Lönsamheten för det mindre svenska tonnaget har ständigt sjunkit beroende på konkurrensen från utländska fartyg. Därigenom har de utländska redarnas kostnadsläge påverkat fraktnivån för den svenska kustsjöfarten. Den ökade utländska konkurrensen har inneburit att en allt större andel av transporter utförs med utländska fartyg. I svensk inre sjöfart har den utländska andelen under de senaste 15 åren ökat från knappt 2 till drygt 20 %, vilket innebär att praktiskt taget hela ökningen inom denna sektor har tillförts utländska redare.

Möjligheterna att bedriva kustsjöfart och inställningen till sjöfart är dess värre starkt varierande i olika länder. Speciellt besvärande för den svenska kustsjöfarten har varit bemanningsreglernas utformning i Sverige i relation till andra närliggande och konkurrerande länder. Fartområdesgränserna i bemanningsbestämmelserna skall rent allmänt dikteras av säkerhetsmässiga krav. Det verkar emellertid som om det inte var samma säkerhet man stiftade bestämmelser för i de olika länderna.

I Sverige bestäms bemanningen uppenbarligen alltför strikt efter vissa bestämda parametrar och tar inte rimlig hänsyn till fartygets reella storlek eller manöverbarhet. Det finns knappast anledning att här i detalj gå in på dessa parametrar och deras verkningar. Låt mig bara hänvisa till några exempel som anfördes i en interpellationsdebatt i riksdagen den 14 november 1974 mellan herr Lindahl i Hamburgsund, kommunikationsministern och mig själv.

På uppdrag av statens länenämnd för den mindre sjöfarten har institutionen för transportteknik vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg under andra kvartalet 1974 verkställt en undersökning beträffande den svenska kustsjöfartens arbetsvillkor och framtidsutsikter. Vid denna undersökning noterade man bl. a. att de svenska redarna för det här aktuella tonnaget i dag finner det omöjligt att bedriva verksamheten i den konkurrenssituation som är för handen. För att undgå konkurs så säljer man båtarna till utländska redare.

Undersökningen föreslår bl. a. att gränserna för fartområden ses över,

att de svenska bemanningsreglerna omarbetas så att de kommer i bättre överensstämmelse med vad som gäller i övriga konkurrentländer och att de svenska säkerhetsbestämmelserna får samma utformning som närliggande länders. Dessutom anser utredarna att partredarlagstiftningen bör överses.

I detta sammanhang bör man kanske notera att när det gäller bemanningsreglerna är det i mycket liten omfattning fråga om anställda. Reglerna berör i detta fall ägarna och deras anhöriga.

Enligt dagsaktuella uppgifter finns det för närvarande inte någon svensk redare, som vågat beställa fartyg i de aktuella och mest transportefterfrågade storlekarna 500–1 200 dödviktston, eftersom svenska bemanningsregler gör det omöjligt att konkurrera med utländskt tonnage i motsvarande storleksklass. Vi får alltså importera dessa transporttjänster med därav följande påkänningar på valutareserven och minskad sysselsättning för svenskt sjöfolk – främst då båtägarna och deras familjer.

I budgetpropositionen noterar kommunikationsministern detta på s. 285 i bilaga 8 med följande skrivning: "Genom den delvis ändrade låneinriktning som lånenämnden fick fr. o. m. den 1 juli 1971 har lånegivningen mera generellt inriktats på den mindre företagsamheten inom rederinäringen och blivit mindre bunden till viss tonnagesstorlek. Detta har lett till att lån nu ges även för större och mera kapitalkrävande fartyg än tidigare."

Vad som anförts är givetvis i sak riktigt, men faktiska bakgrunden torde i realiteten vara, att man inte fått in några låneansökningar avseende fartyg i storleksklasserna under 1 200 dödviktston. Det enda man fått fram har varit litet större tonnage, som är mera konkurrenskraftigt, men som inte kan arbeta på bl. a. vissa kanaler.

Jag noterar med tillfredsställelse att departementschefen tillfört statens lånefond för den mindre skeppsfarten ett betydligt ökat anslag även om han inte helt tillgodosett lånenämndens önskemål. Däremot har tyvärr varken lånenämnd eller statsråd aktualiserat en förlängning av amorteringstiderna för dessa lån. Många mindre redare anser det omöjligt att amortera dessa lån så snabbt som nu krävs. Detta gör naturligtvis att många inte vågar ta risken att investera i ett nytt fartyg av denna typ.

Herr talman! Jag har med detta inlägg velat uppmärksamma riksdagen och dess organ på de svårigheter redarna för de mindre fartygen brottas med. Jag hoppas att detta skall öka benägenheten att vidta snabba och effektiva åtgärder för att öka det svenska mindre tonnagets konkurrenskraft gentemot exempelvis danskt och västtyskt tonnage. Först då kan vi hoppas att nuvarande illavarslande trend för de mindre svenska fraktfartygen i kust- och kanalsjöfart skall kunna brytas.

Fru DIESEN (m):

Herr talman! I sitt tal vid riksmötets öppnande sade statsministern bl. a.: "Vi gläds åt att demokratiska krafter på nytt har hävdat sig i

flera av Europas stater och att befrielsen av de undertryckta folken i Afrika gör framsteg. Sverige stöder dessa folks strävan att vinna sin frihet."

I mitt anförande under höstens remissdebatt talade jag om de baltiska staternas ofrihet och vår skyldighet att hjälpa dem ur deras förtryck. Men på denna punkt har regeringen inte några ingripanden att berömma sig av, inga stolta deklarationer, inte ett enda ord! De många baltarna i vårt land har förtjänat ett bättre öde.

Vår flyktingpolitik är över huvud taget höljd i dunkel. Huvudansvaret för flyktingöverföring och omhändertagande har alltför länge vilat utslutande på arbetsmarknadsstyrelsen, med den självtillräcklighet som kännetecknar detta verk. Det är dags för en större insyn i denna verksamhet och för medverkan av alla de ideella organisationer som har en så stor och långvarig erfarenhet av internationellt arbete på det här fältet.

Jag avvaktar med stor spänning den proposition som skall komma med anledning av invandrarutredningen. De förslag som där förs fram är oerhört väsentliga för invandrarna här i vårt land. Det är glädjande att förslag om kommunal rösträtt för våra invandrare skall föreläggas riksdagen i höst, men en sådan reform kan inte ersätta det stöd till invandrades kultur, som utredningen förutsätter, det kan bara komplettera. Rösträtt och kulturellt egenvärde måste följas åt.

Invandrarutredningen säger när det gäller jämlikhetsmålet: "Valfriheten innebär att medlemmar av språkliga minoriteter skall kunna välja i vilken grad de vill uppgå i en svensk kulturell identitet, och i vilken grad de vill behålla och utveckla den ursprungliga identiteten." Skall samma valfrihet inte gälla minoriteterna och de svenska politiska partierna?

Moderata samlingspartiet anför i en partimotion till årets riksdag: Riksdagen har vid två olika tillfällen uttalat sig mot kollektivanslutning av exempelvis fackföreningsmedlemmar till politiskt parti. Hittills har regeringen inte vidtagit några åtgärder för att tillgodose riksdagens önskan.

Kollektivanslutning av utländska medborgare ter sig om möjligt ännu mer upprörande odemokratiskt än när det gäller svenska medborgare. Svenskar har ändå möjlighet att förstå vad det rör sig om, även om de ofta utsätts för trakasserier ifall de utnyttjar sin reservationsrätt. Men utlänningar, som varken talar eller förstår svenska, blir utsatta för övergrepp genom att anslutas inte bara till en fackförening utan också till det socialdemokratiska partiet. Många kan väl skrämmas till tystnad genom att de inte känner den svenska arbetsmarknaden och gällande lagar. Även om kollektivanslutning inte är ett brott mot någon bestämd paragraf i internationella överenskommelser, ter den sig ändå som ett övergrepp mot den frihet som vi vill tillerkänna individen.

Förenta nationernas generalförsamling antog 1966 en internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, som avser att bereda varje människa skydd för vissa grundläggande medborgerliga och politiska rättigheter, såsom rätt till frihet och personlig säkerhet, rätt

till tankefrihet, samvetsfrihet, yttrandefrihet och församlingsfrihet. Man kan också erinra om Europarådets redan 1950 antagna konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Vi har här i Sverige ratificerat de här konventionerna – om också med vissa förbehåll. Regeringen kan naturligtvis ändå sätta sig över dem när det gäller svenska medborgare, men det är annorlunda beträffande utländska medborgare.

I samband med att kommunal rösträtt och valbarhet ges till våra invandrare måste också kollektivanslutningen till politiska partier upphöra. Inte minst från finländskt håll både här och i hemlandet har man protesterat mot denna tvångsanslutning av finländare som arbetar i vårt land. Enligt min mening borde vi här eftersträva en europeisk överenskommelse i denna angelägna fråga.

Den valfrihet som vi vill tillerkänna våra invandrare när det gäller språk, kultur och religion bör gälla också i politiken.

För oss i moderata samlingspartiet är individens integritet av oskattbart värde. Jag hoppas att regeringen i sin fortsatta invandrapolitik inte skall kränka våra invandrare eller inskränka deras frihet genom kollektivanslutning eller andra åtgärder.

Hänsynstagande till minoriteter måste präglå vårt handlande.

Herr LUNDGREN (s):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att debattera kriminalpolitik i dag, men med anledning av fru Kristenssons anförande för en stund sedan måste jag få deklarerå följande.

Som en enkel demokratisk socialist i justitieutskottet ber jag spontant och av hjärtat att få ta avstånd ifrån hennes inlägg. Det var bedrövtligt konservativt.

Så till mitt egentliga ämne.

Herr talman! Arbetarrörelsens pionjärer hade en dröm. De ville förändra samhället, göra det rättfärdigare, präglå av solidaritet. Men verkligheten var hård. Ett slitsamt jobb krävdes för att få bukt med det brutala och otrygga samhället. Arbetarrörelsen fick samla hela sin folkrörelsestyrka i en intensiv idé- och intressekamp. Det gamla eländiga agrarsamhället omskapades till en välfärdsstat.

Vi som i dag lever i detta industrisamhälles välfärd möter nya krav, berättigade krav. Nya drömmar vill ta verklighetens form. Allt tydligare känns risken av att mänskliga, sociala och kulturella värden trängs tillbaka, underordnas krav på effektivitet och lönsamhet. Behovet av att humanisera industrisamhället upplevs av allt fler som nödvändigt. Drömmar om en ny livskvalitet söker sig fram.

Dessa drömmar, funderingar, omkring begreppet livskvalitet hänger samman med åningar om tillväxtens gränser. Funderingarna söker efter en väg för samhällsutvecklingen innanför tillväxtens gränser. Funderingarna om livskvalitet ifrågasätter inte välfärden men önskar ge välfärden en sådan definition att den verkligen kan fungera som ett mål för sam-

hällets utveckling. Man söker något mer än enbart materiella resurser. Man söker ett sätt att mäta välfärden i kvalitet.

Många av oss minns sparbänkernas barntidning "Spara och Slösa". Det sägs att den till sist fick läggas ned därför att barnen tog parti för fel ideal. "Slösa" tog hem poängen, "Spara" verkade så trist. Men – måste sparsamhetens samhälle vara tråkigt? Kanske är det i stället så att vi nu har möjligheter att bygga ett bättre samhälle, där statusjakt och slöseri blir mindre dominerande. Ett samhälle med en ny livskvalitet!

Det finns ett uttryck – jag tror att Olof Palme har lanserat det – som på ett fint sätt förklarar begreppet livskvalitet, nämligen "ett mjukare samhälle". Mänskliga värden får inte trängas undan, får inte underordnas kraven på effektivitet och lönsamhet. Välfärden måste ha ett socialt värde. Varje individ skall ha möjlighet till en meningsfull tillvaro – och detta är någonting betydligt mer än att på borgerligt maner främst tala om möjligheten att delta i konkurrensen om det meningsfulla.

Herr talman! Den som tror att frågan om livskvalitet enbart är individualistisk, enbart gäller enskilda människors målsättningar, har inte förstått det hela. Vad det primärt gäller är samhällets utveckling. Frågan om livskvalitet är en politisk och social-etisk fråga.

I arbetet på en humanisering av industrisamhället finns – och det är värt att observera – många tendenser till en medveten strävan till ett förstärkt Folk rörelsesverige.

Förutsättningarna för folk rörelserna har förändrats påtagligt i vårt land. Jag tänker t. ex. på folkomflyttningen från landsbygd till småstad, från småstad till storstad. I storstadsmiljön kräver föreningslivet betydligt större insatser. Folk rörelsernas problem är i dag inte främst idémässiga, men problemen kan få idémässiga konsekvenser. Fattiga folk rörelser med ledarbrist har inte råd med och inte möjligheter till idé- och utvecklingsarbete. Verksamheten kan man nödtorftigt hålla i gång. Men samhället förändras, och resurserna räcker dåligt för att möta förändringarna. Resultatet kan bli att folk rörelserna blir ganska likgiltiga. Så får inte ske.

Folk rörelserna är nämligen omistliga element i "det mjuka samhället", i gemenskapens samhälle. Folk rörelserna fyller en utomordentlig funktion i arbetet på välfärdens kvalitet. Folk rörelserna utgör vårt kanske bästa stöd i kampen mot de kommersiella intressena i samhället.

Då jag talar om folk rörelser avser jag naturligtvis inte enbart arbetarrörelsen utan hela den brokiga och härliga skalan av idéburen verksamhet. En grundprincip för samhällets stöd måste vara att någon särbehandling inte bör ifrågakomma. Vad gäller stödet till kristna samfund och organisationer måste vårt pluralistiska samhälle medföra att även det stödet ges opartiskt. Något enskilt trossamfund bör inte ha någon särställning. Staten skall inte lägga sig i samfundens tro och övertygelse. Om statskyrkosystemet tycker jag alltså inte. Det är en kvarleva från en odemokratisk epok.

Herr talman! Genom 1974 års kulturreform har folk rörelserna officiellt

myndigförklarats. De måste få leva sitt eget liv i kraft av sina egna idéer. Utbildningsministern sade i ett föredrag nyligen: "Folkrörelserna betraktas inte längre av samhället enbart som mottagare av beställningsarbeten; de ses nu som outhärliga instrument för utveckling av demokratin just *när* och *om* de lever och utvecklar sina egna idéer. Bara folkrörelserna har förutsättningar att engagera människor genom ett finmaskigt kontaktnät, bara de kan tolka människors behov, längtan och krav, så att det kan leda till nödvändiga beslut och förändringar."

Herr talman! Det var inte de offentliga organen som en gång kämpade för ett rättfärdigare samhälle. Det gjorde folkrörelserna. – Också i dag och i framtiden är det de ideella och religiösa, de politiska och ekonomiska folkrörelserna som kan spela en avgörande roll. Starka folkrörelser ger människorna dagliga möjligheter till inflytande och ansvarstagande. Starka folkrörelser ger den politiska och ekonomiska demokratin ett mänskligt, ett solidariskt innehåll. Starka folkrörelser kan därmed medverka i skapandet av "ett mjukare samhälle" som inte har tillväxten, stor eller liten, till fiende. Fienden är i stället tillväxtens orimliga fördelning och dess bristande sociala innehåll. "Ett mjukare samhälle" förutsätter nämligen solidaritet. Solidaritet befriar människan, skyddar henne för exploatering, ger henne möjligheter att leva fullödigare materiellt, intellektuellt, kulturellt och andligt. Egoism, konkurrens och profit förkväver däremot solidariteten. Att skapa "ett mjukare samhälle" betyder alltså frihetsinskränkningar för privilegierade grupper.

Till sist, herr talman! Arbetarrörelsens pionjärer hade en dröm, drömmen om ett samhälle präglad av solidaritet. Verkligheten var hård då och är hård i dag. Men lika bestämt som borgerlighetens privilegier och egoism trängdes tillbaka då, lika bestämt måste arbetet för "ett mjukare samhälle" föras av dagens demokratiska socialister. Steg för steg kommer solidaritetens ideologi att skapa förutsättningar för en ny livskvalitet.

I detta anförande instämde herr Mathsson i Fagersta, fru Andersson i Kumla, herrar Wikner och Henrikson, fru Lagergren samt herr Johansson i Jönköping (samtliga s).

Herr ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag har under åren kommit att intressera mig för körkort- och identifieringshandlingar i vårt land och kommer att uppehålla mig vid denna fråga en stund.

Riksdagen beslöt som bekant under hösten föregående år att regeringen uppmärksammat skall följa utvecklingsarbetet när det gäller att ta fram ett bättre körkort. Härvid skall beaktas idéer och metoder som finns att tillgå såväl inom som utom landet beträffande framställning och utformning av identitetshandlingar.

Riksdagen ansåg frågan så angelägen att man pekade på det förhållandet att tilläggsavtalet medger att ett körkort av bättre teknisk standard mycket väl kan komma att distribueras till dem som i ett senare skede skall få sitt körkort utbytt.

Den fråga det gäller angår ju många människor, ja praktiskt taget varje medborgare i landet, och följs följaktligen med intresse av många. Jag har kunnat iakttaga reaktioner från förvaltningen på riksdagens beslut och vill helt kort kommentera dem. Mina iakttagelser är hämtade från AB ID-kort, trafiksäkerhetsverket och kommunikationsdepartementet.

Det var inte utan en viss förvåning som jag i tidningen ID-nytt, en information från AB ID-kort, i ett nummer som kom ut i mitten av december kunde läsa negativt värdeladdade kommentarer till riksdagens beslut. Således har tidningens redaktör i en kåserande helghälsning tagit sig för att skriva om tomtar på loftet i riksdagen i samband med att körkortskvaliteten var på tapeten i kammaren. Vad tidningens redaktör tydligen inte hade förstått var ju att det inte var några få okonventionella riksdagsmotionärer som hade varit i farten, utan kort och gott att riksdagen var enig med motionärerna i huvudfrågan, nämligen att vi behöver få ett bättre körkort. Det beslutet från riksdagen hade kunnat mottas skickligare på AB ID-kort än vad som nu blev fallet.

I samma nummer av tidningen återgavs en intervju med en byråchef i trafiksäkerhetsverket som också här kritiserar riksdagsmännen för att de inte vet vad de talar om. Enligt vad han ger uttryck för borde de ha känt till 1968 års Wienkonvention om vägtrafik, vad nu byråchefen kan mena med detta. Riksdagsdebatten uppehöll sig vid de förslag som motionärerna framfört och det utskottsbetänkande som trafikutskottet hade lagt.

Jag hade i min motion begärt bättre körkort och identitetshandling. Jag uttalade mig också för att vi borde avvakta den internationella standard för identitetshandling, som – såsom jag då uttryckte det – snart var att vänta. Följaktligen hade jag i det sammanhanget inte mycket till övers för det som låg bakom oss. Därför blev det ingenting sagt i riksdagsdebatten om denna konvention. Vi hade med andra ord blicken riktad framåt, och det borde vi egentligen inte klandras för.

Dem som eventuellt är av den mening att Wienkonventionen t. o. m. skall få tillåtas utgöra ett hinder för fortsatt teknisk utveckling på detta område vill jag erinra om att Sverige också godkänt en världspostkonvention. Med den i detta sammanhang godkända legitimation har vi som bekant inte låtit oss nöja utan gått vidare.

Ett ytterligare tecken på en motsträvig reaktion har faktiskt kommit från kommunikationsdepartementet. Således har en företrädare för kommunikationsdepartementet i ett brevsvar den 5 december 1974 till Svenska Motorförbundet beträffande körkortsfrågan uttryckt sig som om man där inte vore medveten om riksdagens uppmaning till regeringen att uppmärksamt följa frågan och vidta erforderliga åtgärder.

Det åsyftade svaret lyder: "Kungl. Maj:t har genom beslut den 22 november 1974 överlämnat utskottsbetänkandet och motionerna till statens trafiksäkerhetsverk och förutsatt, att verket – när anledning föreligger – till kommunikationsministern redovisar resultatet av utvecklingsarbetet och därmed sammanhängande frågor."

Jag vill säga att det är en väl passiv hållning som illustreras med hänsyn till riksdagens bestämda uppmaning till regeringen. Riksdagen har nämligen inte sagt att regeringen skall sitta och vänta utan tvärtom att den skall ta initiativ. Dessutom berörs utvecklingsarbetet som om det inte varit helt klart att riksdagen tydligt sagt ut att, förutom AB ID-korts eget utvecklingsarbete, vad som händer såväl inom som utom landet skall beaktas.

Den reaktion på riksdagsbeslutet som jag tycker mig ha observerat kan naturligtvis bero på en ren tillfällighet och inte beskriva en bakåtriktad rörelseriktning för vårt ärende. Det kan ju dessutom vara så att de källor som jag refererat till inte är de bäst underrättade i sammanhanget och för den skull inte rättvisande beskriver vad som är uppfattningen hos AB ID-kort, trafiksäkerhetsverket och kommunikationsdepartementet. Men likväl inger det hela en viss oro. Sanningen måste ju rimligen vara den att ingen i ansvarig ställning inte vill medverka till en snabb utveckling på detta område.

Hela den bransch som sysslar med identitetshandlingar domineras av få men mycket stora företag. De svenska företagen på området AB ID-kort och Rollfilm är i den jämförelsen mycket små. Jag har tidigare här i kammaren, senast i oktober då riksdagen fattade det senaste beslutet om körkortet, givit uttryck för tanken att få ett samarbete i någon form mellan de två svenska företagen. Det skulle enligt mitt förmenande snabba ge oss en modern legitimation och körkortshandling, samtidigt som vi med de på det sättet samlade resurserna av kapital och teknik skulle kunna, som så många gånger förr, erbjuda den stora internationella marknaden en produkt som god svensk uppfinnaranda ännu är ensam om.

Den internationella standardiseringskommisionen, ISO, där också Sverige är representerat, har redan kommit en god bit på väg i sin strävan att lägga förslag till en standard för ID-handling. Kortets format kommer att bli CR 80 – samma som kreditkortet. Ett av de största problemen i sammanhanget är hur missbruk i vårt datasamhälle skall kunna undvikas. Människor kommer tyvärr att även framöver förlora sina ID-handlingar genom rena stölder och genom att de helt enkelt tappas. Därför är frågan hur datorer skall kunna identifiera sina användare. I Veckans Affärer den 5 december 1974, som behandlar frågan, sägs att det svenska företaget Rollfilm skall vara detta problems lösning på spåren – en i så fall epokgörande uppfinning.

Den väntade standarden kommer att skapa möjligheter just för de förväntningar jag skisserat i riksdagsdebatten under hösten, nämligen ett kort som kan vara körkort, ID-handling, kreditkort, pass, ja, som helt enkelt kan identifiera oss i helt skilda situationer. Kortet skall vara en modern handling för vanliga men tidsmedvetna människor.

Styrelsen för teknisk utveckling, STU, har i en under senaste veckan utsänd affisch riktat uppmärksamheten på stora svenska uppfinningar och konstaterar bl. a. att många sätter likhetstecken mellan Sverige och dess berömda uppfinningar, att stora uppfinningar har varit avgörande

vid den svenska exportindustrins tillkomst och att det tekniska försprång som en gång skapades utgjorde grunden till svensk industris internationella framgångar.

Utvecklingen går ständigt vidare. Nya uppfinningar skall föra den svenska traditionen vidare. Det är troligt att Sverige inom ID-branschen också har ett tekniskt försprång. Därför är det viktigt att de svenska krafterna inte splittras utan i stället förenas. Härvidlag kan AB ID-kort ge prov på framsynthet genom att ta initiativ.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Jag skall beröra några u-landsfrågor när jag nu talar till herr talmannen och de få kvarvarande tappra i kammaren.

Jag gör det därför att många människor, som känner engagemang för u-länderna och deras problem, nog ofta tycker att utvecklingen till bättre levnadsförhållanden för folken i dessa länder går pinsamt långsamt. I Indien, Bangladesh och Pakistan, i Etiopien och Tanzania och i många andra asiatiska och afrikanska länder lider hundratal miljoner människor av svält och sjukdomar och naturkatastrofer och analfabetism och arbetslöshet trots i-ländernas stora biståndsinsatser under en lång följd av år. Detta beror bl. a. på att i flertalet av dessa länder äter den snabba befolkningstillväxten upp effekten av de små utvecklingsframstegen – och mera till.

Har då alla våra biståndsinsatser hittills varit förgäves och verkningslösa? Nej, naturligtvis inte. Goda resultat har uppnåtts genom skolundervisning och lärarutbildning och genom insatser inom sjukvårdens och hälsovårdens, jordbrukets och vattenförsörjningens områden och mycket mera.

Inte minst den svenska biståndsverksamheten har ägnat stora resurser åt olika insatser på familjeplaneringens område. Denna verksamhet har dock hittills tyvärr avsatt mycket obetydliga spår i befolkningsutvecklingen. Därför hopar sig problemen. Nettoökningen av Indiens befolkning är sålunda 1 miljon människor per månad, dvs. på två tredjedels år får Indien ett befolkningstillskott, som är lika stort som hela Sveriges folkmängd. Alla dessa människor skall ha mat och bostäder, hälso- och sjukvård, kläder och skor och andra förnödenheter – och arbetstillfällen. Mot en sådan enorm tillväxt svarar naturligtvis inte alls den svaga takten i resursernas ökning; om man över huvud taget, sedan nu priset på importerad olja stigit så mycket, kan registrera någon som helst resurstillväxt.

Den långsamma takten i u-ländernas utveckling gör att vi har anledning att kritiskt granska vår biståndsfilosofi. Kanske kan vi därvid lära något av vad som skett i vårt eget land under de senaste 150 åren. Det i dag rika Sverige var för 150 år sedan ett fattigt land – naturligtvis inte helt jämförbart med våra dagars u-länder men fattigt var det. I förhållande till landets dåvarande försörjningsmöjligheter var också vårt land överbefolkat. De hundratusentals svenskamerikanerna är vittnesbörd om detta.

Den välståndsskapande utveckling som därefter skedde i Sverige blev emellertid möjlig genom kapitalimport och utländska investeringar. Därigenom tillkom arbetstillfällena och försörjningsmöjligheter. Och arbetet blev värdeskapande och gjorde det möjligt att investera svenska pengar i nya produktionsmedel. Den ekonomiska utvecklingen ledde till politisk utveckling – Sverige blev ett rikt och demokratiskt industriland. Jag tror att det kan vara nyttigt att då och då tänka på att den ekonomiska utvecklingen i vårt land liksom annorstädes hade försteg framför den politiska. Det är nyttigt därför att unga radikaler ju så gärna vill spanna kärnan framför hästen!

Kunskapen om hur vårt eget land utvecklats från fattigdom till välstånd, från fåmansvälde till folkstyre, har gjort mig övertygad om att företagsinvesteringar är nödvändiga också i u-länderna och att de är den främsta hävstången till framåtskridande. Och företagsinvesteringar är ur den synpunkten lika nyttiga, vare sig det investerande företaget är nationellt eller multinationellt, eller de pengar som investeras är svenska eller franska eller amerikanska. Huvudsaken är ju att investeringen är en nödvändig förutsättning för att u-landet skall få del av i-landsföretagets erfarenhet och kunnande i fråga om värdeskapande produktion. Jag tror alltså att det är viktigt att biståndsverksamheten inriktas på att i en långt större skala än hittills mobilisera de industriellt utvecklade ländernas näringsliv för att bygga upp producerande företag i u-länderna.

Sådana företag måste naturligtvis i väsentliga avseenden anpassas till lokala förhållanden och behov med hänsyn till både produktionsinriktning och metodik. Det senare är inte det minst viktiga. För om man skall få den sysselsättningseffekt som från u-ländernas synpunkt är inte bara angelägen utan nödvändig måste man satsa på långt mera arbetskraftsintensiva produktionsformer än de som används av i-ländernas egna högmekaniserade företag.

Om företagsetablering i u-länderna skall bli till verklig nytta för folken i dessa länder, krävs alltså på väsentliga punkter ett fördomsfritt nytänkande. Man kan inte utgå ifrån att befolkningen i u-länderna nu behöver eller vill ha samma varusortiment som i-ländernas konsumenter efterfrågar. Och omställningen till en arbetskraftskrävande produktion från i-landsföretagets halv- eller helautomatiska och sofistikerade tillverkningsprocess kräver i de flesta fall ett långvarigt och dyrbart utvecklingsarbete.

Därför behövs ett särskilt utvecklingsorgan för investeringar i i-länderna. Vi har vid flera riksdagar föreslagit att ett sådant skall bildas i form av ett utvecklingsbolag, gemensamt ägt av staten och näringslivet. I ett särskilt yttrande till industribiståndsutredningens betänkande har denna tanke fått stöd. Förslaget har upprepats vid årets riksdag.

Mot detta förslag står regeringens uppfattning. Man utgår från den egendomliga åsikten att en biståndspolitisk åtgärd, som kan vara till fördel också för svenska företag, är tvivelaktig och bör betraktas med misstänksamhet. Och detta hur bra resultatet för u-landets del än kan bedömas

bli. Ett annat utflöde av denna negativism är att inte heller årets riksdag fått något förslag från regeringen om investeringsgarantisystemets utvidgning och förbättring så att det blir praktiskt användbart.

Det är svårt att se orsaken till denna doktrinära och för u-länderna beklagliga inställning, detta så mycket mera som regeringen i betydande omfattning stimulerar den ekonomiska utvecklingen i de regioner i vårt eget land som drabbas av arbetslöshet genom att locka företag att etablera sig där. Denna politik har i stor utsträckning varit framgångsrik, givit människorna arbete och försörjning och skapat nytt liv i många orter i framför allt de s. k. skogslänen.

Det vore önskvärt och verkligt humant, om den svenska regeringen, i det perspektiv som massfattigdomen och massvälten i u-länderna ger, lika positivt ville medverka till svenska företagsetableringar där som man gjort i skogslänen här hemma. De områden, där Sverige nu gör biståndsinsatser, behöver då vidgas till flera. En grundläggande uppgift är t. ex. att bistå råvaruländerna att organisera sina samhällen så att de blir lämpliga mottagare av investeringskapital. Vi har därvid säkert en hel del att lära ut i fråga om organisation och lagstiftning. Och vi kan bistå med de offentliga basinvesteringar i form av bl. a. god administration som är nödvändiga för att attrahera investeringar. Men vi kan också ge de företag som investerar på dessa osäkra marknader en viss grad av trygghet i form av garanti mot förluster på grund av politiska omvälvningar.

Genom initiering av forskning på områden, som är av grundläggande betydelse för lösning av många sådana u-landsproblem, och med genomförandet av sådana forskningsprojekt kan vi också bidra till utvecklingen. Men om denna verksamhet både skall bli attraktiv för framstående fackmän och få förtroende hos u-länderna själva krävs att den administreras av ett självständigt organ, där forskare och u-landsrepresentanter har en dominerande ställning.

Jag sade inledningsvis att vi under de årtionden vi bedrivit biståndsverksamhet i u-länder fått lära oss att utvecklingen där går mycket långsammare än vad många trodde och hoppades i början. Men ibland får vi som sitter på den lugna och bekväma parketten bevittna både snabba och dramatiska scenväxlingar på världsarenan. Ett exempel är det mångdubblade priset på råolja och dess verkningar. Förut fattiga länder förvandlades plötsligt till de rikaste i världen och är på väg att bli världens nya herrar.

Många hittills okända råvarutillgångar kommer att få liknande effekter när de blir upptäckta. I årets första nummer av den amerikanska veckotidskriften Time finns t. ex. en redogörelse för de rikedomar som upptäckts i Botswanas jord. Där har man funnit två av världens största diamantådror, varav den ena beräknas medge brytning i 500 år. Där finns 400 miljarder ton kol, vilket motsvarar två tredjedelar av alla koltillgångar i hela Europa. Där finns också lovande fyndigheter av koppar och nickel, mangan och asbest.

Även när det gäller att utnyttja sådana jordens rikedomar behövs tekniskt och ekonomiskt kunnande och investeringar i både samhällsuppbyggnad och speciell maskinell utrustning. Också härvidlag har man anledning att tro att utbytet och effekten för u-landets del blir bättre, om biståndet från i-landet får formen av företagsetablering, gärna naturligtvis i kompanjonskap med u-landet. Nya produktionsprocesser kan då introduceras, arbetskraft skolas, sysselsättningstillfällen skapas och likaså nya och värdefulla inkomster för u-landet.

Jag är helt övertygad om, herr talman, att också många socialdemokrater måste hålla med mig om att alla dessa praktiska skäl talar för att vi bör utnyttja de svenska företagens erfarenheter, kunnande och resurser för att effektivisera det svenska u-landsbiståndet. En sådan verksamhet får inte hindras av högljudda dogmatiker på vänsterkanten, som betraktar begreppet kommersiell som ett fult ord och ekonomisk tillväxt som ett skumt uttryck för egoistisk materialism.

Fru tredje vice talmannen NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! I den verklighet där vi lever hänger allt och alla ihop. Det är vårt beroende av varandra som är det mest karakteristiska. Vi lever i en enda värld, som FN:s miljövårdskonferens uttryckte det. I den världen behöver vi varandra och har ansvar för varandra. Vi nyttiggör oss i hög grad naturtillgångar från andra länder. Ingen kommer på tanken att sätta stopp för dem vid landets gränser. På många sätt är det orimligt att känna ansvar för våra medmänniskor fram till nationsgränsen och inte längre. Solidaritet med sämre lottade människor känner inte några geografiska gränser. Därför angår oss världssvälten och massfattigdomen, var den än förekommer.

Femdubblade oljepriser och en dramatisk försämring av livsmedelsförsörjningen har drabbat oss alla. Men det är framför allt de redan förut fattiga som drabbats hårt. I fattigvärlden är det så eländigt att även en liten försämring för dess del kan innebära massdöd. Höstens starka reaktioner hos allmänna opinionen borde gett kurage till samtliga politiska partier att åtminstone hålla givna löften, även om de som löftena gäller är på betryggande geografiskt avstånd. Inom folkpartiet gläder vi oss åt att i alla fall centerpartiet nu har återvänt till enprocentslinjen för det budgetår löftet gäller. Regeringen däremot sviker fortfarande. Att enprocentsmålet uppnås nästa budgetår är ju bra, men det är inte detsamma som att uppnå det i år. Hur man än beskriver det och hur man än räknar betyder det 500 miljoner mindre till de fattiga folken.

Sverige bör skaffa sig en samlad u-landspolitik. Åtgärderna måste hänga ihop. Den ena effekten får inte neutralisera den andra. Att ge hjälp till u-länders näringsliv samtidigt som importen från u-länderna stoppas eller starkt begränsas är meningslöst. Det är en helhetssyn på våra relationer till u-länderna vi behöver. Varje åtgärd på varje politiskt delområde bör analyseras från utgångspunkten: Hänger detta ihop med vår allmänna u-landspolitik?

Att hjälpen kommer fram till dem som behöver den är naturligtvis viktigt. Pengarna får inte rinna bort på vägen. Sveriges folk har rätt att kräva att effektiviteten och kontrollen blir betryggande. Biståndsförvaltningen måste därför få tillräckligt många kunniga människor som sköter detta. Det är också viktigt att allt vad som görs för att utveckla jordbruk och för att industrialisera sker inom fattigdomens begränsningar. Det är säkert frestande att vilja hoppa över de olika utvecklingsfaser som den industrialiserade världen genomgått. Visst skulle det vara bra att gå direkt på de magnifika tekniska lösningar i-länderna nu använder sig av på olika områden. Men den avancerade tekniken är till föga hjälp om det inte finns människor som är utbildade i konsten att använda den och om t. ex. reservdelar saknas när det hela brakar samman. "Lagomteknik" är då bäst. Redan med små medel kan man lätta stora bördor. Det gäller inte minst för kvinnorna i u-länderna och inte minst för jordbruket där de största grupperna fattiga och betryckta finns. Missionen och frivilliga organisationer över huvud har visat vägen när det gäller att med små medel åstadkomma stora resultat. Därför bör också deras insatser ges ett ökat stöd.

I riksdagsdebatten före jul var det många, både socialdemokrater och moderater, som ville ha långsiktiga insatser och ansåg att rätta tiden för de kraven var nu i januari. Men jag har inte sett att det kommit någon motion som inom ramen för de givna löftena presenterar några sådana långsiktiga insatser.

Det är en egendomlig debatt som förs om vilket som är det rätta, kortsiktig katastrofhjälp eller långsiktig hjälp – ungefär som om det skulle finnas någon konflikt däremellan. Givetvis är den långsiktiga hjälpen det riktiga att satsa på – hjälp som ger möjlighet för u-länder att successivt i allt större utsträckning själva bemästra sina problem. Vem med intresse för de här frågorna har förnekat en så självklar sak? Såvitt jag vet ingen. Men den målsättningen kan ju aldrig befria oss från ansvaret att rycka till snabb undsättning när människor drabbas av svåra katastrofer. Det är verkligen cyniskt att i sådana lägen t. ex. svara de svältande, som vädjar om hjälp, att först skall vi ha en ny världsordning. Dessutom är ju också kortsiktig hjälp i realiteten långsiktig. Om svältande barn får mat kan de räddas från mentala skador. Om man vid ras eller översvämningar bygger nya broar och vägar, är det naturligtvis katastrofhjälp, men det är lika mycket en långsiktig hjälp för att klara kommunikationerna.

Att inte bekymra sig för resurserna när man kräver ökat stöd till de fattiga folken, det är att vara ljusblå i sin idealism. Det är även att vara oansvarig mot de fattiga i vårt eget land, som också måste hjälpas. Om vi skall klara förbättringar för människor både i vårt land och utanför våra gränser måste tillväxten även i fortsättningen öka. Assar Lindbeck har i en mycket intressant artikel nyligen i Ekonomisk Debatt belyst det här sambandet. Enligt honom är argumentet för fortsatt ekonomisk tillväxt just att utrota fattigdomen i världen. Vi har tack vare modern

ekonomisk tillväxt lyckats lyfta en tredjedel av världens befolkning ur massfattigdomen. Nu gäller det att med samma medel lyfta de andra två tredjedelarna. Därför är det viktigt att det lönar sig att arbeta, så att man med ekonomiska stimulanser kan öka produktionsresultatet och få resurser både till sociala åtgärder i vårt eget land och till att axla ett växande ansvar för de fattiga i världen.

I detta anförande instämde herr Åberg (fp).

Fru FREDGARDH (c):

Herr talman! "Hur skall vi kunna vänta oss politisk stabilitet i världen så länge så många miljoner ständigt måste leva i svältens skugga?" FN:s generalsekreterare Kurt Waldheim ställde den frågan i en sammanfattning av den gångna höstens session vid FN:s generalförsamling. Han ställde därmed världens akuta problem direkt i fokus. Svälten, de outhärdliga förhållanden som minst en miljard människor lever under är det verkligt stora och allvarliga problem som vi i dag står inför. Inte minst allvarligt är det förhållandet att av denna miljard svältande och felnärda 40 % utgöres av barn. Siffran en miljard innebär att var fjärde av jordens invånare är ett offer för svält eller felnäring.

Hur kan vi då råda bot på detta? Vid stora, världsomspännande konferenser har världens folk under det senaste året sökt lösningar på denna fråga, dock utan att komma så värst långt. Egoism och ett trångt nationellt och ensidigt ekonomiskt tänkande har satt käppar i hjulen för utarbetade planer. Det märktes inte minst på livsmedelskonferensen i Rom i november. En god sak har dock dessa konferenser fört med sig. De har ökat medvetandet om de orättvisor som finns i vår värld. Vi kan inte längre slå oss till ro i vårt eget högstandardsamhälle och låtsas vara ovetande om hur medmänniskor har det som lever inte så värst långt ifrån vår egen dörr. Vi är klart medvetna om att något måste göras, att insatser krävs också av oss. Frågan är: Hur skall dessa insatser ske? Hur skall vi riktigast nyttiggöra de ur global synpunkt dock begränsade resurser som vårt land kan ställa till förfogande?

Sverige har bedrivit aktiv biståndsverksamhet i snart 20 år. FN har ett omfattande program för bistånd till utvecklingsländerna och vill ytterligare utöka detta, om medel står till buds. Biståndsinsatserna har ökat, det är obestridligt, men samtidigt kvarstår de globala orättvisorna. Klyftorna har vidgats mellan rika, välnärda länder och fattiga, svältande länder. Också inom de fattiga länderna har klyftorna ökat, och skillnaderna mellan dem som har mat, arbete och bostad och dem som varken har det ena eller det andra blir större för varje dag.

Vi måste alltså fråga oss: Är vi på rätt väg med vårt bistånd och vårt utvecklingssamarbetet? – Jag använder här det ord som numera vill markera ändrad inställning från Sveriges sida. Ändrade termer hjälper sannoligen inte, även om de inte saknar betydelse när vi diskuterar med våra programländer hur den svenska hjälpen skall användas. Vi måste

i dag ärligt och inträngande fråga oss: Vilken målsättning har vi för vårt utvecklingsarbete? Vad vill vi uppnå med de medel vi ställer till förfogande?

Är inte detta att klyftorna bara ökar, att en fjärdedel av världens människor dukar under för hungersnöd, ett ovedersägligt vittnesbörd om att något är fel i biståndssystemet? Måste vi inte närmare granska dess former? Bör vi inte sätta utformning och inriktning av främst det svenska biståndet under debatt? Måste vi inte klart definiera de mål vi har och med utgångspunkt därifrån söka nå fram till rätta vägar och medel?

Detta är inte, herr talman, att i alla delar underkänna vad som hittills utträttats på det biståndspolitiska området, vare sig nationellt eller internationellt. Orsakerna till misslyckandet hittills ligger inte bara hos oss utan i viss mån också hos mottagarländerna själva, där i många fall en politisk ledning motverkar den ekonomiska och sociala utjämning som vi inom centern eftersträvar. Å andra sidan ursäktar detta inte en inaktivitet hos oss när det gäller att gå till grunden med orsakerna, och därvidlag vill jag särskilt peka på följande:

1. Som i-landsvärldens biståndspolitik hittills varit utformad har den långt ifrån alltid underlättat en utjämning. Tvärtom – och jag citerar här ur centerns biståndspolitiska motion – ”har biståndsinsatserna i form av kreditpolitik, snabb industrialisering, uppmuntran till utvecklandet av exportproduktion i u-länderna m. m. ofta påskyndat en utveckling mot ökade klasskillnader i u-länderna”.

2. Den koncentrationsutveckling som pågår i hela världen har försvärat en utveckling mot social och ekonomisk utjämning. Rikedom och politisk makt har koncentrerats till ett fåtal i-länder, till vilka under det senaste året sällat sig ett mindre antal oljeproducerande f. d. u-länder. Företagsfusioner och stöd åt storindustri har bidragit till att skapa allt färre men också allt starkare ekonomiska maktgrupper.

Tillåtes denna utveckling fortsätta, finns risken att u-länderna sjunker ned till – och i fortsättningen blir dömda att tjänstgöra som – råvaruleverantörer åt i-ländernas storindustrier och att därmed också varje möjlighet försvinner för dem att göra sig ekonomiskt och politiskt oberoende. Mot detta sätter centern kravet på en decentralisering av såväl ekonomisk som politisk makt i både i-länder och u-länder.

Vi måste på allvar ge ett idémässigt innehåll åt och klargöra vad vi menar med begreppet utveckling. Alltför länge har utveckling endast inneburit snabbast möjliga industrialisering och mekanisering utan en tanke på att det icke är möjligt att utan vidare flytta över i-ländernas utvecklingsmönster till länder som historiskt, kulturellt och ekonomiskt är uppbyggda på ett annat sätt än våra. Själva har u-länderna inte förrän de senaste åren börjat föra fram kravet på att det bistånd vi ger också måste vara anpassat till mottagarlandets egen utvecklingslinje. Vi måste befria ordet utveckling från det starka inslag av centralism som det i dag rymmer och som av oss ofta aningslöst överförs till den fattiga världen.

Centern har starkt understrukt detta i sin biståndspolitiska motion, när vi slår fast att svensk och internationell biståndspolitik i fortsättningen måste bli en reformpolitik och att målet skall vara "global jämlikhet".

För att nå detta mål måste vi i första hand fylla de grundläggande behov som tre fjärdedelar av världens befolkning saknar, antingen helt och hållet eller till övervägande del. Det gäller att i en första etapp starkt inrikta denna globala jämlikhetsreform på målsättningen: mat åt alla, kläder åt alla, bostäder åt alla. Sedan dessa behov något så när blivit fyllda gäller det att gå vidare i en andra etapp för att inrikta behovstillsfredsställelsen på utbildning samt hälso- och sjukvård. Har vi kunnat genomföra dessa två etapper något så när har vi också tagit ett stort steg mot global jämlikhet. Vi har eliminerat de främsta yttringarna av de fattigdomens och nödens gissel som i dag plågar mänskligheten.

När det gäller valet av länder för svenskt bistånd kan vi konstatera att vissa av de länder som under en följd av år fått svenskt bistånd knappast längre kan rubriceras som u-länder. Vi menar att bidraget till dessa länder successivt kan trappas ner och i stället överföras till länder där behoven är större och även akuta. Det bör vara en naturlig utveckling och det givna målet för vårt bistånd att det skall vara en hjälp till självhjälp som efter hand som det verkar blir mer och mer obehövligt. Vi har därför pekat på länder där i år vissa nedskärningar kan göras. De medel som därvid frigörs kan i stället överföras till andra länder som ännu inte hunnit så långt i utveckling. En viss nedtrappning bör kunna ske i fråga om Cuba, Tanzania och Nordvietnam, medan vi i stället ökar biståndet till hårt drabbade länder som Indien och Bangladesh. Det är önskvärt att vi åter tar upp bistånd i Sudan och Pakistan och slutligen att vissa medel avsätts för att hjälpa Angola där, som vi hoppas, under året självständighet kommer att inträda.

I sin biståndsmotion till årets riksdag kräver centern att enprocentsmålet skall uppnås detta budgetår. Det lovade riksdagen 1968, och vad man lovat skall man hålla. Inom centern har vi med stigande förvåning noterat hur en del av den svenska pressen kunnat påstå att kravet på att enprocentsmålet skall uppnås senast nu i vår skulle innebära en omsvängning från centerns sida. Dessa påståenden är helt felaktiga men tvingar mig att kort redogöra för centerns linje i fråga om enprocentsmålet.

En enhällig riksdag förklarade sig förra våren beredd att bidra till den inom FN planerade särskilda oljefonden med 500 milj. kr. så snart den blir verklighet, och alla partier bekräftade genom beslutet sin vilja att enprocentsmålet skulle uppnås, som utlovat, budgetåret 1974/75. På hösten förra året stod det klart att fonden inte skulle bli av. För att ingen tvekan skulle råda om centerns inställning deklarerades från centerns sida i den allmänpolitiska debatten i november följande – jag citerar direkt ur Thorbjörn Fälldins tal: "I avvaktan på att fonden blir verklighet har vi därför från centerns sida uttalat oss för att motsvarande belopp ställs till världslivsmedelsprogrammets, WFP:s förfogande. Detta organ kan,

genom insatser från de rika ländernas sida, ges möjligheter till väsentligt ökade katastrofinsatser." Vid sammanträde under oktober månad hade centerns partistyrelse uttalat sig för detta.

Under vetedebatten i december hävdade vi samma åsikt: Överskottet av svenskt vete skall "intill sista kilot" – det sade Johannes Antonsson i debatten – ställas till de av hungersnöd drabbade ländernas förfogande. 100 000 ton fanns tillgängliga vid tillfället, och köp därav krävde inga extra anslag utan kunde bestridas ur redan beviljade anslag. Vi sade vidare att när man vet hur mycket vete som därutöver står till förfogande skall också detta inköpas och anslag därför beviljas.

När sedan regeringen och det socialdemokratiska partiet i budgetpropositionen och tilläggspropositionen går ifrån sin ståndpunkt från våren 1974 är det för oss självklart att fullfölja vad vi tidigare bestämt och entydigt uttalat oss för, nämligen att enprocentsmålet skall uppnås under detta budgetår. Det betyder att 500 milj. kr. skall beviljas nu och användas för att köpa upp resterande överskottsvete och i övrigt, som vi sade redan i november förra året, gå till världslivsmedelsprogrammet eller den särskilda jordbruksfond som håller på att byggas upp.

Livsmedelsläget i världen kräver ökade insatser från svensk sida. Från centern har vi varit och är beredda att försöka möta det kravet och i varje fall tillsammans med folkpartiet arbeta för att tidigare utlovade anslag verkligen beviljas. Vi hade med glädje sett att också regeringen och det socialdemokratiska partiet liksom moderata samlingspartiet känt samma självklara skyldighet att stå fast vid givna löften. Vi beklagar att så inte är fallet.

Och nu till sist, herr talman, skulle jag som den gamle romaren Cato med hans "Practerea censeo Carthaginem esse delendam" vilja säga: För övrigt anser jag att den svenska delegationen till den internationella kvinnokonferensen i Mexico bör ha parlamentarisk sammansättning.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr Persson i Heden, fröken Pehrsson och fru Göthberg, herr Raneskog samt fru Ekelund (samtliga c).

Fru THORSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att kommentera fru Fredgardhs i många avseenden mycket intressanta inlägg i annan mån än att jag vill rätta till ett litet misstag som hon gjorde sig skyldig till i resonemanget om den speciella s. k. oljefonden i FN:s regi. Fru Fredgardh konstaterade med utgångspunkt i hösten 1974 att denna fond inte såg ut att komma till, och hon återvände sedan inte till den frågan. Som jag framhöll i mitt inlägg i kammaren i går är emellertid oljefonden ett faktum. Generalförsamlingen har godkänt den, stadgar är antagna, styrelse är utsedd och Sverige är ledamot i fondens styrelse.

Jag har funnit det mycket angeläget att få göra detta lilla tillrättläggande av fru Fredgardhs uppgifter.

Fru FREDGARDH (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag lyssnade på fru Thorssons anförande i går och instämmer i att det ser ut som om fonden nu skulle bli verklighet. Vi har emellertid förutsatt även den utvecklingen i våra förslag till riksdagen i vår, och vi är nu inne på att de pengar som behövs för veteköpet skall vi också ställa till förfogande, och i övrigt skall pengarna gå till fonden. Vi kommer förstås i en ny situation med hänsyn till de 500 milj. kr. som är utlovade till fonden, men jag hoppas att det även i den situationen skall finnas pengar till veteköpet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! På vanligt språk betyder bistånd hjälp. När man säger att någon får hjälp, så menar man troligtvis att den som nås av hjälpen får sin ställning förbättrad i ett eller annat avseende.

Men så enkelt är det inte i det politiska språk, som är en del av fåtalets maktutövning gentemot flertalet, nationellt och internationellt. Det heter inte ökad koncentration, det heter aktiv lokalisering eller företagskonsolidering. Det heter inte ökad arbetslöshet, det heter mer balanserad arbetsmarknad. Det heter inte förslumning, det heter självsanering. Det heter inte internationell utplundring, det heter internationell arbetsfördelning.

Så snart vi alla lär oss detta mjuka, heltäckande språk förklaras allt. Då förklaras det förhållandet att ju större det internationella biståndet blivit, desto djupare blir den internationella fattigdomen och utplundringen. Att ta emot bistånd har i vissa fall blivit en direkt börda. Ett resultat av den internationella biståndspolitik är de s. k. u-ländernas enorma och stadigt växande skuldbörda. Mellan 1965 och 1972 steg de afrikanska u-ländernas skuldbörda med 78 %, Ostasiens med 195 %, Mellersta Österns med 256 %, Sydasiens med 87 %, Latinamerikas med 97 % och Sydeuropas med 102 %.

I dag uppgår 81 s. k. u-länders samlade skuldbörda till över 100 miljarder dollar. Dessa länders skuldtjänstbetalningar uppgår till ca 8 miljarder dollar årligen. Det är dyrt att bli föremål för bistånd. Kostnaderna för biståndets åtnjutande kräver mer bistånd.

Det land som har blivit föremål för kvantitativt sett mest bistånd i världen är Indien, som har sjunkit allt djupare i fattigdom, klassförtryck och korrupktion. Det u-land som starkast gjort framsteg i sin industrialisering och som definitivt har löst sitt svältproblem är Kina, som över huvud taget aldrig har fått något bistånd vare sig från något FN-organ, från Världsbanken eller från imperialistiska länder. Detta är en av de mest drastiska illustrationerna till hur problemet står: det är inte på biståndet ett lands utveckling beror, det är på dess ekonomiska och politiska system. Biståndets effekt blir dessutom positiv eller negativ helt beroende på det system, den ram, som det infogas i.

I det bilaterala svenska biståndsprogrammet finns många positiva inslag, klart ägnade att stödja strävandena efter ekonomisk och politisk

frigörelse. Dessa inslag attackeras mer eller mindre öppet från borgerligt håll – så exempelvis biståndet till Cuba, Nordvietnam och Tanzania. Dessa attacker bör slås tillbaka.

Sett i ett något längre perspektiv lämnar det svenska programmet dock rum för allvarlig kritik. Vpk kräver för sin del som princip för det bilaterala biståndet att det skall gå till progressiva regimer eller nationella befrielse-erörelser. Endast där får det maximal effekt och kommer folkflertalet till godo.

Varför är bistånd som inte går till sådana länder eller befrielseerörelser verkningslöst eller skadligt? Därför att det utgör en del av och ett understöd för imperialismen.

Vad är imperialism? Imperialism är inte något uttryck för godtycklig personlig ondska hos de stora kapitalägarna. Imperialism är en lagbunden ekonomisk tendens. För att kunna fungera måste kapitalismen säkra utnyttjandet av u-ländernas resurser, dominera dem handelspolitiskt och infoga dem i det kapitalistiska världssystemet. Detta är ett tvångsmässigt behov hos kapitalismen. Kapitalismen kan inte tolerera likställdhet och oberoende. Den kan inte tolerera radikala regimer. Därför blir kapitalistiska länders biståndspolitik alltid till sin nettoverkan en del av det imperialistiska beteendet.

Också i det svenska bilaterala biståndet finns vissa imperialistiska inslag, inslag som tar sikte på att utnyttja u-ländernas underläge och gynna den svenska kapitalismen. Dit hör t. ex. det s. k. bundna biståndet, som tvingar mottagarna att upphandla på villkor som bestäms av Sverige. Sverige deklarerar officiellt i andra sammanhang sin anslutning till frihandeln, men vill i biståndsprogrammet diktera för u-länderna villkor för deras handel. Dit hör naturligtvis också indirekt krediterna, som späder på skuldsättningssystemet.

Den tyngsta kritiken ligger emellertid på ett vidare plan. Den riktar sig mot den svenska kapitalismens samlade effekt på u-länderna.

Det multilaterala biståndsprogrammet är i allt väsentligt ett stöd åt de imperialistiska strävandena. Det gäller framför allt det svenska stödet åt Världsbanken och dess organ. Vpk kräver i särskild motion till årets riksdag att detta stöd skall upphöra. Världsbanken har redan förberett stöd åt den chilenska militärjuntan. Banken stöder fascistdiktaturen i Indonesien. En stor del av den svenska biståndsinsatsen har hamnat just i detta land. Banken lämnar stöd åt USA-imperialismens satelitregimer i Bolivia och Haiti. Också där har svenska biståndspengar hamnat, senast nu i år, via anslagen till IDA, Internationella utvecklingsfonden.

Den svenska politiken mot Chile under Allenderegimen var lindrigt sagt dubbeltydig. Man gav ett begränsat bilateralt bistånd och uttryckte viss allmän sympati. Men man vägrade stödja Chiles folkrättsligt korrekta ägandanspråk på kopparn och stödde därmed indirekt de amerikanska kopparkoncernernas ekonomiska krigföring.

Den svenska statens investeringsgarantier lämnas åt privatföretag som

investerar i u-länder. Det är inte bara ett stöd åt det svenska storkapitalet, utan det kommer också de regimer till godo vilka betraktas som mest gynnsamt inställda till privat kapitalmakt. Sverige har även i skilda sammanhang klart motarbetat u-ländernas handelspolitiska strävanden, så senast vid världshandelskonferensen. Medlemskapet i oljeklubben är – vare sig man vill det eller ej – en uppslutning kring en ekonomisk och politisk påtryckningsgrupp som helt är i händerna på den amerikanska regeringen.

Sverige har en kapitalistisk produktionsordning. Denna produktionsordning är också imperialistisk. Uppbyggande av ekonomiska maktpositioner, utnyttjande av u-ländernas resurser, samarbete med amerikanska, franska och brittiska koncerner för råvaruutvinning, omfattande kapitalexport, utnyttjande av fascistisk polis och militär för att i Chile, Spanien, Sydafrika, tidigare också Portugal, slå ner arbetarna och beröva dem deras fri- och rättigheter – allt detta hör till bilden av Sverige på det internationella planet.

Officiellt stöder staten den internationella bojkotten mot rasistregimen i Rhodesia. Men alla vet att det handlas med Rhodesia, även om det står andra namn stämplade på varorna. Sveriges tredje största industriområde i dag är inte längre Malmöregionen. Det är São Paulo i militär-diktaturens Brasilien. De svenska kapitalister som moderaterna idealiserar har alltid internationellt hört till fascismens mest entusiastiska anhängare – i Brasilien, i Chile och i andra länder.

Kapitalexporten från Sverige är imperialismens mest markanta uttryck. Den ökar u-ländernas västberoende, den knyter också Sverige allt intimare till västekonomierna. Den undergräver Sveriges neutralitetspolitik och skärper utnyttjandet av folken i tredje världen. Kapitalrörelserna över Sveriges gränser bör därför med kraft angripas.

Den svenska arbetarklassen är föremål för samma utsugning av det svenska kapitalet som den spanska, chilenska, portugisiska, sydafrikanska. Textilkapitalets göranden drabbar både arbetarna i Sjuhäradsbygden och de för sina elementära rättigheter kämpande kvinnorna i Fontainhas. Varvskapitalets dispositioner drabbar Eriksbergsarbetarna lika väl som den portugisiska arbetarklassen. Det är samma förtryck, samma mekanism som verkar. Det finns ett samband mellan arbetslösheten i Sverige och barngravarna i Dimbaza.

Därför måste EEC-beroendet och den privata makten över kapitalrörelserna bekämpas. Därför är också det effektivaste biståndet att främja socialismens frammarsch. Kapitalismen har fört världens folk till randen av den svåraste ekonomiska katastrofen. Socialismen har å sin sida visat att den kan avskaffa svälten. Planekonomin är överlägsen. Den kommer därför att segra.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag tänker göra några noteringar kring en diskussion och ett anförande nyligen här i kammaren. Debatten fördes den 12 december

förra året och gällde extra insatser för de länder som nu plågas av svält och hunger. Anförandet hölls av Birgitta Dahl.

Hennes inlägg om vårt krav på katastrofhjälp till främst Indien och Bangladesh bemöttes effektivt redan i den debatten av Cecilia Nettelbrandt, Billy Olsson, Georg Åberg och andra. Ändå finns det skäl att komma tillbaka till Birgitta Dahls anförande. På sätt och vis var det kanske det märkligaste tal som hölls i riksdagen förra året. I ett viktigt avseende blev hennes inlägg en markering av en avgörande gräns mellan dogmatisk socialism och humanitär liberalism. Den gränsen finns det skäl att resonera om.

Bakgrunden till debatten känner de flesta till. Världen har drabbats av den kanske svåraste hungerkatastrofen under efterkrigstiden. Minst en halv miljard människor lider av allvarlig undernäring. I många länder dör mellan en fjärdedel och en femtedel av barnen innan de blir fem år. Hundratusentals barn får i dag obotliga skador på grund av undernäring, skador som aldrig kan botas längre fram. Tusentals människor dör i akut svält.

Den katastrofen beror på mycket, på torka i årtal i vissa områden, på översvämningar i andra. Den blev värre under ett år, då u-länderna av andra skäl drabbades av nya bördor: bara ökningen av oljepriserna äter upp den samlade u-landshjälpen från västvärlden.

Men medan t. ex. Indien och Bangladesh har drabbats av svåra underskott i sin spannmålsproduktion har bl. a. Sverige fått ett betydande överskott. Vi skulle detta budgetår, 1974/75, kunna nå upp till den hundradel av nationalprodukten vi lovat nå genom att ytterligare 500 milj. kr. används för inköp av spannmål till de människor som drabbats av hungerkatastrofen. Men det förslaget röstade riksdagen nej till. Bara folkpartiet stödde det här i huset – stödet från hundratusentals människor ute i samhället blev däremot den mäktigaste u-hjälpsmanifestationen som någonsin gjorts här i landet.

Debatten den 12 december 1974 verkar nästan osannolik när man i dag noga läser igenom den. Johannes Antonssons mångordiga förklaringar att vi inte nu kan stödja u-länderna mer därför att våra "silos ute i länen är sprängfyllda". Allan Hernelius omtolkningar av utrikesutskottets nej till det liberala kravet. Arne Geijers hån mot de människor som av idealitet sänt in sina namn till riksdagen och krävt ett aktivt bistånd. Sådana var de motiveringar som gjorde att Sverige *inte* ökade sin hjälp med en halv miljard, att Sverige *inte* just nu går in med stora resurser för att rädda de människor som dör, svälter och ohjälpligt skadas av undernäring.

Så lyder de obotfärdigas förhinder. Ansträngda försök att glida förbi det avgörande, motiveringar så krystade att alla begriper att de verkliga skälen inte öppet redovisas.

Låt mig ge Birgitta Dahl det enda erkännandet: hon gick rakt in i en avgörande motsättning i svensk politik. Hennes våldsamma anförande

drog upp en idéskillnad som vi skall återkomma till. Låt mig citera ur fru Dahls tal:

”Jag känner däremot ett behov av att i debatten deklarerar att jag finner denna kampanj så omoralisk och så hycklande att den fyller mig med ursinne. Och jag kan försäkra att det är inget ursinne som leder till att jag vill använda mig av några stora ord och gester. Tvärtom skulle man helst vilja gömma sitt ansikte och undvika alla stora ord.”

Men fru Dahl gömde inte sitt ansikte och undvek inte de stora orden. Längre fram gav hon det här omdömet om oss som i riksdagen sökt ge röst åt de många medborgare som krävt ökat svenskt katastrofbistånd:

”Jag syftar i stället --- på dem som driver denna kampanj, som är kränkande just emot folkopinionen därför att man bedrar den i fråga om det sätt på vilket det skulle gå att avskaffa fattigdomen i världen. Kampanjen är kränkande också mot människorna i u-länderna därför att man vill köpa sig samvetsfrid med en oskickligt genomförd och kort-siktig katastrofhjälp i stället för att diskutera hur vi kan medverka till att avskaffa de orättvisor och orättfärdiga samhällssystem och den världsordning som är anledningen till att så många människor lider nöd och förnedras i världen i dag. --- Enligt min mening kan vi inte köpa oss julfrid genom kortsiktiga och illa genomtänkta katastrofinsatser.”

I en del kommentarer till Birgitta Dahls anförande har man sagt att hon är ganska ensam om sin extremt negativa syn på katastrofbistånd som komplement till vanlig u-hjälp. Om det vore så väl. När hon hållit sitt tal instämde praktiskt taget alla socialdemokratiska riksdagsledamöter som just då var närvarande här i kammaren. Hon fick sålunda öppet stöd av herrar Wikner och Sundgren, fru Sundström och fru Hansson, herrar Larsson i Karlskoga och Konradsson, fru Andersson i Kumla, fröken Sandell, herrar Olsson i Edane och Signell, fru Radesjö och fru Håvik, herr Sörenson, fru Johansson i Uddevalla, herrar Jönsson i Arlöv, Silfverstrand, Gustavsson i Ängelholm, Nilsson i Kristianstad, Bladh, Håkansson i Trelleborg, Hasselgren och Bergman i Göteborg, fru Ohlin, herrar Pettersson i Helsingborg, Nilsson i Växjö och Rosqvist, fru Ludvigsson, herrar Lundgren, Sivert Andersson i Stockholm, Nordberg och Häll, fru Cederqvist och fru Normark, herr Boström, fru Frändås, herr Mathsson i Fagersta, fru Lundblad och herr Hagberg i Örebro.

De instämde alla i fru Dahls anförande. Därmed delar de rimligen hennes principiella syn på katastrofhjälp och u-landsbistånd.

Jag beklagar att Birgitta Dahl, som är i riksdagshuset och i förväg känt till att jag nu tar upp hennes u-landssyn, inte anser sig ha tid att delta i diskussionen. Jag hoppas därför att någon annan av de 30-40 socialdemokratiska riksdagsmän som instämde i fru Dahls anförande anser sig ha möjlighet att komma med något svar. Och jag vill fråga statsrådet Sigurdsen som sitter här i kammaren: delar fru Sigurdsen den u-landssyn som Birgitta Dahl formulerade den 12 december förra året? Kan vi få ett kort svar på den frågan! Kan också fru Sigurdsen ställa sig bakom de åsikter som jag just har refererat?

Folkpartiet har nu åter väckt en motion som begär ytterligare 500 miljoner kronor i u-hjälp för *detta* budgetår. Jag antar att det finns risk för att socialdemokraterna kommer att motsätta sig också den motionen och göra det med bl. a. de skäl som fick sådant överväldigande stöd av den socialdemokratiska riksdagsgruppen för två månader sedan. Därför måste den här debatten föras vidare. Birgitta Dahls anförande är, för att uttrycka sig milt, ohållbart av flera skäl.

För det första: hon angriper katastrofbistånd men prisar den u-hjälp som betyder långsiktiga insatser. Samtidigt stödde hon i december utrikesutskottets majoritetsförslag, som innebar att man tog 100 miljoner kronor *från* den vanliga u-hjälpen och gav *till* livsmedelsköp. Folkpartiets linje var att ingenting skulle tas från den u-hjälp som redan var beslutad utan att man i stället skulle *öka* katastrofbiståndet med en halv miljard. När fru Dahl därför, stödd av alla sina meningsfränder, röstade ner vår reservation var det alltså *de* som minskade de långsiktiga u-hjälpsinsatserna.

För det andra: utan protester från socialdemokratin har den svenska riksdagen tidigare i flera sammanhang anslagit medel till katastrofbistånd. Vi har gjort det i en rad sammanhang ibland efter initiativ från regeringen. Vi har gett katastrofhjälp till Bangladesh, Indien, Indokina, Biafra. Jag har aldrig hört att socialdemokratiska riksdagsmän då motsatt sig de förslagen med ord som att "köpa sig samvetsfrid" och att man "förför och bedrar" engagerade människor.

Dessutom var socialdemokraterna förra våren med på att ytterligare 500 miljoner kronor borde gå till de hårdast drabbade länderna via FN:s katastrofprogram. Det programmet blev försenat. Hur kan det då vara förkastligt att ge samma pengar till samma länder för samma ändamål men via kanaler där insatserna når fram i tid?

För det tredje: när socialdemokrater låtsas att vi liberaler bara är intresserade av att kortsiktigt lindra nöden i världen talar de mot bättre vetande. Den kanske mest utförliga motion som väckts i år här i riksdagen är folkpartiets om vår framtida u-landspolitik. Cecilia Nettelbrandt har redan sammanfattat några av dess huvudlinjer.

Vi visar där på vilka sätt u-hjälp kan långsiktigt bidra till att förändra de samhällen som stödet når. Vi resonerar om tullar och handel, om u-ländernas export och bytesbalans, om befolkningsexplosion och familjeplanering, om utveckling av jordbruket och näringslivet, om utbildning och analfabetism, om jordreformer och klassklyftor, om vår u-hjälps ökning efter det att enprocentsmålet uppnåtts, om hur Sverige skall ge särskilt stöd till länder som bekämpar apartheid, om akuta uppgifter i Sri Lanka, Pakistan, Vietnam och Botswana, om hur fria organisationer i vårt eget land kan bidra till u-hjälp – och mycket, mycket annat.

Den diskussionen kan mycket väl föras samtidigt med en debatt om akut katastrofhjälp. Att påstå att vi måste välja mellan det ena och det andra är att göra våld på verkligheten.

För det fjärde: också den svält som breder ut sig i dag har långsiktiga

verknningar. Insatser mot svälten får därmed också långsiktiga verknningar. Miljoner människor blir nu för alltid mentalt skadade genom bristen på viktiga näringsämnen. Hur skall *de* kunna genomföra de samhällsförändringar som fru Dahl pratar om?

Dessutom blir stöd i katastrofläget en möjlighet för många fattiga länder att fullfölja åtminstone en del av sina långsiktiga utvecklingsplaner. Får man inte stödet kastas ekonomin omkull. Det gäller t. ex. när man bygger bostäder efter en översvämning eller vägar efter en jordbävning eller förebygger översvämningar genom dammar och regleringar av floder.

Viktigare är ändå något annat. Den syn som ligger bakom motståndet mot katastrofhjälp är från liberala utgångspunkter förskräckande. Vi skall alltså *inte* ge mat till de svältande, det är tanken, vi skall i stället ge stöd som kan förändra de samhällen där de svältande lever.

Det är dogmatikens sätt att tänka och vara. *Vi* har ett program för världsordningen – spill inte tid på detaljer och småförbättringar. *Vi* står för den stora förändringen – slösa inte pengar och energi på stegvisa reformer. *Vi* ser mänsklighetens problem i stort – låt inte blicken skymmas av enskilda människor och deras öden.

Och medan vi diskuterar fattigdomens grundläggande orsaker dör hundratusentals människor just i fattigdom. Innan insatser, som kan utplåna svälten, blir effektiva dör och skadas miljoner medmänniskor just i svält. Men att kräva hjälp vid nöd är, för att citera fru Dahls eleganta ordval, att "köpa oss julfrid genom kortsiktiga och illa genomtänkta katastrofinsatser."

Så har socialistiska dogmatiker ofta talat och tänkt. Att hjälpa vid nöd – det är strunt och reaktionärt eftersom det inte handlar om den stora omvälvningen. Och så kommer man i praktiken att för tillfället finna sig i andras lidande bakom sitt eget pansar av doktriner. Det är en likgiltighet för lidandet i nuet som aldrig kan bli liberalismens.

Erik Hjalmar Linder gav för några år sen ut en skrift som hette "Levande liberalism". Den rymmer bland mycket annat en lysande vidräkning med just den hållning som Birgitta Dahl fem år senare skulle ge så slående exempel på. "Det finns två sorters radikalism, två slags vänster", skriver Linder. "Den ena sorten grundar sig direkt på medkänsla för människorna och inlevelse i de missgynnades situation, den andra består av förälskelse i ett system ---."

Och Linder ger några exempel från debatterna om kriminalvård, Biafra och synen på insatser från fria organisationer. Mera tillfälliga och praktiskt motiverade försök att lindra livsomständigheterna för lidande och betryckta, skriver Erik Hjalmar Linder, "är bara 'plåstrade' och 'överslätande' verksamhet, avsedd att beslöja sakliga konflikter och fördröja revolutionen. Resonemanget finns som frö i alla katastrofteorier och alltså även hos Marx. Låt lidandet kulminera så att det äntligen kan bli explosion."

Linder angriper t. ex. det han kallar för "den hårdkokta falangen" i Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering (KRUM). De säger:

”Strunta i delreformerna, i fängelsemurarnas, cellernas, sängarnas och permissionernas beskaffenhet, fastna inte i det humanitära joltet. Gör om hela samhället i stället så blir kriminaliteten inget problem! Begagna missnöjet och lidandet som en murbräcka, men offra i övrigt ingen onödig energi på plåster.”

Erik Hjalmar Linders dom över en sådan hållning tror jag kan sammanfatta den livssyn som är liberalismens och folkpartiets:

”Det är underligt att debattörerna själva inte förnimmer den oerhörda cynismen i detta sätt att resonera. Verkligheten och människorna sviks för en ritning av en oviss framtid. Allt som kan göra livet lättare, allt som har med omedelbara livsvärden att göra, bagatelliseras och föraktas. Det enda som betyder något är den stora visionen, vreden, kampen. Och så begås i princip ett brott som i råhet överträffar all sentimentalitet i världen.

För den liberala vänstern i Sverige torde det alltså vara självklart att politik skall grundas på humanitet och att humaniteten inte får förlora sin omedelbara kontakt med livet. Det är en form av kärleken till nästan.”

Så långt Erik Hjalmar Linder i ”Levande liberalism”. Hans allmänna ord om humanitetens villkor blir också en del av vårt svar till Birgitta Dahl och till dem som delar hennes förakt för katastrofhjälp till tredje världen. Vi kommer att fullfölja vårt arbete *både* för långsiktig och ökad u-hjälp *och* för omedelbara insatser i särskilt svåra lägen. Vi avvisar med skärpa de falska motsättningar som dogmatiska socialister vill prångla ut i debatten. För liberalismen i Sverige är det, med Erik Hjalmar Linders ord, alltså självklart att ”politik skall grundas på humanitet och att humaniteten inte får förlora sin omedelbara kontakt med livet”.

I detta anförande instämde herr Löfgren (fp).

Fru AF UGGLAS (m):

Herr talman! Herr Ahlmark har ställt många frågor, men det tycks inte vara någon som just nu är beredd att svara på dem. Någon form av kommentar kan kanske jag göra.

Jag tycker att det finns ett olustigt inslag i de senaste månadernas biståndsdebatt, och det är tävlan i biståndsvilja. Herr Helén gladdade sig t. ex. i går åt att centern äntligen tycktes ha sett ljuset och nu tågade i folkpartiets fotspår. Och fru Nettelbrandt och herr Ahlmark har i sina inlägg här i dag som väntat inte låtit någon sväva i okunnighet om folkpartiets roll som högsta budgivare. Fru Fredgardh tycker illa om att centern beskrives som efterslänrare.

Är det inte dags för litet ödmjukhet och samförstånd i den svenska biståndspolitikerna? Har inte de senaste årens utveckling i u-länderna och den senaste tidens händelser i svältländerna visat att det återigen är tid att diskutera den svenska utvecklingshjälps innehåll och utformning. När hjälpen fram till dem som bäst behöver den? Hungerkatastroferna i allt fler u-länder sätter regeringens politisering av den svenska u-hjälpen

i obarmhärtig belysning. Vi hjälper rika u-länder som Cuba och satsar en miljard på ett industriprojekt i Nordvietnam, men vi har väldigt svårt för att få i väg mat och annan undsättning till de mest nödlidande. Det finns 32 s. k. mest drabbade u-länder i världen. Humaniteten kräver att det svenska biståndet inriktas på att i första hand hjälpa dessa länder. Det är en linje som vi inom moderata samlingspartiet länge drivit. Fru Nettelbrandt, som tidigare i dag inte tyckte sig finna några långsiktiga program för den svenska biståndspolitiken, tillrådes läsa moderata samlingspartiets partimotioner i frågan.

Livsmedelskonferensen i Rom producerade ett aktionsprogram mot världssvälten. Dess rekommendationer tål att även följas upp i svensk biståndspolitik. Vi måste kraftigt öka vårt stöd till jordbrukssektorn i u-länderna, vi måste öka vår möjlighet att bistå i katastrofsituationer och vi måste inrikta vår u-hjälp på de fattigaste länderna.

När vår u-hjälp fram? Utsända medarbetare från svenska tidningar konstaterar att åtminstone den hjälp som kanaliseras genom Lutherhjälpen, Rädda barnen och Röda korset når fram.

Utvecklingen i u-länderna under de senaste åren har understrukt de enskilda organisationernas vitala roll i hjälparbetet. Vem slog först larm om hungerkatastrofen i Wollo? Jo, en läkare knuten till Rädda barnen. Och vilka når de svältande med mat i kaosets Bangladesh? Och vilka är på väg att rehabilitera en hel befolkning i Wollo i Etiopien?

Regeringen har under de gångna åren intagit en minst sagt sval attityd till de enskilda organisationerna. Man har inte velat lära av deras erfarenheter eller ta deras tjänster i anspråk. År efter år har vi från moderat håll motionerat i denna riksdag om större statsanslag till de enskilda organisationernas verksamhet. I dag verkar en omsvängning att vara på gång inom SIDA. En rapport har utarbetats som behandlar de mest eftersatta gruppernas situation i u-länderna. Rapporten kommer till slutsatsen att det är de enskilda hjälporganisationerna som gör de största insatserna för dessa grupper. Jag menar att det nu är hög tid att samarbetet med de enskilda organisationerna kraftigt byggs ut. Vi måste i högre grad använda oss av de effektiva kanaler till de fattigaste som de enskilda organisationerna utgör.

Herr talman! Statsrådet Sigurdsen befinner sig i denna kammare, och kanske kan jag nu få det svar på den enkla fråga som jag hade hoppats få i frågestunden i morse. Min fråga är föranledd av ett anförande som statssekreterare Klackenberg höll inför UNDP:s styrelsemöte för några veckor sedan. Herr Klackenberg krävde då – med oantastlig logik – att UNDP:s hjälpverksamhet borde avse hela befolkningen i Sydvietnam. Att någon politisk lösning på konflikten ännu inte uppnåtts är inget skäl för UNDP att lämna ensidigt stöd till den ena av parterna, förklarade herr Klackenberg. Min fråga till fru Sigurdsen är mycket enkel:

Anser statsrådet att samma princip som herr Klackenberg förfäktar i FN även bör gälla svenskt bistånd till Sydvietnam?

Bakgrunden till min fråga är naturligtvis den att denna kammare upp-

repade gånger förklarat att svensk hjälp till det krigshärjade Vietnam bör avse befolkningen i hela Vietnam, nord som syd, och i syd såväl de av PRR som av Saigon kontrollerade områdena. Regeringen har år efter år låtit bli att efterkomma denna begäran. Hjälpens har varit ensidigt inriktad på nordsidan.

Herr talman! Passar den i FN-sammanhang av statssekreterare Klackenbergs hävdade rättvisprincipen inte Sverige?

Fru tredje vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Visst har jag observerat att det har kommit inte bara en utan flera motioner, fru af Ugglas. De har dessutom ett värdefullt innehåll av långsiktig karaktär, jag vill inte förneka det. Men det jag sade i mitt första inlägg var att jag inte har upptäckt att någon av dem som talade för detta under decemberdebatten har kommit med någon motion som förenar kravet på långsiktiga åtgärder med en vilja att också hålla löftet om enprocentsmålet. Det är alltså fortfarande en skillnad på 500 miljoner, och den är inte oväsentlig.

Fru af Ugglas sade något om högsta budgivningen. I mitt parti har vi drivit dessa frågor under en lång följd av år. Det har inte varit nämnvärt populärt tidigare. Men man har fått en växande opinion hos svenska folket för kravet på att ge till u-länderna. Det märkliga är att när den opinionen verkligen visade sig särskilt stark och manifesterades såsom den gjorde här före jul, då har det plötsligt blivit skumt och fullt att fortsätta att driva samma krav som vi har gjort tidigare.

Vi kommer inte att ändra oss därför att vi har fått en så stark uppslutning från kristna och ideella organisationer, av olika slag.

Sedan är det självklart att vi skall fortsätta att diskutera vart hjälpen kommer, om den når fram. Men jag sade redan tidigare – om fru af Ugglas lyssnade på det – att det är viktigt att effektiviteten och kontrollen är sådan att hjälpen verkligen når fram. Och det är givet att vi när vi kommer till en mer ingående debatt i dessa frågor också skall diskutera till vilka länder biståndet skall gå.

Men det är likadant här som när det gäller katastrofhjälp eller långsiktig hjälp – det finns ingen konflikt häremellan. Det ena utesluter inte det andra. Det är nödvändigt med bådadera.

Fru FREDGARDH (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru af Ugglas efterlyser en annan ton och en annan anda i biståndsdebatten. För oss i centern är inte något inrikes partipolitiskt käbbel det väsentliga, men vi förbehåller oss rätten att tillbakavisa beskyllningar och lägga fram fakta. För övrigt är för oss det väsentliga debatten om den målsättning som Sveriges bistånd skall ha. Här vill vi ha en förnyelse mot den bakgrunden att 20 års bistånd inte har gett det resultat som är önskvärt, inte medfört de framsteg som verkligen borde ha blivit följden av så mycket ansträngningar, kraft och pengar som har lagts ned.

Här gäller att själva systemet för bistånd måste sättas under omprövning och debatt. Det hittillsvarande systemet har, som jag underströk i mitt tidigare anförande, endast lett till att klyftorna mellan rika och fattiga har ökat också inom de fattiga länderna. Även moderaterna är välkomna att delta i den debatten.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har sagt det viktiga om fru af Ugglas egendomliga inledning till sitt anförande. Fru af Ugglas säger att folkpartiet är stolt över att vara högsta "budgivare" – ungefär som om det här var något slags auktion. Det verkar ibland som om man i moderata samlingspartiet inte har fattat vad det handlade om i december och fortfarande handlar om i den motion som folkpartiet nu har väckt: att omedelbart besluta om 500 miljoner till livsmedelsinköp. Vad det handlar om är ju att vi har ett stort spannmålsöverskott hos oss i Sverige och att man har ett våldsamt spannmålsunderskott i de svältande länderna. Vi kan hjälpa *nu* genom att besluta nu om ökad u-hjälp. Och när vi gör det når vi upp till det enprocentsmål som en gång också moderaterna var överens om skulle uppnås budgetåret 1974/75.

Nu tar fru af Ugglas sin tillflykt till ett vanligt konservativt grepp. Hon säger: skulle man inte kunna visa mer av "ödmjukhet och samförstånd" i stället för att kritisera varandra när vi har olika mening. Det är väldigt vanligt när det är stora motsättningar i en fråga, att man från konservativt håll då rusar fram och säger: låt oss vara ödmjuka, låt oss försöka samlas. I stället för att ta upp det argument som striden och saken gäller.

Så var det en gång i tiden då man från de progressiva krafterna här i landet skulle driva fram en aktiv socialpolitik för att få bort fattigdomen ur det svenska samhället. Kan vi inte vara litet ödmjuka inför de stora uppgifterna, sade högern. Kan vi inte visa litet mera samförstånd? Kan man inte låta bli att kritisera högerkrafterna? Så sade man till liberalerna i andra kammaren.

Och i dag: om vissa sviker det enprocentsmål som vi var överens om, varför skall vi liberaler tåga om det? Om vissa vägrar samförstånd om det löfte som vi gemensamt slog fast, varför skall vi liberaler låta bli att kritisera dem som sviker då? Kan fru af Ugglas tala om det för oss?

Fru AF UGGLAS (m) kort genmäle:

Herr talman! I vår partimotion – detta riktar jag särskilt till fru Nettelbrandt – föreslår vi att u-hjälpen nästa budgetår skall öka med 760 milj. kr. Hade folkpartiet varit ensamt om att driva u-hjälpsfrågorna tror jag inte att vi i dag skulle haft den stora enighet som vi har om att u-hjälpen nästa budgetår skall uppgå till nästan tre miljarder kronor. Det är ingen så helt liten siffra ur det svenska folkhushållets synpunkt.

Herr Ahlmark tycker att mitt resonemang är konservativt när jag talar

om samförstånd och ödmjukhet. Men vad är det vi ständigt hör från de liberala bänkarna i dag om inte uttalanden som innebär krav på samförstånd med regeringen!

Fru tredje vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kvar står fortfarande en skillnad – alldeles oavsett vad som står i den moderata motionen – på 500 milj. kr. Hur man än räknar finns det 500 milj. kr. mindre för innevarande budgetår än vi allesammans har varit med om att lova under sju år i följd.

Att bryta sina löften kan väl ändå inte kallas för att vara ödmjuk? Jag vet inte hur vi använder vårt språk om vi sätter likhetstecken där. Att vilja hålla löften och att påminna andra, som också har gett dem, om att det är snyggt att hålla löften, tycker jag inte är motsatsen till ödmjukhet.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru af Ugglas har alldeles rätt på *en* punkt. Hon sade: om folkpartiet hade varit ensamt i sitt krav på ökad u-hjälp hade vi inte fått ökningen under nästa budgetår, alltså 1975/76. Det är sant.

Folkpartiet har i sitt arbete för ett ökat bistånd haft ett mycket stort, intensivt och snabbt växande stöd av stora medborgargrupper utanför det här huset. Vi fick under tre fyra dagar i december förra året till den här riksdagen namn insända från enskilda människor – ungefär 250 000 – som krävde ett snabbt beslut om att det svenska veteöverskottet skulle gå till de länder som lever i akut svält och hunger just nu. Opinionsundersökningar visar att stödet för en ökad u-landshjälp har vuxit under det senaste året.

Det är därför sant att det inte skulle gått så bra om vi liberaler hade varit ensamma. Men vi har haft stöd av många kristna samfund, av mängder av ungdomsgrupper och av en stor ideellt intresserad opinion här i landet, som kräver mer solidaritet mellan nationerna.

”Ödmjukhet och samförstånd” – fru af Ugglas försöker i sin argumentnöd göra en utflykt till Haga. Det skall inte lyckas! Om man vill ha uppgörelse och samförstånd för förbättringar och reformer är det en sak. Men vad fru af Ugglas krävde var samförstånd om att tåga om att ett löfte bryts. Det är det vi kritiserar: att de andra partierna vägrar stå för målsättningen av enprocentsmålet skulle vara uppnått 1974/75.

Om detta kan man inte få samförstånd. Och att då när det blir en diskussion och strid om det, kräva ödmjukhet och att man inte skall tala om saken, det är äkta konservatism – att begrava viktiga skillnader i det svenska samhället genom konstlad enighet.

Fru AF UGGLAS (m) kort genmäle:

Herr talman! Återigen till herr Ahlmark: det är lyckligt att inte endast folkpartiets väljare önskar ökad u-hjälp.

Till fru Nettelbrandt: det är rätt att skillnaden på 500 milj. kr. står

kvar fram till juni i år. Reservationsanslaget hos SIDA är över en miljard kronor – alltså medel som SIDA ännu inte får i väg till u-länderna.

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Jag vill till att börja med ta detta tillfälle i akt att meddela det beslut som regeringen i dag har fattat med anledning av det beslut riksdagen fattade den 12 december – vilket ledde till att vi den 30 december gav SIDA i uppdrag att göra en upphandling av vete för de 100 milj. kr. som det var fråga om.

Regeringen har alltså i dag beslutat om leveranser av 90 000 ton vete till u-länder med livsmedelsbrist. Det innebär att Indien får 30 000 ton, Bangladesh 15 000 ton, Moçambique 20 000 ton, Pakistan 10 000 ton, Sri Lanka 10 000 ton samt Somalia 5 000 ton vete.

Jag vill också i det sammanhanget informera kammaren om att det svenska biståndet i form av vete under innevarande budgetår sammanlagt beräknas uppgå till 275 000 ton till ett värde av närmare 300 milj. kr. Av detta lämnas 35 000 ton som bidrag till internationella livsmedelsprogram.

Några ord med anledning av den debatt som förs här i dag. Talarna har där kommit in på långsiktigt eller kortsiktigt bistånd. Fru Nettelbrandt har sagt att det inte finns någon konflikt mellan kortsiktig och långsiktig hjälp. Det gör det naturligtvis inte utifrån de utgångspunkter som fru Nettelbrandt företräder. Det är klart att man i de här sammanhangen med den svåra situationen ute i världen inför ögonen först och främst kan tänka på den kortsiktiga hjälpen, hjälpen till de svältande människorna. Men det är också fråga om fördelningen av kortsiktigt och långsiktigt bistånd. Även om vi gav alla de 2 860 000 000 kr. som föreslås för nästa budgetår till kortsiktig hjälp, skulle vi inte kunna hjälpa alla världens svältande människor, alla människor som lider nöd. Ibland får man den uppfattningen av den svenska debatten att bara vi hjälper och ger dessa pengar klarar vi av all den här nöden.

Herr Ahlmark talar om förakt för katastrofhjälp, han talar om att någon anser att katastrofhjälp är strunt och reaktionärt. Han riktar frågan till mig om jag kan ställa mig bakom den principiella syn som fru Dahl i en tidigare debatt här har utvecklat. Man brukar ibland säga till politiker: Varför kan ni inte svara ja eller nej på frågor? Jag tror att vi alla politiker är på det klara med att det inte alltid går att svara ja eller nej på frågor. Det var många som instämde i fru Dahls anförande i december. Det var också många som instämde i Torsten Nilssons anförande som angav samma principiella syn som Birgitta Dahl hade på de här frågorna. Jag tror att det är nödvändigt att den allra största delen av vårt utvecklingsbistånd inriktas på den långsiktiga utvecklingen. Jag tror också att det är väldigt viktigt att vi följer de riktlinjer som riksdagen har slagit fast, nämligen att vi i första hand skall ge vår hjälp till de länder som själva strävar efter ekonomisk och social utjämning. Jag vill här återge några ord ur en studie som några författare gjort på uppdrag av Världs-

Nr 17

Torsdagen den
6 februari 1975

---

*Allmänpolitisk
debatt*

banken, vilken annars i många stycken kritiseras. Man säger där att det gäller att ändra u-hjälpens inriktning klarare mot åtgärder för att eliminera fattigdom och ge bistånd till länder och program som strävar efter att förena omfördelning av resurser och tillväxt. Som topprioritering skulle detta innebära att mycket klarare förtur skulle ges till länder vars utvecklingspolitiska strävanden visade en klar och effektiv inriktning på att hjälpa de fattiga.

Till detta vill jag koppla vad herr Turesson sade. Han sade att vi bör lära av vad som skett i vårt land under 150 år och att vi också hade en fattigdom så långt tillbaka i tiden. Ja, och vi var säkert hjälpta i många sammanhang genom nödutspisningar av olika slag som sattes in mot den akuta fattigdomen. Men vad jag vill lägga in i herr Turessons yttrande, och som han kanske inte själv tänkte på, är att människorna här i landet har slagit sig samman, att de människor, arbetarna, som drabbades av fattigdomen har genom ett målmedvetet fackligt och politiskt arbete förändrat strukturen i samhället, så att i dag flertalet lever på en annan nivå. Vi har alltså gått ifrån fattigdomssamhället till ett välfärdssamhälle, även om det fortfarande har sina fläckar. Det är genom ett utvecklingsarbete på sikt som vi har nått dit vi är i dag, och jag tror att också u-länderna når en bättre utveckling genom att själva arbeta för en förändring.

Jag tycker alltså att det är viktigt att den långsiktiga hjälpen ges hög prioritet inom vårt utvecklingssamarbete.

Sedan bara några ord till fru af Ugglas. Jag kommer att på tisdag – vilket jag utgår från att fru af Ugglas har fått besked om – svara på den fråga hon har ställt. Jag hade varit beredd att svara på den i dag, men jag har av kammarkansliet fått veta att det inte finns utrymme för det. Jag återkommer därför på tisdag.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är utmärkt att regeringen i dag beslutat att leverera ytterligare 90 000 ton vete. Hade man följt den reservation som folkpartiet stod bakom den 12 december, så hade regeringen i dag kunnat besluta inköpa ytterligare 300 000–400 000 ton spannmål för att sända till de svältande. Det var och är skillnaden mellan de båda linjerna.

Jag vill fråga statsrådet Sigurdsen: har ni nu för gott avskrivit möjligheten att uppnå enprocentsmålet för u-landshjälpen under budgetåret 1974/75? Kommer regeringen under de veckor som ligger framför oss med någon proposition om en ökning av katastrofbiståndet (eller annan u-hjälp) under det budgetår som vi nu lever i?

Jag ställde frågan till fru Sigurdsen, om hon kunde ställa sig bakom Birgitta Dahls principiella hållning till katastrofhjälp. Jag är tacksam för att hon använde tillfället att svara. Jag är mindre tacksam för oklarheten i det svar hon gav. Hon sade ju att man varken kan svara ja eller nej på en sådan fråga.

Det är klart att man kan. Om en ledamot av riksdagen säger att den

kampanj som vi drev i slutet av förra året är "kränkande just emot folkopinionen därför att man bedrar den i fråga om det sätt på vilket det skulle gå att avskaffa fattigdomen i världen", om hon säger att man vill "köpa sig samvetsfrid med en oskickligt genomförd och kortsiktig katastrofhjälp", kan man naturligtvis ha en mening. Står man för sådana formuleringar och en sådan principsyn eller inte?

Men fru Sigurdsen vill undvika ett ställningstagande på den här punkten. Hon säger att katastrofhjälpen aldrig kan bli det helt avgörande. Naturligtvis inte. Vem har sagt det? I den tjocka motion som vi från folkpartiet har lämnat in talar vi om en rad långsiktiga åtgärder. Både fru Nettelbrandt och jag har i den här debatten sammanfattat några av problemen.

Fru Sigurdsen säger då: vi kan ändå aldrig hjälpa *alla* fattiga med katastrofhjälp. Naturligtvis inte. Vi kanske inte kan hjälpa ens mer än en mycket liten del. Men det får väl aldrig bli ett skäl mot utbyggd u-hjälp att man inte kan hjälpa alla lidande människor. Det skulle i så fall vara ett skäl också mot den mera långsiktiga u-hjälpen.

Dessutom blir jag litet orolig när både fru Dahl och fru Sigurdsen talar om en motsättning mellan katastrofbistånd och långsiktig u-hjälp. Om människor hungrar och går under i en svältkatastrof hjälper det dem inte alls att vi här i Stockholm sitter och planerar för en långsiktig u-hjälp. De måste ju överleva för att få del av verkningarna av den u-landspolitik som vi hoppas på.

Därför menar jag att som komplement till den vanliga u-hjälpen är en snabb och ordentlig satsning på spannmålssändningar till de hungrande länderna en nödvändighet i det läge som världen befinner sig i i dag.

Herr TURESSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av fru Sigurdsens apostrofering av en del av vad jag sade i mitt anförande vill jag framhålla att vad jag önskade visa genom exemplet från den svenska utvecklingen var att en nödvändig hävstång för att lyfta människor ur fattigdom till välstånd är att de kan komma in i en värdeskapande produktion. Det hade, som jag sade, utländska investeringar och utländskt kapital till en början hjälpt till med i det svenska samhället.

Det är naturligtvis riktigt, som fru Sigurdsen säger, att en sammanlutning av de människor som arbetade i produktionen hade stor betydelse för samhällets utveckling – det skall vi inte på något sätt underskatta. Men förutsättningen för att de skulle ha anledning att sammansluta sig var ju att de hade ett arbete. Det är därav jag drar slutsatsen att den ekonomiska utvecklingen går före den politiska och sociala.

Fru AF UGGLAS (m) kort genmäle:

Herr talman! Inget hindrar naturligtvis statsrådet Sigurdsen att ge sitt svar till mig i debatten här i dag. Men vill inte statsrådet det, skall jag inte pressa frågan.

Fru tredje vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ahlmark har redan bemött statsrådet Sigurdson, men jag vill anföra en enda synpunkt därtill.

Jag tror ändå inte att vi kan anklaga någon i denna kammare för att sväva så i det blå att man skulle inbilla sig att Sverige ensamt klarar av vare sig katastrofhjälp eller någon långsiktig hjälp. Som herr Ahlmark säger måste fru Sigurdsons anmärkning i samma omfattning gälla den långsiktiga hjälpen. Jag tror inte ens att statsrådet vill anklaga någon här för att vara så orealistisk.

Men jag vill fråga statsrådet: Har det inte i FN, i olika internationella sammanhang någon betydelse för andra länder vad ett land som Sverige gör i sådana här frågor? Är det inte så att man tvärtom, inte minst från regeringens sida, vill ta på sig att vara just ett världssamvete och i olika sammanhang vill gå i täten ut på det internationella fältet? Mot den bakgrunden är det också särskilt viktigt vad Sverige gör för att dra andra med sig till ökade insatser för att både klara av katastrofhjälpen och tillgodose de långsiktiga behoven.

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Jag vill bara kort svara att jag tror att det har – och har haft – stor betydelse vad Sverige gör. I detta sammanhang vill jag erinra om att Sverige, Norge och Holland är de enda industriländer som når upp till det av FN fastlagda målet – att 1975 utbetala 0,7 % av brutonationalprodukten i bistånd.

Jag tror alltså att det har betydelse vad Sverige gör internationellt, och jag anser även att Sverige är ett föredöme och att vi därför har det goda anseende som vi har.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker nog att fru Sigurdson, när hon ändå gav sig upp i debatten, borde ha svarat på den helt avgörande fråga som fortfarande hänger över den här diskussionen: kommer enprocentsmålet för u-landshjälp att uppnås under det år som riksdagen har beslutat och alla partier varit överens om, alltså innevarande budgetår, 1974/75?

Från socialdemokratisk sida har det här under den allmänpolitiska debatten uttryckts förhoppningar om att det kanske kommer initiativ som gör att vi detta budgetår kan nå upp till enprocentsmålet. Jag har ställt frågan till fru Sigurdson, och jag gör det än en gång: har de rätt att hoppas som tror att regeringen under de kommande veckorna skall lägga fram en proposition om en ökning av u-landshjälpen under detta budgetår?

Eller skall de sluta hoppas på ett sådant regeringsinitiativ? Kan vi få ett svar på denna enkla fråga i den här debatten?

Fru tredje vice talmannen NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! I populärdebatten långt ute på fältet brukar ibland synpunkter av det där slaget komma fram, att vi från vårt lilla land ju i alla fall inte kan klara hela det här världsomspännande problemet. Men jag hade kanske inte väntat mig att de skulle föras fram på ett seriöst sätt från landets biståndsminister. Därför är det värdefullt att biståndsministern nu har klarlagt saken och att vi kan utgå från att argument av den typen inte kommer tillbaka. Vi kan alltså diskutera de olika hjälpåtgärderna utan att från biståndsministerns sida som ett motargument få höra att Sverige ändå inte kan greppa det hela.

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! I går svarade finansministern på en enkel fråga och hänvisade till finansplanen för att man skulle få ett besked. Som svar på den fråga herr Ahlmark ställt till mig vill jag hänvisa till budgetpropositionen, där det står att anslagen för internationellt utvecklingssamarbete kommer att motsvara 1 % av bruttonationalprodukten. Vi når alltså det målet budgetåret 1975/76.

Det är det förslag som regeringen har presenterat. Sedan återstår att se vad riksdagen kommer att besluta.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! "Ingenting är så bra som när det skall ändras." Det är ett gammalt talesätt som många av oss haft anledning att begrunda då och då. En del inlägg i höstens skoldebatt har gjort att man osökt kommit att tänka på det igen. I första ledet bland dem som hårdast angripit förslagen för en bättre skolmiljö har man nämligen funnit dem som flitigast utmålat det eländiga tillståndet i skolan.

I den här kammaren har mycken kritik riktats mot arbetsförhållandena i skolan. Många gånger har den varit starkt överdriven. Enstaka händelser och undersökningar har på ett orimligt sätt blåsts upp till generellt giltiga sanningar. Kritikerna har också haft lätt att bortse från de stora insatser som många hängivet arbetande lärare – i kamp mot yttre svårigheter – gjort. Men bortom alla överdrifter och polemiska svartmålningar har det funnits en gemensam oro – över partigränserna – för situationen på många håll inom skolan. Den har bl. a. gällt brister i elevernas grundläggande kunskaper och färdigheter, påtaglig skoltrötthet hos en stor grupp elever och möjligheterna att trygga de svaga elevernas rätt till en bra och meningsfull utbildning.

För flertalet människor har problemen i skolan inte framstått som en bekräftelse på att det varit något fel på skolreformerna. Tvärtom har man i hög grad slutit upp bakom syftet med dem: bra utbildningsmöjligheter för alla och större social rättvisa. Men samtidigt har det varit uppenbart för de flesta att man ännu inte uppnått vad man hoppats. Målen för den nya skolan har inte fullt ut förmått att ge alla unga en bättre utbildning. Därför har det här i riksdagen och på många andra

håll funnits en påtaglig vilja att försöka komma till rätta med problemen. Ett uttryck för det är statsutskottets uttalande från år 1970 om bristerna i skolans arbetsmiljö.

Men det har också funnits en insikt om att problemen i skolan inte kan lösas med armarna i kors eller genom att gå tillbaka till ett gammalt skolsystem med dess inbyggda orättvisor och sociala klyftor. En bättre skola kräver att man är beredd att gå vidare på reformvägen, är beredd att fortlöpande ompröva studieorganisation, undervisningsmetoder och utbildningsinnehåll. Det var utgångspunkten för folkpartiet när vi våren 1973 presenterade ett program med förslag till en rad åtgärder för att förbättra skolmiljön – mindre undervisningsgrupper och större flexibilitet, ökat utrymme för praktiska inslag på högstadiet, bättre möjligheter för lärarna att fullfölja sin elevvårdande uppgift, stärkt färdighetsträning, bättre resurser osv. Det är också från den utgångspunkten som förslagen från SIA skall bedömas.

Låt mig då först konstatera: SIA kom till som ett resultat av samlade ansträngningar från riksdagens och lärarorganisationernas sida. Bakgrunden var den som jag här tecknat: "en allvarlig oro för bristerna i skolans arbetsmiljö". Utredningen har bestått av företrädare för fyra av riksdagspartierna. Dessutom har lärarorganisationerna genom sina ordförande deltagit i arbetet på ett sätt som i realiteten givit dem ställning som fullvärdiga ledamöter. SIA har således haft en mycket bred förankring.

Den som vill kritisera utredningen har en lätt uppgift. Utredningen har använt sig av ett språk som gör den otillgänglig för många människor, och betänkandet har ett omfång som tvingar de flesta att bilda sig en uppfattning via sammanfattningar. Utredningen är utomordentligt vag i många av sina förslag. Den uppträder med pretentioner som de faktiska förslagen knappast lever upp till.

Men det väsentliga är inte formen utan innehållet. Kommer förslagen från SIA att bidra till att utveckla skolan så att alla elever får en bra utbildning och kan uppleva skolgången som meningsfull? Det är svaret på den frågan som avgör domen över utredningen, inte brister till det yttre.

Om man anlägger det perspektivet, tycker jag för egen del att förslaget från SIA i sina huvuddrag kan tjäna som en god grund för fortsatta diskussioner. Jag vill då peka på framför allt tre punkter i förslaget:

Från folkpartiets sida har vi länge hävdats att en första förutsättning för en bättre skolmiljö är, att man lokalt inom skolan får ordentliga möjligheter att själv utforma insatserna. De som står problemen nära – lärare, föräldrar, elever, skolstyrelser – kan bäst avgöra vilka åtgärder som är lämpligast och hur resurserna bäst skall utnyttjas. Genom att beslutsbefogenheterna decentraliseras kan skolans verksamhet bättre anpassas efter lokala förhållanden och elevernas behov och intressen. Det är därför bra att större flexibilitet och ökat lokalt inflytande är något av en huvudlinje i SIA-förslaget.

Mindre undervisningsgrupper är nödvändiga för att undervisningen

skall kunna utformas med hänsyn till elevernas olikartade förutsättningar. I små undervisningsgrupper har elever och lärare goda möjligheter att lära känna varandra, och med en särskild klassföreståndare underlättas kontakten mellan skolan och hemmet. Med en friare resursanvändning blir det möjligt att förverkliga kravet på mindre klasser utan oöverstigliga kostnader.

Skolan måste känna ett ansvar för eleverna även utanför klassrummets fyra väggar. För många föräldrar är sysslolösheten och bristen på tillsyn av eleverna under håltimmar och i väntan på skolskjutsen en källa till oro. Med SIA:s förslag om fasta tider för skolarbetet bör den kunna undanröjas. Det ger skolan ett uttalat ansvar för eleverna under hela den tid som de vistas i den och en skyldighet att erbjuda dem andra aktiviteter vid sidan av lektionerna. Ett sådant vidgat ansvar för skolan kan komma till stånd utan att skoldagen behöver förlängas ytterligare.

Detta innebär inte att allt vad SIA föreslår är klokt och bra eller ens tillräckligt. Det finns en del brister och utrymme för kompletteringar. Jag skall nöja mig med att peka på en: de idéburna folkrörelsernas möjligheter att få utrymme för sitt viktiga arbete bland barn och ungdom. Linnea Hörlén kommer senare att beröra den frågan. Men svagheterna i SIA-förslaget är knappast fler eller större än att de – med litet samarbetsvilja från regeringens sida – bör kunna rättas till under vägen fram till ett riksdagsbeslut.

Med detta vill jag också säga att det enligt min mening inte finns grund för den typ av svartmålningar av utredningen som exempelvis krafter inom moderata samlingspartiet ägnar sig åt. Det vore naturligt och bra för den svenska skolan om de politiska partierna såg den häftiga debatten kring SIA som en utmaning att få till stånd en bra och konstruktiv skoldebatt, inte som ett tillfälle att locka till sig några marginalväljare. Så har vi sett det från folkpartiets sida, och så har man uppenbarligen sett det också på andra håll. På olika nivåer har man försökt medverka till att skingra de värsta missförstånden och fördomarna kring SIA. Man har inte dolt sina kritiska synpunkter, men man har grundat dem på en korrekt bild av vad utredningen föreslår.

Tyvärre gäller det inte ledande kretsar inom moderata samlingspartiet. För dem blev frestelsen för stor. Inför möjligheten att fånga några röster i ett upphetsat debattläge kunde man inte stå emot. Det gällde att ta vara på tillfället. Därför fick den egna representanten i SIA schavottera. Och det står naturligtvis moderata samlingspartiet fritt att göra så. Men det leder knappast till en mer konstruktiv skoldebatt.

Herr talman! SIA tillsattes år 1970. Dess förslag kommer att bli föremål för riksdagsbeslut tidigast våren 1976 och eventuella åtgärder träda i kraft med början läsåret 1976/77, dvs. drygt sju år efter det att statsutskottet uttalade sin oro över bristerna i skolans arbetsmiljö. Den alltför långa tidsutdräkten mellan det att ett problem konstateras och att åtgärder vidtas är i sig ett av de viktigaste skälen för att beslutsfunktionerna inom skolväsendet skall decentraliseras.

Det akuta läget i många skolor inte minst i storstadsområdena gör emellertid att det inte i längden går att skjuta problemen framför sig, särskilt inte om man samtidigt har en betydande undersysselsättning bland lärarna. Hösten 1973 beviljade riksdagen 15 milj. kr. till särskilda åtgärder på skolområdet. Det skedde efter initiativ från bl. a. lärarorganisationerna. I fjol höjdes anslaget till 30 milj. kr.

Ett anslag av denna karaktär är betydelsefullt och ligger väl i linje med SIA:s förslag om decentralisering och flexibilitet. Genom en extra resursförstärkning kan man uppnå väsentliga förbättringar i skolan, särskilt om insatserna koncentreras till skolor och områden med de största problemen. Erfarenheterna av detta Bidrag till särskilda stödåtgärder är mycket goda. Alla personalkategorier vid de skolor som tilldelats medel anser att detta är det bästa som hänt i skolan på länge, och de resultat som kunnat visas upp är imponerande. Det är därför viktigt att de påbörjade insatserna fullföljs i avvaktan på ställningstagandena till SIA.

I en gemensam motion till årets riksdag föreslår folkpartiet och centerpartiet att anslaget till särskilda stödåtgärder på skolans område för nästa år höjs till 50 milj. kr. Vi har inte kunnat förstå den njugghet som utbildningsdepartementet visat på den här punkten. Redan innevarande år har ju kommunerna sökt bidrag till ett belopp som är mer än dubbelt så stort som vad som står till förfogande. Det finns ingen anledning att tro att intresset skulle vara mindre nästa år. Tvärtom! Jag hoppas därför att samtliga partier i utbildningsutskottet skall kunna samlas till en ordentlig höjning av anslaget, till fördel för en bättre skolmiljö.

Avslutningsvis vill jag med några ord beröra förhållandena inom den högre utbildningen. Längre fram i vår kommer ju riksdagen att lå en särskild proposition om den framtida högskoleorganisationen. Men visioner in i framtiden får inte leda till att problemen i nuet glöms bort.

Under en lång följd av år har den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen varit satt på undantag. Tillskotten av anslag och nya tjänster har varit små. Därför lade folkpartiet förra året fram ett konkret förslag till utbyggnadsprogram. I årets budgetproposition har vi delvis blivit hönhörda genom de förstärkningar som görs i fråga om den humanistiska forskningen. Däremot fortsätter snålhetens kalla stjärna att lysa över den samhällsvetenskapliga forskningen. Från folkpartiets sida har vi till årets riksdag framlagt förslag som gör det möjligt att ändra också på detta förhållande.

Från regeringens sida hyser man utpräglad motvilja mot att inrätta fasta forskartjänster. I stället prioriteras anslag till forskarråd och till tidsbegränsade tjänster. Det är en politik med olyckliga konsekvenser i flera avseenden. Möjligheterna till ett inspirerande samspel mellan forskning och utbildning minskar, och tryggheten för forskarna blir minimal. Därför är det särskilt uppseendeväckande att regeringen inte är beredd att tillerkänna forskare och andra kategorier vid universitet och högskolor samma anställningstrygghet som andra grupper. I våras ställdes universitetssektorn utanför den trygghetslagstiftning som gäller på alla andra

områden, och i det förslag som nu håller på att växa fram lämnas fortfarande en hel del grupper utanför. Det kan inte accepteras. Rätten till trygghet i arbetet måste gälla alla grupper – också de som finns vid universiteten.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Beträffande herr Wikströms anspelning på ett agerande i skolfrågan med avsikt att fiska röster vill jag bara hänvisa till vad herr Ahlmark sade i föregående debatt om sådana beskyllningar.

”I en skola för alla, där största möjliga hänsyn skall tas till den enskilde elevens intresse och förmåga, måste kraven på prestationerna inom en och samma klass variera. Väsentligt är, att alla får en positiv grundinställning till studierna samt att var och en lämnar en aktiv och intresserad medverkan i arbetet och gör sitt bästa inom ramen för sin fallenhet och sina förutsättningar.”

Dessa ord skulle kunna vara tagna ur moderata samlingspartiets partiprogram, de utgör en fin exemplifiering på vad vi menar med den nya individualismen inom skolans ram. I verkligheten är de tagna ur läroplanen för vår nuvarande grundskola och återfinns under Mål och riktlinjer.

För oss står denna målsättning fast. Tyvärr måste vi konstatera att den inte har blivit uppfylld. Att så är fallet framgår bl. a. av den internationella skolundersökningen under Torsten Huséns ledning vilken visade, att i inget annat land eleverna trivs så dåligt med sin skola som hos oss. Detta trots att en positiv grundinställning till studierna har varit ett övergripande mål. Skoltröttheten och den stigande skolledan har för övrigt herr Wikström berört.

Målet för oss alla som arbetar i det här landet med skolfrågor är ju att förbättra situationen, att skapa en ökad arbetsglädje och hela denna positiva grundinställning till studierna. Jag ser det inte heller som min uppgift att stå här och punkt efter punkt bevisa att den socialdemokratiska utbildningspolitiken inte lyckats uppnå målsättningen för grundskolan. Det kan den som så önskar och är skolkunnig konstatera vid en genomläsning av Lgr 69. Men varför har det blivit så? – det är en viktig fråga. Och en än viktigare fråga: Kommer regeringen att lära av sina misstag inför de förestående förändringarna i vår svenska skola?

Egentligen började det hela gå snett när valfriheten prioriterades så starkt vid försöken med enhetsskolan att detta medförde att man för att kunna garantera denna valfrihet på högstadiet tvingades bygga stora skolor med många paralleller. När så grundskolan genomfördes med sina sammanhållna klasser fortsatte man i samma spår – detta trots att man inte längre behövde så många paralleller för att ge en fullvärdig undervisning. Problemen ökade, kraven på speciella resurser steg, och år efter år har riksdagen måst öka anslagen till specialundervisning av olika slag. Har de pengarna använts på bästa sätt? Frågan är berättigad. Det har nämligen inte funnits pengar för att minska antalet elever i klasserna,

Nr 17

Torsdagen den
6 februari 1975

Allmänpolitisk
debatt

men det har funnits pengar för särskilda insatser.

SIA föreslår nu en förändring av principerna för resurstilldelningen. Men fortfarande finns inte något av statsmakterna arrangerat försök med utvärdering av hur skolan skulle fungera med små och sammanhållna klasser.

Länsskolnämnden i Stockholms län konstaterar i sitt yttrande över skolöverstyrelsens promemoria om utvecklingsprogrammet för skolan, att orsaken till att den individualiserade undervisningen inte har blivit någon realitet är de alltför stora klasserna och läromedlens utformning. Kravet på mindre klasser och grupper återkommer ofta, sägs det i sammanfattningen av yttrandet.

Vi i moderata samlingspartiet har ofta talat om kvalitet i undervisningen. Ibland undrar man om kvalitet är något fult eftersom allt tal från vår sida i den riktningen möts med oförstående. Vi vägrar att acceptera att allting vad skolöverstyrelsen gör är det bästa. Den gamla skolan var en kunskapsskola, och den hade sina stora brister. Den nuvarande skolan var ämnad att bli en skola för utbildning av goda samhällsmedborgare med ökad social rättvisa. Men skolan har inte klarat den uppgiften.

Nu är vi på väg att få en omsorgsskola, där utbildningsfaktorn alltmer förträngs och där individualiseringen försvåras. Vad som har blivit intressant i den här debatten är frågan: kommer individualiseringen av undervisningen att kunna fortsätta? I pressen har förts en debatt mellan företrädaren för socialdemokratisk utbildningspolitik Stellan Arvidson och moderna, yngre socialdemokratiska utbildningspolitiker. Från de ungas håll har krävts att individualiseringsprincipen skall sättas åt sidan, medan Stellan Arvidson fortfarande anser att den har sitt stora värde inte minst när det gäller att ta hand om de svagpresterande barnen.

Vi har två utbildningsministrar här i kammaren. Vi har inte från någon av er fått klarlagt om man i den framtida skolan kommer att arbeta efter principen att varje elev skall få en undervisning, anpassad efter den elevens förmåga och förutsättningar och inom skolans ram. Kraven på baskunskaper har ju aktualiserat skolöverstyrelsens mål- och utvärderingsprojekt. En målprecisering är givetvis av godo och befrämjar vårt krav på kvalitet, men den får självklart inte ingripa i lärarnas egen undervisningsmetodik och i deras arbetssätt såsom nu riskeras mot bakgrund av hur försöksverksamheten i vissa fall har bedrivits. Att styra lärarna kan inte gagna den framtida skolutbildningen i vårt land.

Moderata samlingspartiet har i årets partimotion angående utbildningen velat understryka vikten av att åtgärder vidtas som hjälper skolan i dess nuvarande situation. Om skolan har svårigheter måste de övervinnas. Om tusentalet elever lämnar grundskolan utan att kunna läsa tillfredsställande, som har påståtts av svensk lärare, måste vi se till att en förbättring sker i kommande årskurser. Att läsa och räkna är basfärdigheter som måste garanteras alla elever som har förutsättningar att uppnå dem på samma sätt som vi garanterar en adekvat sjukvård åt alla som är

sjuka. Jag vill gärna dra den parallellen, eftersom man inom sjukvården har en rambudget, men man vägrar inte att hjälpa dem som har behov av vård. Därför är det väsentligt att vi satsar en stor del av våra ansträngningar på att hjälpa just dem som har svårast att skaffa sig de elementära färdigheterna inom bl. a. svenska och matematik.

Hittills har man försökt klara av dessa problem genom specialundervisning, som i vissa fall inte har givit den enskilde eleven någon rimlig möjlighet att nå fatt sina kamrater därför att grunden från början har varit osäker. Att från början ta hand om barn som är mindre lämpade för teoretiska studier, att ge dem en fostran och en utbildning tror jag är utomordentligt väsentligt. När man talar om de högpresterande eleverna vill jag gärna säga att de klarar sig alltid ändå. Jag delar den uppfattning som har förts fram att det är de lågpresterande eleverna som vi i första hand måste värna om.

SIA har nu föreslagit en friare resurstilldelning, och jag tror att den kommer att bli till godo för alla skolor och, hoppas jag, alla elever. I motsats till herr Wikström skall jag inte starta någon SIA-debatt här, eftersom vi kommer att få åtskilliga sådana debatter i riksdagen senare. Men jag vill understryka önskvärdheten av att denna frihet för kommunerna att fördela resurserna verkligen blir en realistisk frihet och inte en uppifrån alltför hårt styrd "frihet". Det är glädjande att se att vissa skolor i dag – låt vara ett fåtal – själva prövat nyare användningsmetoder och då valt att satsa på en kraftig sänkning av elevantalet i klasserna. Inte en enda rapport har varit negativ.

Som representant för dem som i vissa avseenden har kritiserat SIA vill jag säga till herr Wikström att min allra starkaste kritik har riktats mot SIA just för vad SIA inte har gjort. SIA har ingenstans, trots det stora arbete man lagt ned inom utredningen, prövat hela sitt förslag i en genomförd försöksverksamhet. Man har heller ingenstans gjort försök med mindre klasser. Detta är min starkaste kritik mot SIA, inte minst mot bakgrund av vad som från olika håll inom skolan sagts om gruppstorlekar och klasstorlekar.

Många fler skolor skulle ha kunnat göra sådana här försök om de inte förbyggt sig genom att följa SÖ:s anvisningar för skolbyggnader och nu inte har möjlighet att åstadkomma den lokaldisposition som en sänkning av elevantalet kräver.

Hårda direktiv, byråkratisering, centralisering och likriktning har medverkat till skolans nuvarande situation. Målsättningen för dagens grundskola har vi varit eniga om, men vägen har vi inte varit eniga om. Min förhoppning är att alla, också när det gäller nödvändiga förändringar av den kommande skolan, skall vara ense om målet för den skolan. Men det är inte alldeles säkert att statsrådet Lena Hjelm-Wallén, herr Wikström och jag kommer att gå på samma linje i varje detaljfråga.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt anförande kritiserade jag moderata samlingspartiet för att dess ledning hade svartmålat SIA-utredningen uppenbarligen i syfte att fånga marginalväljare. Nu nöjer sig fru Sundberg med att hänvisa till vad herr Ahlmark sagt i u-hjälpsdebatten, och det är ju en i det närmaste obegriplig kommentar.

Å ena sidan har vi alltså fru Mogård som i sitt särskilda yttrande i utredningen bl. a. säger att SIA:s förslag enligt hennes mening medför en avsevärd kvalitetsförbättring genom ett verkningsfullare utnyttjande av de resurser som tillförs skolan. Sedan anför hon en rad positiva saker i SIA:s förslag. Å andra sidan har vi herr Bohman som i ett uttalande i höstas inte kunde finna något annat positivt i SIA:s förslag än decentraliseringen samt en skärpt närvaroplikt och ökad närvarokontroll.

Det är en ganska uppseendeväckande skillnad mellan dessa två debattörer, och det hade varit intressant att höra i vilket av dessa läger fru Sundberg hör hemma.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar om herr Wikström inte lyssnade till herr Ahlmark när han förfäktade den demokratiska rätten att opponera sig, varifrån oppositionen än kommer. I detta sammanhang tillbakavisade han alla påståenden om att en sådan kritik skulle vara byggd på röstfiske. Jag skulle vilja säga precis detsamma till herr Wikström.

När det gäller herr Wikströms övriga anmärkningar tycker jag att de förefaller anmärkningsvärda, eftersom det verkar som om herr Wikström som bakgrund för sitt yttrande hade en fullständig redogörelse från den moderata partiledningen om hur den ser på de olika förslagen i SIA. Jag känner inte till att partiledningen lagt fram någon sådan fullständig redogörelse, där man prickat för vad man gillar och vad man inte gillar. Den kritik som från vårt partis sida har framförts – och den kritiken har vi naturligtvis varit i vår fulla rätt att framföra – innebär att åtskilliga av oss ställt oss skeptiska mot en del av förslagen, medan vi ansett att andra förslag är bra. Men att utifrån detta påstå att Gösta Bohman eller någon annan i partiet skulle ha plockat fram bara två förslag och sagt att de är bra och att allt annat är dåligt är en argumentation från herr Wikströms sida som jag finner oförklarlig.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag läste från det blad som moderata samlingspartiets informationsavdelning har skickat ut och där man redovisar Gösta Bohmans synpunkter vid presskonferensen den 29 november. I detta blad heter det: "Vissa inslag i SIA:s betänkande är bra och väl förenliga med moderat skolpolitik. Hit hör förslaget om att decentralisera beslutsrätten i skolfrågor ---. Det är också tillfredställande, att SIA söker komma tillrätta med det omfattande skolket genom förslag om en skärpt närvaroplikt och en ökad närvarokontroll."

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara hänvisa till vad herr Wikström läste upp – vissa förslag är bra, och sedan nämns ett par exempel. Att därifrån, som herr Wikström gjorde, dra slutsatsen att allt utom de två exemplen skulle vara förkastligt erinrar mig osökt om att en viss potentat läser en viss bok på ett visst sätt.

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! Det har betygats både från herr Wikströms och fru Sundbergs sida att de inte alls är intresserade av någon SIA-debatt i dag, men det var hiskligt vad det var nära!

Jag nöjer mig tills vidare med att här enbart ta upp de synpunkter som jag och det parti jag företräder har att redovisa. 1950- och 1960-talet var de årtionden då den organisatoriska ramen för utbildningssystemet i det här landet tog form. Utbildningspolitiken har präglats av ett ambitiöst och kostsamt reformarbete, där utbyggnaden av grundskola och gymnasieskola är de dominerande inslagen.

Skolan måste hänga med i samhällsutvecklingen och helst ligga en bit före. Det är därför nödvändigt att verksamheten i skolan ständigt är föremål för en intensiv granskning och debatt. Detta utgör en garanti för att skolan verkligen kan bli det stöd för eleverna den bör vara, och det utgör en garanti för att vårt samhälle och vår demokrati kommer att utvecklas.

Även om reformverksamheten numera inriktas på att förbättra de inre funktionerna i utbildningssystemet är det viktigt att vi har de övergripande linjerna och målsättningarna klara för oss. Utan den överblicken över området i dess helhet riskerar vi att förirra oss i tekniska detaljer, och reformarbetet kan bli missriktat. I centerns utbildningspolitiska program, som det redovisades under fjolåret, har vi skisserat färdriktningen i några korta punkter. Vi säger bl. a.:

Utbildningssystemet skall formas för återkommande utbildning.

Utbildningen skall förbereda för meningsfulla uppgifter i samhälle och arbetsliv.

Högskoleutbildning skall erbjudas inom ett ökat antal områden och bättre än hittills inriktas efter nya krav i samhället.

Utbildningen skall syfta till ökad kunskap om och förståelse för andra kulturer och länder.

Undervisningen skall bedrivas i små undervisningsgrupper för att elevernas och personalens krav på arbetsmiljö och trygghet bäst skall kunna tillgodoses.

Information till elever och föräldrar om studieresultatet skall främja samarbetet och kunskapsinhämtandet.

Kontakterna mellan hem och skola måste utvecklas.

Lärarytbildningen måste anpassas till skolans vidgade uppgifter.

Kommunernas och skolans ledning bör ges ett ökat ansvar för skolans utveckling.

Det studiesociala systemet skall garantera allas lika möjligheter till studier.

Åtskilligt av det som vi tar upp i vårt program är åsikter och linjer som vi länge har förfäktat och rör i hög grad det inre arbetet i skolan. I SIA-utredningens förslag finns enligt min mening mycket att ta fasta på, även om man inte kan skriva under på allt som utredningen föreslår. Där finns mycket som är oklart. Bl. a. måste de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna klarläggas mera, och här tangerar vi en annan utredning som arbetar med frågor av stor räckvidd, nämligen SSK-utredningen – skolan, staten och kommunerna – där ju uppgiftsfördelningen och ansvarsfördelningen skall klarläggas.

Jag vill gärna säga att den debatt som är i gång med anledning av SIA:s förslag har varit till stor nytta för skolväsendet. Många problem har dragits fram i ljuset och engagemanget är stort, större än vad de flesta utredningar blir föremål för. Detta faktum säger det mesta om betydelsen av dessa frågor.

Det är värt att erinra om att SIA kom till på grund av den oro som många kände inför grundskolans sätt att fungera. Herr Wikström var inne på detta. Många motioner lämnades i riksdagen med krav på förslag till åtgärder som skulle göra det möjligt att få en bättre fungerande grundskola. Dessa motioner kom säkert inte till bara för att få komma till – även som sådant händer. Det kändes verkligen berättigad oro ute i landet och gör så fortfarande.

Inte minst från centerhåll insåg vi tidigt att den nya grundskolan inte fungerade på ett tillfredsställande sätt. Vi förklarade oss också beredda att medverka till en förbättring av det vi uppfattade som svagheterna – främst det alltför teoritiserade högstadiet och på många håll alltför stora skolenheter, alltför stora klasser och problem i många kommuner med den organisatoriska delen, där t. ex. håltimmarna spelat en mycket stor och ofta negativ roll.

När nu SIA:s förslag kommit tycker jag man skall se det som ett försök att skapa ett instrument för att komma till rätta med de problem som påtalats och som vi vet finns i skolan i dag.

Vi har en nioårig grundskola som vi beslutade om i stor enighet, vilket till och med fru Sundberg i dag har erinrat om. Det är vår uppgift att se till att den fungerar.

Sedan ett par år har riksdagen beviljat medel till särskilda åtgärder på skolans område. För innevarande budgetår rör det sig om 30 milj. kr. Anslaget avses i första hand att användas på grundskolans högstadium och i kommuner inom storstadsområdena och i kommuner med hög andel invandrarbarn. Bidraget har i huvudsak gått till personell förstärkning i undervisning, elevvård och fritidsverksamhet.

Den utvärdering som hittills gjorts har varit utomordentligt positiv. Studieresultaten och arbetsron har förbättrats, skolkfrekvensen har minskat liksom kostnaderna för skadegörelse i skolans lokaler, kostnader som på sina håll är minst sagt oacceptabla. Kommunernas önskemål om medel

i det här sammanhanget är stora. SÖ anser att mot bakgrund av vunna erfarenheter är en fördubbling av anslaget motiverad.

Sällan har beviljade medel gett ett så tydligt utslag i förbättringar inom skolväsendet. Det är högst angeläget att de påbörjade insatserna följs upp, och enligt vår mening borde användningsområdet kunna utsträckas också till glesbygdskommuner för att t. ex. hindra nedläggningen av mindre enheter. Det kan nämligen ofta vara en god investering att slå vakt om det som fungerar bra. I skolsammanhang står det väl helt klart att mindre enheter ger en bra och lugn arbetsmiljö.

Sammanfattningsvis måste alltså den fortsatta reformverksamheten på skolans område präglas av en ambition som gör det möjligt för alla att ta del av utbildningsutbudet, av en decentralisering av beslutsfattandet och av en ökad omsorg om skolmiljön och om elevernas sociala situation. Det är då så mycket viktigare att ha en grundskola som eleverna kan känna sig hemma i, en skola som upplevs meningsfull.

Det breda engagemanget i skolfrågorna, som vi nu noterar, utgör en värdefull grund för fortsatt reformverksamhet. Jag vågar påstå att människorna mer än någon gång tidigare är engagerade i frågan om hur den framtida skolan skall gestaltas. Det skulle vara ett politiskt misslyckande om vi inte lyckades ta vara på detta engagemang för att såväl skapa en långsiktig positiv utveckling av skolan som att på kort sikt finna konstruktiva lösningar på de mera akuta problemen. Ett ökat föräldra-engagemang, liksom förbättrade kontakter mellan skolan och samhället i övrigt, är ett villkor för att vi skall lyckas i detta avseende.

Jag har ansett det vara viktigt att så här i inledningen till en intensiv inre reformverksamhet av skolan dra upp några riktlinjer efter vilka centern arbetar i dessa sammanhang.

Den arbetsro i skolan som så många önskar, och det med all rätt, får vi inte förrän vi klarat av de problem som präglar dagens grundskola. Jag har pekat på en del, det finns säkert flera. Att få en obligatorisk nioårig skola som fungerar gnisselfritt är naturligtvis en utopi, men det borde vara möjligt att åstadkomma en grundskola som ger eleverna bättre basfärdigheter än vad som på många håll sker i dag, som ger dem en starkare motivering för skolgången och som också ger utrymme att klargöra för ungdomarna det ansvar som de måste lära sig ta. Vägarna att nå detta är säkert många och inte alltid så lätta att finna. Jag är dock säker på en sak. Man hittar inga vägar genom att bara framföra negativ kritik och peka på allt elände man anser sig se och uppleva. Vi skall erkänna svagheterna, därom råder ingen som helst tvekan. De finns där. Det är inte tal om annat. Men därifrån till att bara framföra kritik utan att redovisa några konstruktiva förslag till lösningar ger inget resultat.

Den intensiva debatt som SIA:s förslag har gett upphov till bör väl ge en del lösningar. Uppslag från andra håll – vi har från centern bidragit med en del – bör kanske också kunna ge en del förslag till lösningar av de problem som vi har och ge bättre stadga åt grundskolan än vad vi har i dag.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag vill först instämma i ett par anföranden som jag har avlyssnat här i dag. Det första hölls av herr Lidgard, som talade engagerat emot det avskryvda dödsstraffet som nu har varit uppe i Europarådet. Jag vill gärna önska honom lycka till att försöka få upp den frågan till avgörande så att vi kommer bort från denna hämnd mot människor.

Jag vill också instämma i vad herr Lundgren sade om ett mjukare samhälle och om folkrörelsernas betydelse. Herr Lundgren berörde stat-kyrka-frågan, och mitt inlägg här i dag kommer att handla om denna fråga.

När regeringen i mars 1973 beslöt att lägga stat-kyrka-beredningens förslag på is var detta något som man i det då rådande politiska läget måste acceptera. Vi höll ju faktiskt på att få en upphetsad politisk debatt i en fråga som krävde både eftertanke och nytänkande.

Ur andra synpunkter var beslutet att beklaga. Utredningarna hade arbetat länge nog och tiden var mogen för ett regeringsförslag.

I det pressmeddelande som regeringen gav ut den 21 mars 1973 sade man att djupgående reformer måste anstå, men att vissa mindre reformer, som fått starkt stöd av remissinstanserna, kunde genomföras. Man avslutade sitt pressmeddelande med följande ord:

”Strävandena att förbättra villkoren för övriga trossamfund kommer att fortsätta.”

I den senare frågan har statsbidraget höjts väsentligt under de senare åren, och en viss ekonomisk jämställdhet med svenska kyrkan har därmed skett. Detta, herr talman, är tillfredsställande, men det bör kanske på denna punkt sägas att detta icke berör huvudfrågan. Anslag till de fria samfunden och de s. k. invandrarkyrkorna löser i sig inte principfrågan.

Till de mindre reformerna kan räknas att kyrkoskatten nu har förts upp på vars och ens debetsedel och att kyrkoskatten sänkts från 60 till 30 % för dem som har utträtt ur svenska kyrkan, dvs. till ett mer relevant läge.

Till de frågor som borde kunna tas upp till omedelbart avgörande hörde också en utredning av den andliga vården vid vissa institutioner. Den utredningen har nu också blivit tillsatt med Gunnar Gustafsson som ordförande.

Frågan om vigselrätt och vigselkyldighet håller också på att lösas. För de fria samfunden skedde det förra året, och när det gäller svenska kyrkan kommer årets riksdag och kyrkomötet att få ta ställning till ett regeringsinitiativ. Därmed kommer en tvistefråga – som exempelvis gäller att viga frånskilda – att vara ur världen.

I fråga om vittneseden har nu en utredning blivit tillsatt.

Till det som jag uppräknat här skall läggas det lokalbidrag som de fria trossamfunden fått fr. o. m. förra året. Det var ett gammalt önskemål, och beredningen var också enig på den punkten.

Jag har, herr talman, velat notera dessa frågor och uttala min till-

fredsställelse över att de blivit lösta eller håller på att lösas.

Innan jag går in på huvudfrågan vill jag ta upp ett par andra spörsmål. Först ett par ord om nattvardsgemenskapen. Det är, herr talman, enligt 1686 års kyrkolag förbjudet för präster ur svenska kyrkan att utdela nattvarden tillsammans med pastorer ur andra samfund. De nattvardsgudstjänster som ändå skett har varit olagliga och "vilda".

Kyrkomötet 1970 beslöt utreda frågan, och 1972 gav regeringen ärkebiskopen i uppdrag att utreda den här saken tillsammans med ledamöter ur andra trossamfund. Förslaget föreligger nu, och enligt detta skall det bli möjligt att anordna ekumeniska nattvardsgudstjänster såväl vid enstaka tillfällen som om några trossamfund mer kontinuerligt vill ordna gemensam nattvardsgång. Enligt en opinionsundersökning inom samfunden har ca 70 % förklarat sig positiva till den här lösningen. Det är nu att hoppas att kyrkomöte och riksdag bifaller utredningens förslag i år. Jag beklagar bara att den romersk-katolska och ortodoxa kyrkan kommer att ställas utanför.

Den andra frågan på den här punkten som jag vill ta upp är den s. k. kvinnoprästfrågan. Det finns väl numera bara ett par biskopar kvar som vägrar att viga kvinnliga präster. Men problemet kanske inte ligger där utan bland de präster som är kvinnoprästmotståndare. De fryser ut och bär sig allmänt intolerant åt mot sina kvinnliga kollegor.

Låt mig säga, herr talman, att jag finner hela detta förhållande bedrövtligt. Vad är det egentligen man håller på med? Ur mänsklig synpunkt är det förnedrande för kyrkan. Vi bör ha klart för oss att alla de som är för jämställdhet mellan kvinna och man, även inför kyrkans talarstol, också har ett samvete och att deras samvetsnöd kan vara djupt grundad.

Det är inte bara FN:s kvinnoår som gör att jag vill protestera mot denna syn, men kvinnoåret aktualiserar onekligen frågan på nytt.

Den huvudsakliga anledningen till att man kan ta upp dessa enskilda frågor kring trossamfunden här i riksdagen är ju att vi i organisatoriskt avseende har kvar sambandet mellan stat och kyrka. När nu statsrådet Hans Gustafsson och regeringen i övrigt beslutat sig för att ta upp huvudfrågan på nytt är detta glädjande. Jag är övertygad om att en majoritet av riksdagens ledamöter delar denna uppfattning. Grunden för de samtalerna är enligt vad statsrådet framhållit de principer som stat-kyrka-beredningen lade fast. Vi vet att dessa principer överensstämmer med dem som socialdemokratien står för.

Jag uppfattar också att det ligger en omsorg om svenska kyrkan och övriga trossamfund bakom regeringens initiativ. Denna omsorg demonstrerades även i utredningsdirektiven på sin tid och i beredningens slutliga förslag. Attityden och förslagen har hela tiden syftat till att ge inte bara svenska kyrkan utan även andra trossamfund bättre möjlighet att fylla sin uppgift och att fungera i vårt moderna samhälle. Samfundens uppgift att förkunna evangeliet och föra vidare etiska och religiösa värden till moderna människor och till nya generationer skulle genom detta förstärkas.

Som bekant misslyckades försöken i första omgången. En av orsakerna var osäkerheten kring finansieringen. När regeringen nu öppnar möjligheter till hjälp med uppbörden av avgifterna även efter 1992 är detta en lösning som många välkomnar. Den är också helt i linje med de önskemål vi hela tiden haft inom Broderskapsrörelsen. Det är självfallet viktigt, har vi sagt oss, att inte svenska kyrkan får stora ekonomiska bekymmer, även om man i framtiden får ta ett större ekonomiskt ansvar än nu. Vi hävdar också att även andra trossamfund skulle beredas tillfälle att utnyttja denna uppbördshjälp – med en reservation – om de själva så önskade.

Det andra stora debattämnet var begravningsväsendet. Sett utifrån strikt religionsfrihet är det naturligtvis fel att ett trossamfund har hand om begravningsväsendet, inte minst med tanke på att vi i Sverige nu har många andra trosbekännare än kristna. Jag syftar på mosaiska trosbekännare, muslimer etc. Jag tror också att det i framtiden blir regel att den borgerliga kommunen bygger begravningsplatserna. Det bör också, tycker jag, vara de borgerliga kommunerna som beslutar om s. k. fria begravingar.

Men lika självklart, herr talman, utgår jag ifrån att svenska kyrkan får handha skötseln av kyrkogårdar som ligger i anslutning till kyrkan, vilket ju är vanligt på landsbygden. Detta är huvudsakligen en praktisk fråga och en fråga om pietet och känsla.

Den tredje frågan rörde folkbokföringen. Här förelåg hos stat-kyrka-beredningen enighet om att den borde flyttas över till annat organ än svenska kyrkan. Det är varken särskilt rationellt eller särskilt riktigt, ur religionsfrihetssynpunkt, att folkbokföringen skall ligga hos ett samfund. Även denna fråga borde kunna lösas utan större komplikationer. Den har heller aldrig varit kontroversiell.

Regeringen och statsrådet Hans Gustafsson har naturligtvis åtskilliga andra frågor att ta upp med den grupp som biskopsmötet, rikskommittén för stiftstingen, Pastoratsförbundet och Kyrkans ungdom utsett med ärkebiskop Olof Sundby och hovrättspresident Sture Petré i spetsen. Det är tillfredsställande att kyrkan skaffat sig ett organ som kan tala å kyrkans vägnar när nu samtalen börjar med regeringen.

Konstitutionellt är detta naturligtvis en konstig sats, men praktiskt är den utmärkt. Jag erinrar mig själv en uppvaktning, som Broderskapsrörelsen gjorde hos regeringen för några år sedan och som gällde just den här ordningen. Vår huvudsynpunkt var den gången att det skulle vara bra att en uppgörelse inte kom att framstå som ett diktat utan att man fick vara med och forma den.

Den huvudfråga som samtalen nu måste gälla, förmodar jag, är hur en offentligrättslig församlingsstyrelselag skall kunna förvandlas till en inomkyrklig stadga. Det var ju också en av diskussionsfrågorna under remissbehandlingen av stat-kyrka-beredningens förslag, som även hörde ihop med beskattningen.

Att den nuvarande situationen i längden är ohållbar torde väl stå klart

för allt fler. Vi kan ju rimligen inte heller vara helt oberörda av vad som skett och sker ute på kontinenten i övrigt: Om vi håller fast vid en föråldrad ordning, kommer svenska kyrkan att förbli en statsinstitution i en tid då stat och kyrka bör kunna hävda var sin storhet. Kontakterna mellan trossamfund och samhällsinstitutioner bör kunna ske på annat sätt än över flera hundra lagar, författningar, förordningar och stadganden.

Om några dagar börjar samtalen, och det är bara att önska deltagarna lycka till och att de får arbeta i lugn och ro för politiska utspel. De motioner som finns till årets riksdag kan man med gott samvete avskryva i avvaktan på resultatet av samtalen.

Slutligen, herr talman, vill jag uttala den förhoppningen att svenska kyrkan i framtiden kommer att bli en fri och självständig kyrka och att denna kyrka ur sociologisk synpunkt blir betraktad som en folkrörelse. Genom att klarhet skapas om svenska kyrkans status bör också ett bättre ekumeniskt klimat uppnås med en generös samverkan över hela samfundsskalan.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Mycket kan samhället göra för att skapa goda yttre förhållanden för medborgarna. Samhället kan ställa resurser till förfogande för omvårdnad och omsorg, för utbildning och kulturella aktiviteter. Det kan lagstifta om lämpliga villkor för näringsliv av skilda slag och bygga ett kommunikationssystem som ger oss allt bättre möjligheter att komma i kontakt med varandra. De tekniska förutsättningarna för ett ökande välstånd blir allt bättre.

För de flesta människor är det emellertid inte nog att endast få de yttre levnadsvillkoren tillrättalagda. Sedan de primära behoven av mat och kläder, hus och hem är tillfredsställda söker människan andra ting, som ger innehåll åt hennes tillvaro. Hon söker gemenskap med lika-sinnade, hon vill öka sina kunskaper, hon vill engagera sig i arbete för att hjälpa sina medmänniskor till rätta, hon vill ha någonting att kämpa för, någonting att engagera sig för, att ta ansvar för. Folkpartiet uttrycker i sitt partiprogram dessa tankar på det här sättet:

”Med hjälp av politiska beslut kan vi mildra hårda villkor och verka för att alla får bästa möjliga förutsättningar för sin utveckling, erbjuda nya startpunkter och möta med stöd bortom misslyckandena. Men vi kan inte lagstifta bort kallsinnighet. Vi kan inte heller lagstifta fram en vilja att ta ansvar för sig själv och andra. Politiska insatser kan inte ersätta det personliga ansvaret eller den ideella kraften i frivilliga folkrörelser.”

Folkrörelserna intar en unik ställning i vårt svenska samhälle. Kanske var det upplösningen av den gamla bygemenskapen genom upprepade skiftesreformer som banade väg för nya former av gemenskap under 1800-talet och början av 1900-talet. De sociala förändringar som ägde rum i industrialiseringens spår gav också impulser till ideellt engagemang

och ansvarstagande för utvecklingen i samhället. Mycket av det som hänt inom ramen för folkrörelsernas arbete har också tagit sig uttryck i aktiva politiska insatser. Förslag och impulser till stöd och hjälp åt utsatta grupper i samhället har kommit och kommer alltjämt från arbetarrörelsens, nykterhetsrörelsens och trossamfundens organisationer, för att nu nämna några av folkrörelserna.

Den fostran till demokratiska arbetsformer som sker inom folkrörelserna är också av ovärderlig betydelse för ett väl fungerande samhällsliv. Det finns säkert många i denna kammare som just i folkrörelserna fått den första impulsen till en aktiv samhällsinsats och där lärt sig hur man skall agera för att nå fram till medbestämmande.

Lika litet som folkrörelserna kan tänkas bort ur det förflutna, lika litet kan vi i dag undvara deras insatser i samhället. Vi har i folkpartiet uppmärksammat två förhållanden som enligt vår bedömning starkt talar för att statsmakterna i dag genom konkreta beslut bidrar till att förbättra dessa organisationers och samfunds arbetsförutsättningar, inte minst ekonomiskt.

För det första har i vårt samhälle under senare år en rad sociala anpassningsproblem – speciellt bland ungdom – gjort sig gällande. Dessa problem kan inte mötas och bemästras enbart genom samhällsåtgärder. Det behövs som ett komplement till sådana åtgärder också insatser som präglas av personlig omsorg och medmänsklig värme av den typ som är naturliga drivkrafter i de ideella organisationernas och de kristna samfundens verksamhet.

För det andra har de här aktuella organisationernas och samfundens verksamhet under senare år kommit att präglas av en växande inriktning på konkret ansvarstagande för aktuella samhällsfrågor. Detta har i sin tur lett till ett nytänkande beträffande verksamhetsmetoder och gemenskapsformer. Det är angeläget att dessa tendenser kan prägla folkrörelsernas fortsatta arbete. Deras insatser är av stor betydelse för samhället i stort, och den antydda nyorienteringen är värdefull också ur samhällets synpunkt.

I detta sammanhang finns det anledning att uppmärksamma de förhoppningar man i SIA-utredningen ställer på organisationernas insatser i fråga om fria och frivilliga aktiviteter. Skall ideella organisationer kunna gå in i ett verkligt ansvarstagande arbete inom skolans ram, behövs en noggrann planering och fördelning av arbetsuppgifterna mellan organisationer av skilda slag och garantier för att organisationernas ordinarie arbete inte härigenom försvåras. Kan samhället ge ett betryggande stöd – framför allt ekonomiskt – i detta avseende, bör å andra sidan organisationerna ha mycket att ge när det gäller att erbjuda social anknytning för dagens ungdom. SIA-utredningens tankegångar utgör ytterligare ett bevis för det förtroende samhället hyser till ideella organisationers arbete. Samtidigt visar de ytterligare på behovet av att statsmakterna aktivt medverkar till att främja fortsatta positiva insatser och en fortsatt förnyelse

av de ideella folkrörelsernas och de fria kristna samfundens samhällsgagnande verksamhet.

Trots den allmänt positiva hållning som man på de flesta håll kan inregistrera gentemot folkrörelserna och trots det stöd av ekonomiskt slag som samhället ger, kämpar i dag de ideella organisationerna med stora svårigheter. Det är ju inte bara så att samhället ger stöd, samhället lägger också tunga bördor på organisationerna. Jag tänker då på de arbetsgivaravgifter och andra pålagor i form av arvsskatt som läggs på bl. a. de fria trossamfunden. I arvsskattehänseende är de fria samfunden sämre ställda än såväl svenska kyrkan som en rad ideella organisationer och stiftelser utan att detta förhållande kan förklaras med hänvisning till skillnader i verksamhetens syfte eller till olika grader av samhällsnytta.

De ideella folkrörelserna och de fria kristna samfunden svarar för en människovårdande och allmänt förebyggande verksamhet som ur hela samhällets synpunkt är av största betydelse. Det bör därför vara statsmakternas uppgift att på olika sätt möjliggöra och underlätta väsentligt vidgade insatser av de olika krafter i samhället som ser det som en huvuduppgift att främja mänsklig gemenskap och social hemkänsla i samhället.

Detta bör ske genom att de svårigheter av främst ekonomisk art som de frivilliga folkrörelserna och de kristna samfunden arbetar under genom statsmakternas försorg undanröjes. Det bör dessutom ske genom att även på hittills oprövade områden nya förutsättningar skapas för den samhällstjänst som dessa ideella organisationer ser som sin självklara uppgift.

Folkpartiet förelår därför, herr talman, att för budgetåret 1975/76 ett reservationsanslag på 20 milj. kr. skall utgå till Bidrag till trossamfund m. m. som en etapp på vägen till ekonomisk jämställdhet mellan de fria samfunden och svenska kyrkan. Likaså föreslår vi en uppräknings under motsvarande tid av anslaget Bidrag till anskaffande av lokaler för trossamfund till 10 milj. kr.

Vi föreslår vidare att riksdagen i syfte att åstadkomma ekonomiska lättnader för frivilliga folkrörelser och kristna samfund begär utredning angående rätt till avdrag vid inkomstbeskattning för gåvor till religiösa ändamål samt till u-hjälp och andra humanitära, kulturella, vetenskapliga eller eljest uppenbart samhällsnyttiga ändamål. Denna utredning skall enligt vårt förslag också omfatta frågan hur man på lämpligt sätt skall kunna ersätta ideella organisationer och kristna samfund för den extra ekonomiska belastning som orsakas dem genom skyldigheten att erlägga arbetsgivaravgift. Utredningen bör också avse frågan om befrielse för de kristna samfunden från skyldigheten att erlägga arvsskatt.

Dessa reformer löser emellertid inte de mera grundläggande ekonomiska problemen för berörda organisationer. Vi väntar på denna punkt en mera radikal lösning i framtiden, vilket bl. a. framgått av det ställningstagande som folkpartiets landsmöte gjort i kyrka-stat-frågan. Inte heller möjliggör de reformer som vi nu föreslagit den radikala nyorien-

tering och den utbyggnad av verksamheten som under senare år aktualiserats av snabbt växande behov av ökade ideella insatser i samhällsarbetet.

Det moderna samhället medför för många människor svåra psykiska påfrestningar och stora anpassningsproblem. Arbetstidens starkt ökade krav med svåra stressfenomen som följd är ett exempel på den typ av problem som här avses. Ökat beroende av alkohol och narkotika och, delvis som en följd därav, svårigheter i familjegemenskapen, mentala störningar, ökad brottslighet och hög självmordsfrekvens inte minst bland ungdomen är andra exempel. Den växande gruppen utslagna i vårt samhälle är en allvarlig påminnelse om att allt inte är väl beställt.

En del av dessa problem kan lösas genom insatser som är resultat av politiska beslut. Men det är uppenbart att det finns svårigheter som inte i första hand är av ekonomisk art och som inte kan bemästras genom enbart sociala trygghetsanordningar av det slag som beslutas av politiska instanser.

Vi är övertygade om att det skulle vara till gagn för vårt samhälle i stort om statsmakterna vidtog åtgärder i syfte att få svar på frågan hur man bäst främjar den personliga trygghet och den sociala hemkänsla i samhället som inte enbart eller främst beror av ekonomiska faktorer och som inte utan vidare kan åstadkommas genom insatser som är direkta resultat av politiska beslut.

Inom vissa sektorer har det visat sig att genom personlig värme och ideellt engagemang resultat kunnat nås i en utsträckning som inte varit möjlig inom motsvarande delar av den statliga eller kommunala verksamheten. Exempel härpå är den verksamhet bland alkohol- och narkotikaskadade som i Stockholm bedrivs av Lewi Pethrus stiftelse för filantropisk verksamhet, där man i stor utsträckning tagit hand om personer som tidigare varit föremål för åtgärder från den allmänna nykterhetsvårdens sida men inte den vägen fått tillräcklig hjälp att lösa sina problem. Ett annat exempel på liknande ideell verksamhet utgör S:t Lukasstiftelsen. Dess strävan att hjälpa människor, vilkas svårigheter och nedsatta hälsa har sin grund i psykiska konflikter och svaghetstillstånd, svarar mot ett verkligt behov och bör stödjas i större utsträckning av statsmakterna än vad som nu är fallet.

Vi tror att det bästa sättet för statsmakterna att uttrycka sitt förtroende för de ideella organisationerna och de kristna samfundet vore att ställa betydande ekonomiska resurser till förfogande för en omfattande försöksverksamhet i syfte att finna lämpliga former för en anpassning av dessa organisationers och samfundets verksamhetsformer till de behov av solidariskt ansvarstagande i samhällsgemenskapen som nu allt starkare aktualiseras.

Till sist, herr talman, föreslår vi mot denna bakgrund att en arbetsgrupp med företrädare för ideella organisationer och kristna samfund samt de politiska partierna tillsätts med uppgift att dra upp riktlinjerna för en sådan försöksverksamhet, följa utvecklingen av försöksverksamheten

samt utvärdera dess resultat och föreslå de ytterligare åtgärder som erfarenheterna kan motivera. Det är vid planeringen och genomförandet av denna försöksverksamhet självfallet av största betydelse att de ideella organisationerna och de kristna samfundet har fullt bevarad frihet att arbeta utifrån sina egna ideologiska utgångspunkter utan styrning från den föreslagna arbetsgruppens sida.

Nr 17

Torsdagen den
6 februari 1975

---

*Allmänpolitisk
debatt*

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Massmedia har en betydelsefull funktion genom att ge information, väcka debatt, skapa opinion. Massmedia har ett stort ansvar då det gäller att värna om den fria åsiktsbildningen och därmed en levande demokrati. Massmedia har makt – också till att snedvrída, att förstora och förminska.

Då det gäller pressen finns det vissa korrektionsinstrument för att begränsa friheten att också missbruka sin makt: vi har pressens opinionsnämnd och pressombudsmannen. Men ännu viktigare är det att medborgarna har möjligheter att själva skaffa sig kompletterande information, tillfälle att få se en sak från flera sidor, genom att andra pressorgan finns tillgängliga.

Annorlunda förhåller det sig med Sveriges Radio, som är ett artskilt medium och ett monopolföretag. Även om massmedieutredningen väntas lägga fram förslag som också för radio-TV skall reglera yttrandefriheten måste, just för att företaget är ett monopol på sitt område, särskilda regler för verksamheten gälla. Dessa regler har fastslagits i avtalet mellan staten och företaget. Det är självfallet av yttersta vikt – för demokratin och för medborgarna i ett demokratiskt land – att reglerna följs.

Det organ som skall övervaka att så sker är radionämnden. När allt fler lyssnare och tittare hävdar att reglerna åsidosätts är radionämnden den som skall kunna ge oss ett objektvt besked. Så är avsikten. Hittills har nämnden alltid konstaterat att läget är i stort sett gott.

Man har dock anledning att ställa frågan: Är radionämnden verkligen kapabel att avge ett auktoritativt utlåtande som vi kan känna oss lugnade av? Dess värre inte. Nämnden tycks inte ha observerat att den, om den skall bevaka medborgarnas intressen, måste beakta att lyssnaren-tittaren har små möjligheter att följa alla program och alltså få den totalt sett sakliga och opartiska information som nämnden hävdar existerar i programutbudet. Kravet från publikens sida måste vara att varje program följer reglerna eller möjligen att i program, som icke är så långt möjligt objektiva och sakliga, det klart redovisas vilka värderingar som ligger till grund och att hänvisning sker till balanserade program.

Det har dessutom upprepade gånger påpekats att den granskningsverksamhet som nämndens instruktion förutsätter skall ske inte kan fullgöras med mindre nämnden får, som ledamöter av nämnden uttalat här i riks-

dagen, ett helt ämbetsverk eller en universitetsinstitution till sitt förfogande. Några sanktioner har nämnden inte befogenhet att utdöma.

Något tillfredsställande svar från en objektiv instans på frågan huruvida avtalet följs kan faktiskt inte ges i dag. Man kan därför inte utan vidare avfärda den allvarliga kritik som under de senaste åren har riktats mot Sveriges Radios programverksamhet. Såväl enskilda som organisationer har ifrågasatt Sveriges Radios vilja att genomgående följa avtalet. Exempelen på program som kan kritiseras ur denna aspekt är många. Just nu har vi anledning att fråga: Vad är sant i fråga om Algotskonflikten i Portugal? Av Sveriges Radio får man inte besked – en klart tendentiös rapportering är vad man kan observera.

Alla de som är oroade har enligt min mening en obestridlig rätt att få en opartisk redovisning av om brott mot reglerna har skett och sker i sådan utsträckning att åtgärder måste vidtas utöver vad som nu är fallet. Detta är bakgrunden till att moderata samlingspartiet nu några år har krävt att § 19 i avtalet skall återopnas för en oberoende utredning. Riksdagen har inte velat ansluta sig till detta krav. Det måste emellertid anses ofrånkomligt att radioutredningen i sin prövning av avtalsreglerna gör en omfattande sådan granskning.

I den, av naturliga skäl begränsade, undersökning som en moderat arbetsgrupp genomförde våren 1973 av samtliga program i radio och TV av samhällsinformations- eller samhällsdebattkaraktär konstaterade vi vissa särskilt frekventa överträdelser av avtalsreglerna.

För det första ges ofta företrädare för vänsterpolitiska grupperingar – ofta dessutom extrema sådana – ett oproportionerligt stort utrymme. För det andra finns det en viss brist på balans i behandlingen av olika internationella problem. För det tredje finns det en genomgående mycket starkt kritisk och ibland t. o. m. direkt negativ inställning till USA i dess helhet. För det fjärde finns det i vissa program en tendens att diskriminera icke-socialistiska åsikter i debatter och intervjuer. Särskilt påfallande var överträdelserna i ungdomsredaktionens sändningar.

Undersökningen har, såvitt jag vet, inte någon motsvarighet på annat håll, vilket självfallet vore önskvärt. Den har heller inte, såvitt bekant, föranlett någon åtgärd vare sig på Sveriges Radio eller annorstädes.

De som anklagas för en mer eller mindre regelrätt indoktrinering i radio eller TV – vilket är särskilt allvarligt då den riktar sig mot barn och ungdom – svarar ofta att avtalets regler om "skälig balans mellan olika åsikter och intressen" gäller programutbudet i dess helhet. Jag har redan berört den speciella situation som Sveriges Radios publik i detta hänseende befinner sig i. De kritiserade hävdar att balansen upprätthålls genom att den övervägande delen av programutbudet ger uttryck för en borgerlig ideologi. Det är att – förmodligen medvetet – sudda till debatten. Om t. ex. underhållningsprogram, teater, informationsprogram av gängse typ speglar den verklighet vi lever i eller rör sig med fiktioner som är lika vanliga i både öst och väst, kan det sannerligen diskuteras om denna verklighet och denna fiktiva värld allmänt kan karakteriseras

som borgerlig i någon politisk mening. Även om så vore, är det självfallet inte att jämföra med en målmedveten indoktrinering i politiska ideologier som centerism, liberalism eller konservatism. När såg eller hörde man sådana program?

Det är utomordentligt allvarligt att en extrem ideologi som saknar nämnvärd förankring hos det svenska folket får så stort utrymme i programverksamheten. Det kan inte påstås att detta är förenligt med avtalets § 6 där det heter att "bolaget skall i programverksamheten hävda de grundläggande demokratiska värdena". Det vore i vårt samhälle mera befogat, om man engagerat vill ifrågasätta vår levnadsstandard och vårt sätt att leva, att föra fram krav på absolut solidaritet med förtryckta, utslagna, fattiga folk i främmande länder, det vore i vårt samhälle mera befogat att ge plats för ett väl så radikalt idésystem, nämligen kristendomen, som är en grundval för flera av riksdagens partier och som baserar sig på kärlek, inte på hat och våld, som syftar till att bygga upp, inte bryta ned.

Den intensiva debatten om Sveriges Radios programpolitik har pågått i flera år nu, och den följer ett mönster som man känner till från andra samhällsområden. Den första kritikstormen möts med ett totalt förnekande av att några brister föreligger. När kritiken sedan växer och framförs av allt fler, anses det nödvändigt att stryka kritikerna medhårs. Detta stadium tycks vi nu ha nått. Statsminister Palme sade i TV-programmet "Bakom rubrikerna" att kvantitativt obetydliga övertramp har skadat Sveriges Radios anseende enormt. Men frågan är verkligen inte i första hand om Sveriges Radio lider skada. De som drabbas av brott mot avtalets regler – även om dessa brott är kvantitativt obetydliga – är medborgarna.

När inser statsmakterna att det är dags för åtgärder? Uppenbarligen tar man inte problemen på allvar. I de omfattande direktiven till radioutredningen har departementschefen bara ytterst flyktigt berört problemet. Han har tydligen inte funnit det allvarligt att en djup förtroendeklyfta uppstått mellan allmänheten och Sveriges Radio.

Valet av åtgärder för att upprätthålla kraven på objektivitet och saktighet är naturligtvis inte lätt. Skall man förstärka ledningen av Sveriges Radio? Skall man ingripa mot företagets personalpolitik? Skall man till-skapa sanktioner mot företaget även vid enstaka avtalsbrott? Ekonomiska sanktioner skulle möjligen i dagens läge kunna hjälpa ledningen att bättre övervaka sitt revir.

Ingen skall kunna påstå att en strikt efterlevnad av avtalets regler skulle medföra att programutbudet blev könlöst och ointressant. Dess bättre inser de flesta producenter att sanning och hederlighet inte är något tråkigt som man bör undvika. Majoriteten av programmen följer de överenskomna reglerna och fyller väl sin uppgift att vara informativa och debattväckande. Att rensa bort ogräset är inte på något sätt demokratiskt eller ett hot mot yttrandefriheten – i ett monopol är det en demokratisk plikt.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! I en remissdebatt är det många frågor som aktualiseras. I regel är det de ekonomiska frågorna som dominerar. I år synes det vara litet annorlunda. Vår inställning till kärnkraften fick ett stort och berättigat utrymme i partiledardebatten. De många motioner som väckts till årets riksdag behandlar en rad problemställningar som inte enbart är av ekonomisk karaktär. Det är nog så att många frågor som åtskilliga politiker har betraktat som periferiska genom utvecklingen fått primär betydelse och blivit mycket närgångna.

Jag skulle vilja ta upp några, som jag ser det, ideologiska frågor. Justitieministern sade häromdagen att vi inte skall ropa efter flera poliser för det avhjälper inte brottets orsaker. Jag håller med justitieministern. Jag vill dock poängtera och fråga: Om vi inte helhjärtat går in för att undanröja brottets orsaker, om vi inte får ropa efter fler poliser, vad gör vi då för att komma till rätta med de ständigt växande brottsproblemen? Tänk om vi någon gång avspänt kunde få samtala om dessa problem som djupast sett berör oss alla.

Jag skulle vilja fråga justitieministern om han vill medverka till att lokalisera och undanröja brottets orsaker. Jag vill nämna ett par orsaker. Vill justitieministern medverka till att komma till rätta med en av de stora brottsorsakerna – alkoholen och alkoholmissbruket?

I en motion har vi framhållit att flera vägar kan anvisas för att komma till rätta med alkohol- och narkotikabruket. Därvid måste man sträva efter att den positiva attityd och kommersiellt betingade gloria som skapats kring alkoholförtäring ersätts av samma skarpa reaktion som nu drabbar narkotikabruket. Det är själva den utbredda alkoholseden och förknipningen av alkohol med fest och högtid som väsentligen ger alkoholen dess gloria. Det är svårt att se hur den glorian skall kunna avskaffas utan att själva denna sed och förknipning av alkohol med fest angrips. Vår villighet att acceptera berusning som normal vid vissa tillfällen är i högsta grad onormal. Visserligen har den positiva alkoholattityden tusenårig hävd, men icke desto mindre har den inneburit och innebär fortfarande en nationell fara, som det är både demokratiskt och kulturellt förnedrande att behöva uppleva. Om vi hjälps åt på det här området är jag övertygad att vi i fortsättningen inte skall behöva ropa på fler poliser utan snarare kunna minska antalet.

En annan orsak är att vårt folk och inte minst vår ungdom inte har fått eller får den hjälp med klart formulerade etiska och moraliska spelregler för den mänskliga samlevnaden som är nödvändiga för att vårt demokratiska samhälle skall bestå.

Här skulle jag också vilja blanda in finansministern. I dessa dagar sitter många svenska medborgare med en blankett som vållar dem mycket bekymmer och huvudbry. Det är deklARATIONSTIDER. När vi är färdiga med deklARATIONEN vill finansministern att vi skall skriva under på heder och samvete. Jag skulle vilja fråga: Varför ser inte statsråden till att detta "på heder och samvete" lyser emot oss på andra områden och i andra

sammanhang, kanske också i en remissdebatt? Jag vågar påstå att om finansministern tror att samvetet skall fungera och reagera rätt den 15 februari, då måste finansministern medverka till att medborgarnas samveten reagerar rätt också de andra dagarna på året.

Detta ger mig anledning att säga några ord om samvete, moral och etik.

Vår tids människor har i stor utsträckning blivit en gåta för sig själva. Men är människorna en gåta för sig själva, blir också förhållandet till andra oklart. Hela livssituationen blir då problemfylld och ofta meningslös. Det märks på nästan alla vitala områden. Vi har länge haft en hemmens kris med ett skrämmande stort antal skilsmässor. Uppfostringsproblemen är legio. Åsikt står mot åsikt när det gäller uppfostrans medel och mål. Förhållandet mellan stat och individ har blivit så kritiskt att det har splittrat världen. Och många har gett upp när det gäller att finna svar på religionernas urgamla fråga om livets mening och mål. Vår generation har lagt stora delar av världen i ruiner. Det värsta är inte de yttre ruinerna. Städer kan man bygga upp igen under loppet av några årtionden. Långt värre är att den inre andliga byggnad som vår kultur och livsform vilar på har sjunkit i grus. Och upp ur grushögarna kryper problemen fram och omringar oss människor.

Många står rådlösa inför sig själva och sin omgivning. Och då är det klart, att de inte heller kan besvara frågan hur livet skall levas – varken individuellt eller socialt. Moralen har med andra ord blivit ett problem. Ja, inte nog med det. Mången har förlorat tron på att det över huvud taget finns en moral som är giltig för alla. Vi kan också stöta på den uppfattningen att det bara gör saken värre om man tar upp moraliska frågor till diskussion.

Under medeltiden underkastades allt en moralisk värdering, t. o. m. de döda tingen. En gång talade man om onda och goda metaller eller om onda och goda stjärnkonstellationer – nu för tiden vill man ogärna lägga en moralisk måttstock ens på människolivet. Ännu värre är det att förkunna moral. Ordet moralpredikan har fått en dålig klang, och moralpredikant har närmast blivit ett skällsord. Vill man nu för tiden anlägga moralsynpunkter måste det ske så att ingen märker det. I en filmrecension i en tidning heter det: "Handlingen har den rätta blandningen av äventyr och spänning – och så en liten, liten tesked moral." I den här remissdebatten har det förekommit mycket moraliserande, och jag tror inte att man kan säga att det har rört sig om en tesked moral – ett mycket större mått har använts.

Det finns gott om sådana som förnekar all moral. Moral, säger marxisterna, är bara en påbyggnad till det i varje tid rådande samhällssystemet. Det finns ingen moral som gäller i varje tid och för alla människor. Moral, säger mången vetenskapligt skolad, är en illusion, ty människan är helt och hållet bunden av orsakslagen. Hon saknar varje som helst förmåga att bestämma över sig själv. Den fria viljan är en illusion. Moral, säger psykologerna, är ett själsligt fenomen, som kan avslöjas och för-

klaras psykologiskt. Moralen har inte något objektivt sanningsinnehåll.

Alla dessa skeptiker sitter i dag som åskådare till idealisternas kamp. De rycker på axlarna, när idealisterna skyndar åstad för att nå sina mål, och om idealisterna faller applåderar skeptikerna och säger: Det var det vi visste.

På så sätt försöker man bygga en hög mur mellan sig och moralen. Inte minst kan vi se detta i skönlitteraturen av i går – i dag har situationen så smått börjat förändras. Våra klassiker spårade upp och avslöjade på sin tid fördomarna och hyckleriet på moralens område. Men så småningom blev moralen själv måltavla. Litteraturen försökte visa, att idealisten var en löjlig figur, en fanatiker, en inskränkt person eller en andlig terrorist, som ville påtvinga andra sina religiösa och moraliska åskådningar men som själv inte alls levde efter de principer han förkunnade för andra. Slutfasen på denna utveckling blev, att man skildrade människor för vilka moralen inte längre betydde något. Eller också tog man steget fullt ut och hävdade, att skuld och ansvar är själsliga sjukdomsfenomen, när människan inte är och inte kan vara ansvarig för sina handlingar.

Men låt oss rycka denne moralskeptiker litet närmare in på livet. Det blir då genast klart, att det är lätt att vara skeptiker i teorin men omöjligt att vara det i praktiken. Moralskeptikern hånar idealisten, därför att denne inte förmår leva i enlighet med sina egna sedliga ideal. Men härvid märker han inte, att samma invändning kan riktas mot honom själv, och det med långt större rätt. Inte en enda sådan skeptiker, inte ens den argaste, förmår nämligen leva livet helt "på andra sidan gott och ont". Alla måste vi ordna vårt liv så, att vi sätter en del värden högre och andra lägre. Vi företar med andra ord en moralisk värdering, även om den är aldrig så omedveten. En människa, konsekvent utan moral och samvete, är att betrakta som ett sjukligt fenomen.

En av vår tids största tänkare, Immanuel Kant, ställde en gång frågan: Vilka är de högsta problem människotanken står inför? Han svarade: 1) Vad kan jag veta? 2) Vad bör jag göra? 3) Vad kan jag hoppas?

De sedliga frågorna hör alltså till tillvarons avgörande problem, både individuellt och socialt. Ett litet exempel räcker för att visa detta. Om vi strök ett streck över ett enda moralbud, t. ex. ärligheten, skulle all tillit människor emellan upphöra, och hela samhällslivet skulle bli kaotiskt. Så finns det några som är så kloka att de tänker: Vi tar inte alls någon ståndpunkt till dessa frågor. Vi nöjer oss helt enkelt med att leva, att vara neutrala. Men denna ståndpunkt är inte bara ett försök till ansvarslös flykt. Den är orealistisk, därför att den är orimlig. Den skulle bara vara möjlig, om man upphörde att leva. Att leva betyder alltid att vara tvungen att välja. Vägrar vi att välja, så är detta också ett val.

Och därför kan ingen av oss komma förbi moral och moralspörsmål. Vi kan visserligen använda andra namn, men realiteten själv kommer vi inte förbi. Den hör med till detta att vara människa.

Fler och fler har i vår tid fått upp ögonen för att människan har råkat

in i allvarligt trångmål. Tekniskt, industriellt och kulturellt har vi gjort häpnadsväckande framsteg, men på det moraliska området har vi snarare gått tillbaka. En fransk tänkare säger, att vi har fått en jättestor kropp, men själen är fortfarande lika liten. Denna brist på överensstämmelse mellan teknik och etik är ett av huvudproblemen i denna tidens kris. Det låter sig helt enkelt inte avvisas.

På skolans område är det oerhört viktigt att vi poängterar att spelregler för den mänskliga samlevnaden är nödvändiga. Så länge vi blundar för detta står vi rädlösa inför många problem i skolan.

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! "Vi lär icke för skolan utan för livet" – och vi lär i skolan för livet. Med rätta tilldrar sig skolan och dess utformning i dagens starkt och snabbt föränderliga samhälle stort intresse. Drivfjädern till de många reformerna är en självklar önskan att på bästa möjliga sätt förse individen med de kunskaper och färdigheter som behövs för att svara mot livets krav.

Jag tror, herr talman, att en saklig bedömning av detta reformarbete visar att den svenska lärarkåren med iver och ansvarskänsla bemödat och bemödar sig om att anpassa sig och göra det bästa av de nya bestämmelserna. Även om en del nyheter mer bär prägel av skrivbordsarbete än praktisk erfarenhet torde ingen kunna förneka kårens lojalitet i det dagliga livet. Men, herr talman, något går trots allt snett i dagens skola – det måste med stor besvikelse konstateras! En nära nog oavslätlig hets mot själva skolan från alltför många håll riskerar att skapa inom lärarkåren både opposition, resignation eller desperation, och bland eleverna vilshenhet.

Den påtagliga, utbredda känslan av bristande stöd från högsta arbetsgivarhåll ger lärarnas stora arbetstagarkår en utsatthet som står i skarpaste kontrast mot alla strävanden i dagens samhälle att skapa en god och trygg arbetsmiljö.

Det har tyvärr, herr talman, gått så långt att, som jag tror, många i lärarkåren upplever Falköpings tingsrätts fällande dom mot fem elever för kränkande behandling av en lärare som ett tröstande bevis på att den yttersta rättvisan i alla fall fungerar – också för lärare! En och annan har väl annars fruktat att "lärare ligge ogill", vilket fysiskt eller psykiskt övervåld han än utsätts för.

Skrämmande är den insiktslöshet som präglar SECO-ordförandens kommentar till domen. Han säger i en tidning bl. a. att "det är väldigt småaktigt av en lärare att dra upp en sådan här sak i domstol. I alla tider har lärare varit utsatta för glåpord, det ligger i hela yrket." Han medger dock att eleverna kan uppträda fruktansvärt mot sina lärare och tänk, herr talman, till sist sträcker han sig så långt i tolerans att han medger att "lärarna är ju människor dom också".

Herr talman! Var finns den vidsynthet, tolerans, förståelse, allt det som man så starkt understryker som skolans mål? Man lägger ofta skul-

den på lärarna. Men det kan inte skyllas på pedagogiska felgrepp och brist på förståelse för problembarn etc., etc., från den lärares sida som redan i dörren vid sitt första inträde i en klass får sin dom av en röst ur klassen: "De' va' en djävla ful fan!"

Herr talman jag kan ge exempel på frågor, som ett helt vanligt kollegium i en helt vanlig grundskola har diskuterat:

1. Närvaro vid lektioner – skolkonstateras i stor utsträckning.
2. Hur skall man få eleverna att komma i tid och ha böckerna med sig?
3. Vad skall man göra åt de gäng som driver genom korridorerna, sparkar på dörrarna eller öppnar dem och slänger in glåpord?
4. Elevers uppförande mot lärare och mot varandra.

Rökningen och skadegörelsen i skolan är andra på de flesta håll aktuella problem. Skadegörelsen är utomordenligt omfattande och kostar landets skattebetalare miljoner och åter miljoner.

Nyligen hörde jag en samhällsforskare, som särskilt har sysslat med störd storstadsungdom, redovisa sin erfarenhet av att det är en stor underlåtenhetssynd som den vuxna generationen begår, när vi berövar våra ungdomar den möjlighet till jagstrukturering som ligger i att individen ställs inför vissa givna fasta normer – ett "du skall" och "du skall icke". Vid den konfrontationen upptäcker nämligen den unge sin egna konturer. Som det nu är flyter allt på ett för personlighet ödesdigert sätt.

I vår rädsla att vara auktoritära berövar vi tyvärr i alltför hög grad ungdomen värdefulla auktoriteter. Även ungdom ur svåra sociala miljöer – eller kanske just den för resten – behöver i hög grad normer.

Fasthet kan rymma den djupaste förståelse för individens problem. Regler blir ofta en god "jagstötta" för den svage. Vi måste, anser jag, söka oss fram till ett fastare normsystem, om vi inte skall tvingas uppleva ett samhälle av laglöshet, rädsla, mobbing och förtryck.

Det är en utomordenligt farlig tendens att beteckna varje yrkande på en större fasthet i uppfostran såsom ett konservativt bakåtsträvande. Det samhälle som mitt parti drömt om och arbetar för är ett samhälle där varje individ åtnjuter trygghet, förståelse och arbetsfred. Ett mjukare samhälle och en mildare livskvalitet har det talats om redan tidigare här i dag. Många av de tendenser som nu spåras i samhället verkar rakt emot detta ideal och är, som jag tror, effekter av en pågående, omstörtande verksamhet, som syftar till att inge misstro mot och förakt för samhället och dess funktioner.

Visa mig den ungdom som i längden vantrivs med ordning. Visa mig den lärare som inte trivs med sitt arbete, om han får bedriva det under lugna former – utan att skällas för "jävel" eller "kärringjävel".

Frihet får inte bli självsvåld, kamratlighet inte utnyttjas till tyranniserande. Alla måste lära sig respekt för arbetet – där är inte allt som det skall i våra skolor.

En talare i går påpekade på tal om ungdomsarbetslösheten att det synes

finnas ett glapp mellan utträdet ur skolan och inträdet på arbetsmarknaden. Man kan iakttä en arbetsovillighet. Man måste fråga sig om den kan bero på att vi i skolan inte tillräckligt lär ut konsten att arbeta och känna glädje och respekt för och i arbetet.

Herr talman! Vi vill skapa livskvalitet i vårt samhälle. Därför måste enligt min uppfattning en ny och intensiv idédebatt tas upp, som rör grunderna för vårt skolväsendes former och normer. Vi får inte väja för en rak och öppen debatt utan prestige från någon part – detta för att hjälpa våra ungdomar till större samhällstillvändhet, hänsynsfullhet och hänsynstagande gentemot medmänniskor.

Därjämte, herr talman, är det en brännande aktuell nödvändighet att lärarkåren får åtnjuta samma stöd och uppmuntran som andra arbetstagargrupper i vårt land. Eftersom den nya generationen lär i skolan för hela livet, är frågan om livsstilen i våra skolor av största vikt för hela samhället.

I detta anförande instämde herrar Turesson (m) och Oskarson (m).

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! De globala problemen och den tilltagande insikten att det är den industrialiserade världen som delvis orsakar dessa gör att allt fler längtar efter nya handlingslinjer för framtiden. Den väg vi nu går leder uppenbarligen fel. Skall vi välja vår framtid eller skall vi låta någon annan göra det åt oss och passivt se vad vi har att vänta oss av framtiden och försöka anpassa oss till detta?

Om vi tror att det är möjligt för människan att välja mellan olika utvecklingslinjer och att hon inte bara är objekt för en utveckling som hon inte råår på, då är det väsentligt att vi aktivt arbetar på att få fram en kunskap som visar vart olika handlingslinjer leder. Universiteten har här en nyckelroll. Jag kommer att börja med att från energifrågan ta exempel på hur samhället fungerar, men det här gäller vår samhällsutveckling över huvud taget.

Olof Palme sade i sitt energipolitiska tal i Sundsvall: "Vi bör undvika långsiktiga bindningar och eftersträva en reell handlingsfrihet så att vi i en senare beslutssituation då kunskapsunderlaget är säkrare kan välja mellan alternativa framgångslinjer för att lösa vårt energihushållningsproblem."

Detta är en målsättning som de flesta nog är beredda att stödja. Men hittills har vi handlat precis tvärtom. Miljarder kronor binds i forskning och utbyggnad av en energikälla, nämligen kärnkraften. Utredningar förbereder en omläggning av organisationen av elproduktion och eldistribution så att den skall passa kärnkraften, dvs. en övergång från andra energislag till elektricitet, producerad av monopolföretag från några få platser. Den socialdemokratiska partistyrelsens förslag att fortsätta bygga ut kärnkraften enligt planerna binder oss naturligtvis allt hårdare till denna energikälla.

För att man skall ha en verklig handlingsfrihet behöver man kunskap om vad man har att välja mellan. Regeringen har inte varit intresserad av detta. Vad skulle t. ex. ett energisystem utan kärnkraft och där vi bestämmer oss för att successivt trappa ned oljekonsumtionen innebära för vårt land? Vad skulle det innebära för sysselsättningen om några av de 7 miljarder kronor som vi enligt Vattenfalls generaldirektör Jonas Norrby räknar med att satsa på elenergiproduktion i landet varje år i stället satsades på investering i industrin, så att man tog till vara spillvärme och installerade energisparsamma maskiner? Hur mycket energi skulle vi vinna eller onödiggöra genom en sådan systematisk energibesparing, så att efterfrågan på leverans från kraftföretagen minskade? Och hur mycket energi skulle vi kunna få inom ungefär samma tid som man hoppas atomkraftverken skall börja ge energinetto genom att systematiskt bygga ut anordningar för att ta till vara de ständiga energiflödena på jorden? Och hur många sysselsättningstillfällen skulle detta ge?

Är det så att regeringen undviker att utreda sådana frågor därför att svaren befaras inte passas ihop med den linje man redan bestämt sig för? Och finns ingen utredning så är det enkelt att slå bort sådana lösningsalternativ som marginella, orealistiska eller ingenting som vi kan välja just nu, möjligen i framtiden. Man går ut och påstår att många skulle bli arbetslösa om vi stoppade kärnkraften, t. o. m. om vi lät bli att nu ge tillstånd till den tolfte och trettonde reaktorn. Ett sådant påstående är, vad jag förstår, bara möjligt därför att vi inte har utrett frågan. All sannolikhet talar för att vi får fler arbetstillfällen, om vi lägger huvudparten av investeringarna på energianvändningssidan i stället för på ytterligare energiproduktion.

Men man aktar sig för att få fram sådana fakta som inte passar den linje man vill driva. Det är alltså kärnkraftsförespråkarna som får resurser att utreda energifrågan, och kärnkraftsförespråkarnas resultat framläggs med den offentliga utredningens trovärdighetstyngd. Motståndarna får mer eller mindre på fritid försöka ta fram alternativen. Man lyssnar på dem någon timme och anklagar dem sedan för att inte ha så mycket färdigutarbetat att komma med.

Samhället begränsar på det här sättet onödigtvis sin handlingsfrihet genom att inte låta fler möjliga lösningar på ett problem bli ordentligt utarbetade. Detta gäller naturligtvis inte bara energifrågan. Vårt utredningsväsende fungerar nu så att samma instans, ibland samma person, skriver utredningsdirektiv, tillsätter ledamöter i utredningen, väljer remissinstanser, sammanställer remissvaren och skriver proposition.

Det finns en klar risk att redan etablerade krafter i samhället härigenom får en dominans som i praktiken gör det omöjligt att föra fram trovärdiga alternativ.

I ett fritt samhälle som vårt borde det vara självklart att man ger stora resurser till ett systematiskt, öppet alternativsökande utifrån olika klart uttalade värderingar och intressen. Samhället bör utsätta sig för

kritisk forskning, också när man riskerar att resultaten kan bli obekväma för dagens makthavare i olika läger.

En väg att gå här vore att ge universiteten i uppdrag att utföra alternativa utredningar, dvs. utforma handlingsalternativ med andra utgångspunkter än dem som de offentliga utredningarna får. Man kunde också tänka sig att låta fristående experter vid universiteten få i uppgift att sammanställa remissvaren på statliga utredningar, och man bör lämna större resurser till utarbetandet av remissvar. Det är då viktigt att anställningstryggheten förstärks vid universiteten, så att forskare, utan att löpa risk att bli arbetslösa därför att de inte klättrar målmedvetet i den specialiserade karriärstegen, kan ägna sig åt att t. ex. sätta in redan befintlig kunskap från olika ämnesområden i nya sammanhang.

Universiteten bör också få resurser att vara öppnare mot olika behov i samhället än de nu kan. Utbildningsministern lägger i budgetpropositionen fram förslag om en halv miljon kronor för forskning inom områden av särskilt intresse för vissa folkrörelser och säger att förslag kommer i annat sammanhang till hur dessa medel skall disponeras. Det skall bli intressant att höra närmare om detta initiativ.

Det finns, tror jag, ett stort behov av att använda universiteten som en resursinstitution för att många grupper skall kunna få sina problem belysta. Olika samhällsexperiment växer nu fram i vårt land. Människor söker nya vägar men har oftast oerhört svårt att få resurser att visa vad de alternativ de tror på skulle kunna ge. Universiteten skulle kunna bidra med handledning, systematisering och dokumentation av de resultat som denna praktiska folkforskning kommer fram till. Gemensamt för dessa olika samhällsexperiment är att man vill söka vägar att leva, producera och konsumera som inte är påfrestande för naturen och människan, varken här eller i andra länder.

Vårt nuvarande produktions- och konsumtionsmönster bygger ju på snäva delekonomiska beräkningar utan hänsyn till helhet eller långtidsperspektiv. Det växer fram ett behov av forskning för att få fram nya metoder och vidareutveckla gamla beprövade metoder att skaffa oss det vi behöver utan att förstöra naturen eller människan. Det blir ofta, visar det sig, lämpligt med en småskaligare teknik än den som dominerat samhället under de senaste decennierna. Större, snabbare, tyngre och dyrare maskiner är inte alltid bättre. En teknik i mindre skala är ofta lämpligare. Den kan vara både avancerad och elegant, ofta billig och lättare för individen att få grepp om än de invecklade, dyra system som nu byggs upp för vår försörjning, där den enskilde har allt svårare att påverka sammanhangen. I dessa experiment försöker man förkorta kedjan mellan primärproducent och konsument och finner till sin förvåning hur mycket vi krånglar till det för oss i onödan i vårt industrisamhälle.

Det borde finnas ett stort behov i världen av denna tekniska utveckling, av avancerad kunskap som är tillräckligt gedigen för att kunna manifesteras i genialt enkla lösningar för att tillfredsställa mänskliga behov utan resurskrävande omvägar. Sverige skulle här kunna gå in i ett frukt-

Torsdagen den
6 februari 1975

*Meddelande om
frågor*

bart, ömsesidigt utvecklingssamarbete med andra länder. FN-universitetet borde vara ett naturligt centrum för ett sådant samarbete.

Jag vill sluta med att fråga utbildningsministern vad Sverige gör för att arbeta fram detta projekt.

Den 6 december 1973 beslöt FN:s generalförsamling att upprätta ett internationellt universitet i form av ett programorienterat samarbete för forskning och forskarutbildning beträffande de trängande och allomfattande problemen kring människans fortlevnad, utveckling och välfärd.

Verksamheten skall enligt förslag från Sverige bygga på existerande institutioner och vara tvärvetenskaplig till sin karaktär. Vi har inte hört mycket i Sverige om detta intressanta initiativ. Jag vill gärna be utbildningsministern nu eller senare redogöra för hur långt planerna med FN-universitetet framskridit och hur Sverige deltar i projektet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 6 februari

Nr 68 av fröken *Pehrsson* (c) till herr utbildningsministern om ökad sjukvårdsutbildning:

Ambitionen att bygga ut sjukvården hämmas på många håll av att personal inte kan utbildas i samma omfattning som sjukvårdsutbyggnaden kräver inom vårdutbildningen i landstingens regi, bl. a. beroende på brist på skolor.

Är statsrådet mot den bakgrunden beredd ta några initiativ för att bättre samordna resurserna inom vårdutbildningen med ambitionsnivån inom sjukvården?

Nr 69 av herr *Gustavsson* i Ängelholm (s) till herr socialministern om maximeringen av läkares ersättning för patientbesök:

Fr. o. m. den 1 januari 1975 då den nya försäkringslagen trädde i kraft gäller en bestämmelse om att läkarvårdsersättning kan utgå till läkare för högst 3 000 patientbesök per kalenderhalvår. På orter där läkarsituationen varit och fortfarande är besvärlig kan detta vålla problem för den läkarsökande allmänheten. Den situationen kan uppstå att människor som behöver läkarhjälp inte kan få denna därför att distriktssjukvården inte är utbyggd i erforderlig omfattning. Allmänpraktiserande läkare finns som vill hjälpa sjuka människor, men på grund av denna bestämmelse om högst 3 000 besök per halvår kan vederbörande inte tas emot. I sådana

fall borde det enligt min uppfattning finnas möjlighet att för en viss period få dispens till dess läkarsituationen förbättrats.

Under åberopande av det anförda ber jag att till herr socialministern få ställa följande fråga:

Har statsrådet i sådant fall möjlighet att bevilja dispens från denna bestämmelse, och är statsrådet i så fall villig att medverka härtill?

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 16.01.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 17

Torsdagen den
6 februari 1975

---

*Meddelande om
frågor*

Torsdagen den 6 februari

- Herr Ahlmark (fp) 53, 61, 62, 64, 66
" Andersson, utrikesminister 5, 7
" Andersson i Ljung (m) 16, 39
" Carlsson, bostadsminister 17, 18
" Clarkson (m) 14
Fru Diesen (m) 35
Herr Elmstedt (c) 75
Fru Fredgardh (c) 47, 51, 60
Herr Geijer, justitieminister 3, 4, 5
" Hallgren (vpk) 8, 9
Fru Hambraeus (c) 93
Fröken Hörlén (fp) 81
Herr Johansson, industriminister 8, 9, 10, 11, 19
" Johansson i Skärstad (c) 88
" Johansson i Växjö (c) 29
" Jonsson i Mora (fp) 26
Fru Kristensson (m) 3, 4, 5, 19
Herr Lidgard (m) 32
" Lundgren (s) 37
" Lundkvist, jordbruksminister 11, 12, 14, 15, 16
Fru Marklund (vpk) 10, 11
Fröken Mattson (s) 21
Fru Mogård (m) 85
Herr Måbrink (vpk) 6, 7
Fru Nettelbrandt, tredje vice talman (fp) 45, 60, 62, 66, 67
Herr Norling, kommunikationsminister 16
" Nygren (s) 15, 16
Fru Ryding (vpk) 12, 13
" Sigurdson, statsråd 63, 66, 67
" Sundberg (m) 71, 74, 75
Herr Svensson i Kungälv (s) 78
" Svensson i Malmö (vpk) 51
Fru Thorsson (s) 50
Herr Torwald (c) 33
Fru Troedsson (m) 24
Herr Turesson (m) 42, 65
Fru af Ugglas (m) 58, 61, 62, 65
Herr Wikström (fp) 67, 74
" Wirtén (fp) 18, 19
Fru Åsbrink (s) 91